લક્ષ્મીનું ખરૂં સાર્થક્ય

પિબન્તિ નદ્ય. સ્વયમેવ નામ્ભ
સ્વયં ન ખાદન્તિ ફલાનિ વૃક્ષા
નાદન્તિ સસ્ય ખલુ વારિવાહા
પરોપકારાય સતા વિભૂતય ૧

ભાવાર્થ—નદીઓ પોતે પાણી પીતી નથી, વૃક્ષો પોતે ફળો ખાતા નથી (અને) વરસાદ (પોતે) ધાન્ય ખાતો નથી જ (પણ એ સર્વ પરને માટે જ હોય છે તેમ) સજ્જનોની લક્ષ્મી (પણ) પરોપકારના માટે હોય છે

પરોપકારાય સતાં વિભૂતયઃ

ગ્રંથાંક ૫૩

જૈન સ્ત્રી સદ્બોધ.

(સન્નારીઓ માટે અમૂલ્ય ઉપદેશ)

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

સદ્ગત શેઠ વેણીચંદ સુરચંદ સંસ્થાપિત

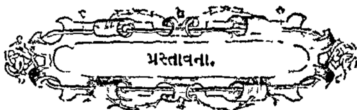
શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ—મ્હેસાણા

આવૃત્તિ ૨ જી — પ્રતિ ૩૦૦૦

વીર સં ૨૪૫૪ અને ૧૯૨૮ વિક્રમ સં. ૧૯૮૪

ધી " સૂર્યપ્રકાશ " પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં પટેલ મૂળચંદભાઈ
ત્રિકમલાલે છાપ્યું ઠે પાનકોરનાકા—અમદાવાદ

મૂલ્ય, ૦-૨-૬

આ બુકનુ નામ જૈન સ્ત્રી સદ્બોધ છે પણ તેમા સઘળેનો સદ્બોધ બોધ પણ ધર્મની સ્ત્રીને લાગુ પડે તેવો છે મુખ્ય પાચ વિભાગમા આ બુક વહેચાયલી છે અને તેના પેટા વિભાગો ૬૧ છે જે સામગિયુ વાંચવાથી સ્પષ્ટ સમજાય તેમ છે આ બુક અમૂલ્ય ઉપદેશથી ભરપૂર છે આમા સ્ત્રીઓને માટે બારિક વિચાર પૂર્વક વિષયો ગોઠવાયલા છે ઝીણવટથી છણેલા છે સ્થળે સ્થળે વ્યવહારોપયોગી ઉપદેશ ગોઠવ્યો છે એવા હેતુથી કે તેથી પરિણામે ધર્મને–અહિંસાને પુષ્ટિ મળે સ્ત્રીઓની સુધારણા ઉપર તેમની સંતતિની સુધારણાનો આધાર છે સ્ત્રી સુધરેલી હોય તો પુરૂષનો સંસાર નંદન વન સમો અમૃતમય બને છે તેવી સ્ત્રી ગૃહની લક્ષ્મી ગણાય છે અને તેનાથી કુટુંબ સમાજ અને છેવટે આખો દેશ પણ ઉન્નત બને છે દરેક કન્યા અને સ્ત્રીએ આ બુક જરૂર વાંચવી જોઇએ અને તેમાં આવેલા બોધને પોતાના જીવનમાં ઉતારવો જોઇએ પાંચમો વિભાગ સુંદર પદ્યોથી ગોઠવાયલો છે

સના વર્ષ પહેલાં આ બુકની પહેલી આવૃત્તિની ૨૦૦૦ કોપી અમે છપાવી હતી તે ખલાસ થતા તેની આ બીજી આવૃત્તિ છપાવી છે એ તેની ઉપયોગિતા સૂચવે છે

સંવત્ ૧૯૮૪ ના અસાડ શુદિ ૮ મંગળવાર

શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ
—મહેસાણા.

૧ સ્ત્રી કેળવણી.

૨ સ્ત્રીઓના કર્ત્તવ્યો.

૩ દીકરી પ્રત્યે માતાનો સદ્બોધ

જૈન સ્ત્રી સદ્બોધ.

---

૧ સ્ત્રી-કેળવણી.

---

(૧) કેળવણીની કદર (પ્રશંસા).

સ્ત્રી-કેળવણી એટલે સ્ત્રીવર્ગને ઉપયોગી શિક્ષણ આપવુ સ્ત્રીકેળવણી એ મથાળુ વાચીને આપણા કઇક જૈન ભાઇઓ તો કદાચ આશ્ચર્ય પામશે કારણ કે જૈન કોમના પુરૂષોજ કેળવણીમાં પછાત છે, તો તેઓને ' સ્ત્રીકેળવણીની કિમત શુ છે? તેથી કેવી જાતના ફાયદા થઇ શકે છે? ' વગેરે સમજણ ક્યાથી હોય? ભાગ્યવશાત્ જૈનકોમ વ્યાપારમા કઇક ફાવેલી છે એટલે તેને કેળવણીમા પછાત હોવાથી જે નુકશાન થાય છે તેની ખબર પડતી નથી, પરતુ વિના કેળવણીએ જે નુકશાન થવુ જોઇએ, તે તો પરોક્ષ કે પ્રત્યક્ષ રીતે થાય છેજ ઘણા માણસો તો સ્ત્રીઓને ભણાવવી એ અકર્તવ્ય સમજે છે, છોકરીઓને ભણવા મોકલનાર ઉપર ચ્હીડાય છે, ભણેલી સ્ત્રીને દેખી તેના ઉપર કટાળો આણે છે, અને તેનો કોઇ અવગુણ જણાયો હોય તો તે સબધી રજનુ ગજ કરી મૂકે છે તો આપણે પ્રથમ એ તપાસીએ કે સ્ત્રીઓને ભણાવવી એ કર્તવ્ય છે કે અકર્તવ્ય છે? શાસ્ત્રકાર એમા સમત છે કે અસમત છે? અને પૂર્વે એ રીતિ હતી કે નહિ?

હવે આપણે પ્રથમ એ તપાસીએ કે સ્ત્રીઓને ભણાવવી એ કર્તવ્ય છે કે અકર્તવ્ય? સ્ત્રી એ ઘરનો એક અનુપમ શૃગાર છે અને તેનાથી આખુ ઘર તથા તેમા રહેનાર સર્વ જીવો ગોભી નીકળે છે તો જ્યારે એના અસ્તિત્વપણાથીજ ઘરને એટલી શોભા મળે છે, તોપછી તેનામા વિદ્યારૂપી અમૂલ્ય રત્નનો ભડાર ભરેલો હોય તો તેની શોભામા શી ખામી રહે? સોનુ અને વળી સુગંધ હોય તો તેની કિંમત કેટલી બધી વધી થાય? લક્ષ્મીવાન અને વિદ્વાન હોય તો તેની કેટલી કિમત? ગુપુરૂષ અને વિદ્વાન હોય તો તેનુ કેટલુ મૂલ્ય થાય? વગેરે અનેક વ્યાવહારિક દૃષ્ટા તેથી સિદ્ધ થાય છે કે સ્ત્રીને કેળવણી આપવાની ખરેખરી જરૂરીઆત છે વળી એક વિદ્વાન માણસ લખે છે કે ' રહુસત્તાનો મુખ્ય આધાર સ્ત્રી કેળવણી ઉપરજ છે ' તે કેવી રીતે? ત્યા તે સમજાવે છે કે એક વખત હું એક વિદ્વાન સ્ત્રી સાથે વાતો કરતો હતો, તેવામા મે જણાવ્યુ કે 'શીખવવાની જુદી જુદી રીતોમા કાઇ દમ નથી, તેવી તો રૈયતને જુદી જુદી જાતની કેળવણી મળે પણ તેમા શુ કરવુ બાકી છે? એની ખામી છે? તે કહો

તે સ્ત્રીએ જવાબ આપ્યો કે 'જનેતાઓની' તે વિદ્વાન કહે છે કે હું ચુપજ થઇ ગયો, અને મે કહ્યુ કે ' હા, ખરૂ ' એકજ શબ્દમા કેળવણીની બધી પદ્ધતિ આવી ગઇ માટે સદાચાર બધાવાનુ પ્રથમ અને અતિ અગત્યનુ સ્થળ તે ઘરની સ્ત્રીજ છે અને તે વિદ્વાન-કેળવાયેલી હોય તો તેનો અને તેની સતતિ તમામનો જન્મ સફળ થાય એ નિઃશક છે

સાર—સ્ત્રી ઉપર આખા ઘરનો બહુધા આધાર હોવાથી તેને સર્વ રીતે કેળવી કુશળ બનાવવાની ભારે જરૂર છે સારી રીતે કેળવાયેલી સ્ત્રી ઘરની શોભારૂપ બને છે અને તેનાથી થતી સ-

ઘણી મતતિ સહેજે સુધરના પામે છે અન્યથા ગતતિ સુધરવી મુશ્કેલ છે

(૨) જ્ઞાન-પ્રાપ્તિ.

ઉપર પ્રમાણે સ્ત્રીઓને કેળવણી આપવાથી શુ લાભ થાય છે, અને ન આપનાથી શુ નુકશાન થાય છે, તે વિષે મહેજ ૦ સારો કરનામા આવ્યો છે હવે આ સ્થળે તે બાબત વિશેષ વિવેચન કરનામા આવશે

આ જગતના પ્રાણીમાત્રમા ચૈતન્યભાવ સરખો છે, તોપણ પશુપક્ષી વગેરે પ્રાણીઓથી મનુષ્ય પ્રાણી ઉત્તમ ગણાય છે એનુ કારણ 'મનુષ્ય જ્ઞાન મેળવવાને, શક્તિમાન છે, વળી ખરૂ ખોટુ પારખી શકે છે, જેથી ખોટુ તજી, ખરૂ આદરના લાયક છે એમ તે સમજે છે ' એ સિવાય બીજુ કારણ જણાતે નહિ જ્ઞાન એટલે સમજણ જેનામા જેટલી વધારે તેટલી (માનનજાતમા)તે મનુષ્ય ઉંચી પદવી ધરાવે છે આપણે સર્વે વગડામા અથના ગામડામા રહેનાર માણસ કરતા શહેરના માણસને ઉત્તમ ગણીએ છીએ, તેનુ કારણ 'તેઓનુ જ્ઞાનબળ વધારે હોય' એજ છે શરીરબળમા તો વગડાના અને ગામડાના રહેનારાઓ, શહેરના મનુષ્યો કરતા ચઢે છે, તોપણ તેઓ શહેરી મનુષ્યોના જ્ઞાનબળને લીધે વશ રહે છે જેકે દરેક માણસમા ઓછુ-વધતુ જ્ઞાન હોય છે, તેથી તે પોતાના દરેક કાર્ય ઉપરથી અનુભવ લઈ પોતાના સુખદુ ખની વાત એક બીજાને કરે છે, અને તે ઉપરથી જે રસ્તે વધારે સુખ મળે તે રસ્તે પ્રવર્તવા વધારે જ્ઞાનવાળાની મતિથી પ્રયત્ન કરે છે ઉમ્મર પરત્વે જોઇએ તો બાળકને આપણે પશુ બરાબર કહીએ છીએ, તેનુ કારણ એટલુજ છે, કે તે સમયે તેનામા કાઇ જ્ઞાન હોતુ નથી જેમ જેમ તે મોટુ થતુ જાય છે અને

તેનુ જ્ઞાન વધતુ જાય છે, તેમ તેમ તે માણસમા ગણાતુ જાય છે ધર્મ, દયા, શૌચ, દાન, પૂજા, તપ, પુણ્ય, પાપ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ વગેરે શબ્દોના સ્વરૂપ માણસ પોતાની ઓછી-વતી જ્ઞાનશક્તિના પ્રમાણમા સમજે છે અને તે ઉપરથી જે આદરવાના કાર્ય હોય તેમા પોતાનુ આચરણ કરે છે અને બીજા છોડી દે છે ખૂન, ચોરી, મારામારી વગેરે ગુન્હાના કૃત્યો ઘણુ કરી અજ્ઞાન માણમોજ કરનારા નીકળશે, કારણ કે જ્ઞાનવાન તો તેથી આ ભવમા રાજાનો અને પરભવમા પાપનો દડ ભોગવવો પડશે એમ જાણી શકે છે પશુયોનિમા જન્મ પામનાર પણ જ્ઞાનના યોગથી ઉંચ ગતિમા જવા પામે છે, તો માણસજાતને જ્ઞાનપ્રાપ્તિથી વધારે ઉત્તમતા પ્રાપ્ત થાય એમા શી નવાઈ? પોપટ વગેરે પશુઓને કોઈ શ્રમ લઈ જરા ભણાવે છે તો તેઓ મીઠાશભરેલુ બોલતા શીખે છે અને તે સાભળી સર્વે ખુશી થાય છે તેના ઉપર એક વિદ્વાન માણસે કહ્યુ છે કે-

सद्विद्या यदि का चिंता ? वराकोदरपूरणे ।
शुकोऽप्यशनमाप्नोति, श्रीभगवानिति ब्रुवन् ॥ १ ॥

અર્થ—જો સદ્વિદ્યા હોય તો નાનુ ગરબુ પેટ ભરવાની શી ચિંતા છે? પોપટ પણ શ્રી ભગવાન એટલો શબ્દ બોલે છે તો ખાવાનુ સુખેથી પ્રાપ્ત કરી શકે છે માટે કેળવણી લેવાથી સર્વને લાભજ છે, એમ જાણી સ્ત્રીઓને અવશ્ય કેળવણી આપવી જો એ

સાર—જડ જેવી વસ્તુને પણ યથાવિધિ કેળવવાથી તે ઉત્તમતા પામે છે, તો પછી સચેતન-આત્માને યથાર્થ કેળવણી મળવાથી તેનામા ઉત્તમ વિમરા થવા પામે એમા આશ્ચર્ય જેવુ શુ છે?

(૩) માતાની છાપ

વળી સ્ત્રીજાતને કેળવણી આપવાનુ ઘણુ અગત્યનુ કારણ એ છે કે જે ઘરની તે ગૃહિણી હોય છે, તે ઘરના તમામ અગભૂતોને રાત્રિદિવસ તે સ્ત્રીની છાયાતળે રહેવાનો પ્રસગ આવે છે, અને તેથી તે સર્વ કુટુબીઓને આખી ઉમ્મરભર જે લક્ષણોના સસ્કાર જડીભૂત થાય છે, અને જે તેઓના મોતની સાથેજ બવ પડે છે, તે સર્વે લક્ષણોનો જન્મ જે ઘરમા તેઓ ઉછરે છે તે ઘરમાંજ થાય છે એવી એક સાધારણ કહેવત ચાલે છે કે 'વિદ્યાથી વધતો વિવેક છે' 'વિવેક દશમો નિધિ છે' અને 'મન ઉપરથી માણસ થાય છે' એ તપુ નીતિવચનો કરતા એક વધારે મજબુત નીતિવચન એ છે કે 'ઘર નરને બનાવે છે' તેનુ કારણ એ છે કે ઘરની અદર મળતી કેળવણીથી માણસની રીતભાત અને મન બને ઘડાય છે, એટલુજ નહિ પણ તેના લક્ષણ પણ ત્યાજ ઘડાય છે, હૃદયકમળ પ્રફુલ્લિત થાય છે, ટેવોનુ બધારણ થાય છે, બુદ્ધિના અકુરો ફુટે છે, અને ભલા કે ભુડાને વાસ્તે આચરણ રચાય છે મુખ્યત્વે કરીને બાળક જયા જન્મે છે તે ઘરમાજ જનમડળને કાબુમા રાખનારા ધોરણો અને નીતિવચનો ગૃહગિરિના મૂળમાથી નીકળે છે પછી તે મૂળ નિર્મળ હો વા મલિન હો બચપણમા આપણે હોઇએ, તે વેળાએ આપણા ખાનગી સસારવર્તનમા આપણા મન ઉપર જે જે વિચારોના સૂક્ષ્મ અકુરો માત્ર ઊગના માડયા હોય, તે ધીમે ધીમે દુનિયામા દેખાવ દે છે ત્યારપછી જગતનો જાહેર મત કેળવાય છે કારણ કે બાળગૃહમાથી પ્રજાનો પાક ઉતરે છે અને જેમના હાથમા બાળકોને ચાલતા શીખવવાની દોરી હોય છે, તેઓ તો રાજયની ખાસી લગામ ઝાલનારા કરતા પણ વધારે ગૃહસત્તા ચલાવી શકે છે

અહા ! હા ! ! જનેતાઓને ઉમદા કેળવણી આપનાના કેના ફળ છે ? મનુષ્યોની ન્હાની કુમળી ઉપર તેઓ કેની મજબુત છાપ પાડી શકે છે ? માટે વાચકો ! કેળવણીની અવશ્ય બહુ જરૂર છે, એના નિર્ણય ઉપર સહજે આવી શકાશે.

સાર—આ રીતે સ્ત્રી કેળવણી એટલી બધી મહત્વની છે કે તેનો ખ્યાલ વાચનારા ભાઇ બ્હેનોને સારી રીતે આવી શકે તો તેઓ સ્ત્રી કેળવણીના હીમાયતી બની સ્ત્રી કેળવણીને પુષ્ટિ આપવા પાછી પાની કરેજ નહિ

(૪) માતૃ ચિતાર.

આ જગતમા દરેક પુરૂષને તેમજ સ્ત્રીને કેળવણી લેવાનો હક છે, અને તે પ્રમાણે તેઓ લે છે, પણ વિશેષે કરીને પુરૂષ-કેળવણીથી જે જે લાભો થાય છે તેના કરતા સ્ત્રી કેળવણીથી ઘણે દરજ્જે બીજા મોટા લાભ થાય છે વળી પુરૂષને મોટા ઐશ્વર્ય-પદને પ્રાપ્ત કરાવનાર મુખ્ય કારણ સ્ત્રી કેળવણીજ છે કારણ કે પુરૂષ જે ઘરમા જન્મ લે છે તે ઘરમા નાનપણથી પોતાની માતાના હાથતળે ઉછરે છે અને તેની જોરાવર અસર તેની કેળવણી ઉપર થયા વિના રહેતી નથી તે દુનિયામા નિરાધાર હાલતમા દાખલ થાય છે અને કેળવણી તથા પોષણને માટે તેનો તમામ આધાર તેની આસપાસ જે મનુષ્યો હોય તેના ઉપર રહેલો હોય છે અને આસપાસના માણસોમા પોતાની માતાની હાજરી પ્રથમ હોય છે, તેથી ખરેખરી પ્રથમ અસર તેની માતાની તેને થાય છે, અને તેની માતામા જે જે ગુણો હોય છે તેનો ખરેખરો ચિતાર તે બાલવયના સતાનમા પડે છે એમા જરાયે આશ્ચર્ય નથી કારણ કે આ સૃષ્ટિમા દરેક વસ્તુનુ બધારણ અને સ્વભાવ ઘણુ કરીને જે વસ્તુ તેની પાસે અને હમેશા સહવાસમા આવતી હોય તેના

જેવાજ થાય છે, અને એથી ઉલટા થતા હોય તો તે અપવાદરૂપ છે વળી બાળક જ્યારે અણુસમજુ સ્થિતિમા હોય છે ત્યારે તેને બોલવાની કે સમજવાની શક્તિ નથી હોતી તે વખતે તો તે ફક્ત પોતાની નજીક જે પદાર્થ આવે છે, તેનાજ ગુણ કે અવગુણને ગ્રહણ કરે છે, અને 'કીટભ્રમરના' ન્યાયે તે પદાર્થ જેવોજ બની રહે છે, તેમા કઇ આશ્ચર્ય નથી જ્યારે આવું છે, ત્યારે નાના બાળક અને બાળકીઓને વિદ્વાન અને દેશના શ્રૃગાર રૂપ બનાવવાને માટે પ્રથમ તેઓની માતાને સગીન કેળવણી આપવાની ખાસ જરૂર છે અને જ્યારે ભવિષ્યની માતાઓ કેળવણી પામેલી અને વિદ્વાન થશે, ત્યારેજ તેઓના હાથતળે ઉછરનાર છોકરા પણ વિદ્વાન અને ડાહ્યા થશે, તેમા જરાએ શકા જેવુ નથી એટલા માટે ગમે તે ઉપાયો યોજી સ્ત્રીઓને કેળવવી ઘટે છે

સાર—સહૃદય ભાઇબ્હેનોને હવે દીવાજેવુ સ્પષ્ટ સમજાયુ હશે કે યથાર્થ રીતે સ્ત્રીઓને કેળવવાનો પ્રયત્ન કર્યા વગર સમાજનો ઉદ્ધાર થવો સભવિત નથી કહ્યુ છે કે 'શાણી માતા સો શિક્ષકોની ગરજ સારે છે,' એ વાત હવે હૃદયમા ઠસાવી જોઇએ

(૫) ગુણોનુ મૂળ જ્ઞાન

શાસ્ત્રમા જ્ઞાનની મહત્વતા સ્થળે સ્થળે વર્ણવી છે, અને જ્ઞાન વિનાના મનુષ્યને પશુ સમાન ગણેલા છે નીતિશાસ્ત્રમા પણ કહ્યુ છે કે—

येषा न विद्या न तपो न दान, ज्ञान न शील न गुणो न धर्मः॥
ते मर्त्यलोके भूमिभारभूता, मनुष्यरूपेण मृगाश्चरति ॥

અર્થ—"જેઓનામા વિદ્યા, તપ, દાતારપણુ, જ્ઞાન, શીલ, ગુણ અને ધર્મ નથી, તેઓ આ મૃત્યુલોકમા પૃથ્વીને વિષે ભારભૂત થઇ

મનુષ્યરૂપે મૃગો ચરે છે ” અને તે ઉપરથી એમ સમજાય છે કે વિદ્યા વિનાના મનુષ્યને નીતિશાસ્ત્રકાર પશુસમાન કહે છે વળી–

आहारनिद्राभयमैथुनं च, सामान्यमेतत् पशुभिर्नराणां ।
ज्ञानं नराणामधिको विशेषो, ज्ञानेन हीनाः पशुभिः समानाः॥

અર્થ—‘ આહાર, નિદ્રા, ભય અને મૈથુન, એ માણસો અને પશુમાં સરખા છે, પરંતુ માણસમાં જ્ઞાન અધિક છે. તેથી તેઓ ઉત્તમ ગણાય છે માટે જ્ઞાન વિનાના મનુષ્યો પશુ સમાન છે, ’ એવો શ્લોકનો ભાવાર્થ છે

બીજા જે જે ગુણો છે તે સર્વ ગુણોમાં જ્ઞાનગુણની અધિકતા છે “ જ્ઞાન સકળ ગુણ મૂળ રે ” એ શ્રી વિજયલક્ષ્મીસૂરિનું વચન પ્રસિદ્ધ છે વિદ્યા ભણવાથી માણસને જ્ઞાનની કિંમત સમજાય છે, અને કયું જ્ઞાન ઉત્તમ છે, તે પણ સમજી શકે છે પોતાની એવી સમજશક્તિ થયે તેઓ ધર્મ–જ્ઞાન મેળવવાને વધારે લાયક થાય છે માણસ પોતાનો જન્મ ગમે તેની મોટાઇ અને ગમે તેની શ્રીમંતાઈમાં ગાળે પણ જો તેનામાં ધર્મજ્ઞાન ન હોય તો એ સર્વ જન્મ વૃથા છે તે મનુષ્યભવને લાયક કૃત્ય કરી શકે નહિ, અને મનુષ્યભવ હારી જાય સિંદૂર પ્રકરમાં કહ્યું છે કે–

मानुष्यं विफलं वदंति हृदयं व्यर्थं वृथा श्रोत्रयो-
र्निर्माणं गुणदोषभेदकलना तेषामसंभाविनी
दुर्वारं नरकांधकूपपतनं मुक्तिं बुधा दुर्लभां
सार्वज्ञः समयो दयारसमयो येषां न कर्णातिथिः ॥ १ ॥

અર્થ—‘ જે માણસને સર્વજ્ઞના દયારસમય સિદ્ધાંત કર્ણના અતિથિરૂપ થયા નથી, અર્થાત્ જેણે વીતરાગભાષિત સિદ્ધાંત શ્રવણ નથી કર્યાં તેનો મનુષ્યજન્મ ડાહ્યા માણસો નિષ્ફળ કહે છે, તેનું હૃદય વ્યર્થ કહે છે, તેના કાનનું નિર્માણ વૃથા ગણે છે,

તેઓનામા ગુણ અને દોષનો ભેદ સમજવાની શકિતનો અસભવ ગણે છે, તેઓને નરકના અવકૂપમા પડવાનું દુખે વારી શકાય તેવું જણાવે છે, અને તેઓને મોક્ષની પ્રાપ્તિ પણ દુર્લભ કહે છે '

(૬) જ્ઞાનની અધિકતા

જો કાઈ પણ વિદ્યાધ્યયન કર્યું ન હોય તો એવા કલ્યાણકારી સિદ્ધાત સાભળવાનો વખત ક્યાથી આવે ? કોઈ કહેશે કે ગુરૂ મહારાજા ઉપાશ્રયમા વ્યાખ્યાન વાચતા હોય ત્યા જઈને સાભળે પણ તેનું નામ સાભળવું નથી, સાભળીને જે સમજી શકાય, જેનો સાર લઇ શકાય, અને વર્તનમા મૂકાય, તેનું નામજ સાભળવું છે કેળવણી વિના ગમે તેટલુ શ્રવણ કરો પણ તેનો ખરો લાભ પ્રાપ્ત થવાનો નથી દશ વૈકાલિક સૂત્રમા " પ્રથમ જ્ઞાન અને પછી દયા " એના વચનો કહ્યા છે એ ઉપરથી સમજાય છે કે માણસને પ્રથમ જ્ઞાનગુણ પ્રાપ્ત કરવાનો છે જેથી બીજા ગુણ તેની મેળે આવી મળે છે જ્ઞાનવાન માણસ દરેક કાર્યમા પુણ્ય બધજ કરે છે કોઈ વખત તેને અકાર્ય કરવાનો વખત આવે તો પણ તે એવુ નિબિડ પાપબધન કરતો નથી વદિત્તા સૂત્રમા કહ્યુ છે કે-જ્ઞાનવાન મનુષ્યો ક્વચિત્ અકાર્ય આચરણ કરે તો પણ સસારના દુખ (વિપાક) થી ભયભીત રહે છે અને નિર્ધ્વસ પરિણામ નહીં થતા હોવાથી તેઓને પાપકર્મનો બધ અલ્પજ થાય છે

એ પ્રમાણે માણસ જ્ઞાનબળને લીધેજ—જ્ઞાનબળની અધિકતા ને લીધેજ બીજા પ્રાણી કરતા ઉચ્ચે દરજ્જે ગણાય છે જ્ઞાનથીજ માણસ સર્વ પ્રકારનો વિવેક શીખે છે, જ્ઞાનથીજ શુદ્ધ દેવગુરૂ ધર્મને પિછાને છે, જ્ઞાનથીજ સસારના પાપમય કૃત્યોથી દૂર રહેવાના વિચાર પ્રાપ્ત કરે છે, જ્ઞાનથીજ પોતાના ઉચિત કૃત્યને જાણે

છે, જ્ઞાનથીજ મોક્ષપ્રાપ્તિના સર્વ સાધન જાણી શકે છે, જ્ઞાનથીજ પોતાના આત્મ-સ્વરૂપને ઓળખે છે અને જ્ઞાનથીજ પોતે મોક્ષ મેળવવાનો અધિકારી થાય છે જ્ઞાન વિના ગમે તેટલી ક્રિયાઓ કર, જ્ઞાન વિના ગમે તેટલા તપ તપે, અને જ્ઞાન વિના ગમે તેટલા દાન આપે, પરતુ તેનો જોઇએ તેવો અને જોઇએ તેટલો લાભ મળી શકતો નથી માટે જ્ઞાન એ સર્વોત્તમ અને સર્વ મનુષ્યોએ અવશ્ય પ્રાપ્ત કરવા લાયક છે મનુષ્યમા સ્ત્રી અને પુરૂષ બન્ને આવી જાય છે, તો પુરૂષે જ્ઞાન મેળવવું અને સ્ત્રીએ ન મેળવવુ એમ હોવાનું કઈ પણ કારણ દૃષ્ટિગત થતુ નથી, પરતુ ઉપરની સર્વ વ્યાખ્યાથી એમ જણાય છે કે જ્ઞાન મેળવવાનો જેટલો હક્ક પુરૂષોનો છે, તેટલોજ સ્ત્રીઓનો છે, કારણ કે આકાર, સ્વભાવ, લાગણી અને સમજણમા બેન્ને સરખા છે ખાવુ, પીવુ, પહેરવુ, ઓઢવુ અને ગૃહવ્યવહાર ચલાવવો તે પણ બન્નેને સરખી રીતે છે કર્મજન્ય સુખદુઃખ ભોગવવામા બન્નેની એકજ રીત છે, અને શુભ અશુભ સર્વ ક્રિયાઓ પણ બન્ને સમાન રીતેજ કરે છે, અને તેના ફળ તથા મોક્ષનો અધિકાર પણ બન્ને સમાન રીતેજ ભોગવે છે માટે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી આત્મ સાધન કરવાનો જેનો હક્ક પુરૂષોનો છે તેવોજ સ્ત્રીઓનો છે

(૭) કન્યાશિક્ષણ

વિદ્યા ભણવાથી કેળવણી મળે છે અને કેળવણીથી જ્ઞાન-બળ પ્રાપ્ત થાય છે કોઇ પણ વિષય કે તેની વ્યાખ્યાઓ મોઢે કરવી, તે સાધારણ જ્ઞાન કહેવાય અને તે વિષયનો ઉંડો બોધ મેળવવો અને તે પ્રમાણે વર્તન સુધારવુ તેનું નામ ખરી કેળ-વણી છે કેળવણી એટલે ભણ્યા પછી જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરી હૃદય અને મગજને કેળવવુ તે છે માટે આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે

સ્ત્રીઓને ભણાવવી એ કર્ત્તવ્ય છે અને જે માબાપો પોતાની પુત્રીઓને કેળવણી આપતા નથી તેઓ પોતાના કર્ત્તવ્યમા પાછા પડે છે બાલિકાઓને ભણાવવી એટલે તેમને છોકરાઓની પેઠે ભણાવવી એમ નહિ, પણ તેઓને વાચન, લેખન અને ગૃહ-ઉપયોગી તથા વ્યવહારોપયોગી સર્વ જ્ઞાન આપવુ તે સાથે નીતિના સર્વ તત્ત્વો તેને શીખવવા, અને પછી ધર્મજ્ઞાન ઉપર લક્ષ અપાવવુ એ સિવાય બાળકોને નિશાળમા જે શીખવવામા આવે છે, તે બાળકીઓને શીખવવાની જરૂર નથી બાળકોની અને બાળકીઓની શિક્ષણપદ્ધતિ કેટલાક પ્રકારે જુદીજ છે, કારણ કે તેમને કાઇ છોકરાઓની પેઠે ભણીને નોકરી કરવા અથવા વ્યાપાર કરવા જવુ નથી તેઓને તો સસારવ્યવહારમા-ગૃહકાર્યમા જે કુશળતા જોઇએ, તે કુશળતા પ્રાપ્ત કરે તેટલુ વ્યવહારઉપયોગી જ્ઞાન આપવુ જોઇએ અને આત્મસાધન કરવાને તથા સર્વ ધર્મ-ક્રિયાની ઉંડી સમજણ મેળવવાને માટે જેટલુ બની શકે તેટલુ સાથે ધર્મજ્ઞાન પણ આપવુ જોઇએ, જેથી તેઓ પોતાનો ગૃહસ્થાશ્રમ સુખે ચલાવે અને પતિ અને વડિલોનો વિનય સાચવી, સારી રીતે ધર્મ-સાધન કરી ઉત્તરોત્તર સદ્ગતિ પ્રાપ્ત કરે

શાસ્ત્રકારની પણ આ બાબતમા સમતિ જણાય છે મોક્ષ પ્રાપ્તિને માટે શાસ્ત્રકારે ધર્મ એજ ઉત્કૃષ્ટ સાધન કહેલુ છે ધર્મના બે માર્ગ છે, ગૃહસ્થધર્મ અને સાધુધર્મ સાધુધર્મ-ચારિત્રમાર્ગ તે ઉત્તમ છે, પરતુ જન્મ પામનાર માણસ પ્રથમ ગૃહસ્થપણામાજ જન્મ પામે છે ચારિત્રધર્મથી થોડે કાળે અને ગૃહસ્થધર્મથી પરપરાએ ઘણા કાળે પણ તે બન્ને માર્ગથી ઇચ્છિતસિદ્ધિ શાસ્ત્રકારે કહી છે પૂર્વે આદિ તીર્થંકર શ્રીમાન્ ઋષભદેવસ્વામીએ પ્રથમ વ્યવહારમાર્ગ શીખવ્યો હતો, અને ગૃહસ્થધર્મની પ્રરૂપણા કરી હતી

(૮) ગૃહવ્યવહારનાં બે સમાન ચક્રની સફળતા

ગૃહસ્થાશ્રમ સ્રી પુરૂષ બનેથીજ ચાલે છે જો તેઓ બનેએ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું ન હોય તો ગૃહસ્થધર્મથી ઇચ્છિત ફળની જે ઘણા કાળે પણ સિદ્ધિ કહી છે, તે ન થતા ઉલટો કર્મબંધ થઇ સસાર ની વૃદ્ધિ થાય છે આથી પણ બનેને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની આવશ્યક્તા સિદ્ધ થાય છે વળી ભગવાન ઋષભદેવ સ્વામીએ પોતાના પુત્ર ભરતને પુરૂષની બહોતેર કળા શીખવી હતી, તેમજ સુદરીને સ્રીની ચોસઠ કળા શીખવી હતી એ ચોસઠ કળામા ચિત્રકળા, નૃત્યકળા, ઔચિત્યકળા, ધર્મનીતિ, ભોજ્યવિધિ, વાણિજ્યવિધિ, વાદિત્ર, મત્ર તથા તત્ર, જ્ઞાનવિજ્ઞાન, ધર્મવિચાર, કાવ્યશક્તિ, વ્યાકરણ, કથાકથન, અકવિચાર, લોકવ્યવહાર વગેરે કળાઓ છે એ સર્વ કળા ભણ્યા વિના અને કેળવણી લીધા વિના પ્રાપ્ત થતી નથી વળી બ્રાહ્મીને અઢાર લીપી શીખવી હતી અને તેથી સર્વે લીપી બ્રાહ્મીલીપીના નામથીજ ઓળખાય છે શ્રીમાન ભગવતીસૂત્રમા પ્રથમ નમસ્કાર બ્રાહ્મીલીપીનેજ કર્યો છે આ સર્વ ઉપરથી શાસ્રકારની સ્રીઓને જ્ઞાન આપવાની બાબતમા સમ્મતિ છે, એમ સિદ્ધ થાય છે આચાર દિનકર માહેના વિવાહપ્રકરણમા જે બાળક અને બાળકી કુળ, આચાર, શીલ, રૂપ, વય, વિદ્યા, ધન, વેષ, ભાષા, અને પ્રતિષ્ઠામા સમાન હોય તેની સાથે વિવાહ કરવો, એમ કહ્યુ છે અને જો તે પ્રમાણે ન કરવામા આવે તો અવહેલના (લઘુતા), કુટુબકલેશ અને નાના પ્રકારના કલકની નિષ્પત્તિ થાય છે આજે વિદ્યા વગેરે ગુણની સમાનતા વિના વિવાહ થાય છે, જેથી તેમા કહ્યા પ્રમાણે સ્થળે સ્થળે અવહેલના અને કુટુબકલેશાદિ પ્રત્યક્ષ દેખાય છે તેથી એ કથન સત્ય છે એમ સિદ્ધ થાય છે

રાજિમતિ, સીતા, દ્રૌપદી, દમયંતી, કલાવતી, સુભદ્રા, શ્રીમતી, મદનસુંદરી, સુરસુંદરી, ચંદનબાળા, મૃગાવતી વગેરે પૂર્વે થઇ ગયેલી શીલવતો અને પરમ સાધ્વી સ્ત્રીઓના ચરિત્ર જોઇએ દીએ તો પ્રત્યક્ષ રીતે જણાય છે કે જે ગુણોથી તેઓ જગતમાં સુકીર્ત્તિ મેળવી ગયેલ છે, અને જે ગુણોથી તેઓ સદ્ગતિગામી થયેલ છે, તે સર્વ ગુણો જ્ઞાનગુણથી જ પ્રાપ્ત થયા હતા

અખંડ શીલવતી સતી રાજિમતિનો નેમનાથ ભગવાન સાથે વિવાહ થયો. લગ્ન નક્કી કર્યા નેમનાથ સ્વામી વરઘોડે ચઢી પરણવા ચાલ્યા પરંતુ ત્યાં પશુઓનો પોકાર સાંભળી તોરણથી રથ પાછો ફેરવી સંયમ લેવા ઉત્સુક થયા ! પોતાને પતિએ છોડી દીધાથી રાજિમતીએ અત્યંત વિલાપ કરવા માંડયો, ત્યારે સખીઓએ અને કુટુંબીજનોએ તેણીને સમજાવવા માંડી અને અન્ય પતિ સાથે લગ્ન સંબંધથી જોડાવા કહ્યું, પણ તેણીએ તેઓનાં વચન અંગીકાર ન કરતાં " જેની સાથે એક વખત સંબંધે જોડાયો, તેજ મારા પતિ અને હવે જે એનો માર્ગ તેજ મારો માર્ગ "-એમ કહી પ્રભુને કેવળજ્ઞાન* ઉત્પન્ન થયે છતે રાજિમતિએ સંયમ અંગીકાર કર્યું

(૯) જ્ઞાનની સાર્થકતા

ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યા પછી ગિરનાર ઉપર ફરતાં એક વખત એકાંત ગુફામાં રાજિમતિનું આવવું થતાં રહનેમિ તેણીને એકાંત સ્થળમાં જોઇ વિષયાતુળ થયા, પરંતુ એવે અણીને સમયે પણ પોતે લેશમાત્ર ન ડગતાં ઉલટા રહનેમિને સારી રીતે સમજાવી સંયમને વિષે સ્થિર કર્યા, એ સર્વે જ્ઞાન ગુણનાજ ફળ હતા

* પુનર્લગ્નની હિમાયત કરનારા આ સંબંધે ધારશે તો ઠીક વિચાર બાંધી શકશે.

જે સમયે રામચંદ્રજીને વનવાસ જવાનુ ઠર્યું તે સમયે તેમણે સીતાજીને તેમના પિતાને ઘેર અથવા સાસરાને ઘેર રહેવા ઘણી રીતે સમજાવ્યા, પરંતુ ત્યાં રહેવાથી જે સુખ મળે તે કરતાં પણ જંગલી પશુઓથી વસતા અને સુખદાયક પદાર્થના અભાવવાળા અરણ્યમાં પતિની સાથે રહેવાથી અને નિરંતર પતિસેવા કરવાથી પોતે વધારે સુખ માન્યું વનમાંથી દુષ્ટબુદ્ધિ રાવણ કપટ કરી લંકામાં ઉપાડી ગયો, ત્યાં તેણે અનેક પ્રકારની લાલચ તથા ધમકી આપ્યા છતાં તેની સામે દૃષ્ટિ સરખી પણ કરી નહિ, અને સંપૂર્ણ રીતે શિયળવ્રત જાળવી રાખ્યું વનમાંથી પતિ સાથે અયોધ્યામાં પાછા આવ્યા પછી કોઈ દુર્જનના વચનથી પતિએ તેણીનો ત્યાગ કર્યો તે સમય પણ ધૈર્યતાથી આનંદમાંજ ગુજાર્યો, અને પતિ ઉપર લેશમાત્ર અપ્રીતિ ન આણી, એ સર્વ જ્ઞાન અને તેથી પ્રાપ્ત થયેલા ઉત્તમ ગુણનો જ પ્રતાપ હતો.

સતી દમયંતીમાં જ્ઞાનનો સદ્‌ભાવ ન હોત, તો જે સમયે નળરાજા દ્યૂતક્રીડામાં રાજ્યઋદ્ધિ સર્વ હારી ગયા, અને વનવાસ લેવાનો સમય આવ્યો ત્યારે તે પતિની સાથે વનમાં જવાને આનંદિત થાત ? કદિ ન થાત, કારણ કે અજ્ઞાની સ્રીઓ તો પતિને એવી રીતે વિપત્તિ પ્રાપ્ત થયે તેની ઉપર નિઃસ્નેહી થાય છે વળી વનમાં ફરતાં ફરતાં જ્યારે નળરાજા તેણીને એક નિકટ અરણ્યમાં સૂતાં મૂકીને ચાલ્યા ગયા, ત્યારે પણ પોતે સંકટનો સર્વ વખત ધૈર્યતાથી ઉત્તમ ભાવનામાં ગુજાર્યો, કેટલેક સ્થળે શાસનની ઉન્નતિ કરી કેટલાક માણસોને ધર્મ પમાડયો, અને શિયળવ્રત સારી રીતે જાળવી રાખ્યું, એ સર્વ કાર્ય જ્ઞાન વિના જરા પણ બની શકત નહીં

સતી કલાવતી લેશમાત્ર કલંકિત ન છતાં શંખરાજાએ તેણીને ખોટા વહેમથી વનમાં મોકલાવી દીધી તે ગર્ભવતી હતી, તે

વિષે જરા પણ વિચાર ન કરતા તેણીના હાથ ચાંડાલે પાસે કપાવી નાખ્યા ! તેવે સમયે પણ લેશમાત્ર પતિનો દોષ ન કાઢતા પોતાના કર્મનો જ દોષ કાઢયો એ જો તેનામા જ્ઞાનનો સદ્ભાવ ન હોત તો કદિ ન બનત ગુણનો બદલો તો ગુણમાથી જ મળે છે, પણ તેની અજ્ઞાની મનુષ્યોને ખબર પડતી નથી તેથી તેઓ કાર્યાકાર્યનો વિચાર કર્યા વિના, તથા ભવિતવ્યતાની અનુકૂળતા પ્રતિકૂળતા જાણ્યા વિના, અનેક પ્રકારના સકલ્પવિકલ્પ કર્યા કરે છે સતી કલાવતીએ તો ભવિતવ્યતાને અનુકૂળ થઇ શુભ ભાવના ભાવ્યા કરી તો પુત્ર જન્મ્યો, હાથ જેના હતા તેવા થયા, અને પતિનો મેળાપ પણ થયો

(૧૦) જ્ઞાનનુ પ્રત્યક્ષ ફળ.

સતી સુભદ્રાને માથે સાસુ અને નણદે ધર્મદ્વેષથી કલક ચઢાવ્યુ તો પણ તેણીએ તેની ઉપર બીલકુલ દ્વેષ આણ્યો નહિ, પરંતુ પોતાની સાથે તેઓએ માણુઇને પણ કલકિત કર્યા અને તેથી ધર્મની હીનતા થતી જાણી, ત્યારે શાસનદેવીનું સ્મરણ કરી તેની સહાયતાથી પોતાનું સતીપણુ સકળ નગર લોક સમક્ષ પ્રગટ કરી બતાવ્યુ, ધર્મદ્વેષી સાસુનણદને પશ્ચાત્તાપ કરવાનો વખત આવ્યો, અને શાસનની શોભા વધી એ સર્વ જ્ઞાનગુણ વિના બની શકત ? ન બનત જો અજ્ઞાનતા હોત તો સામાસામી વઢવાનો-તોફાન મચાવવાનો વખત આવત, અને એક બીજાના છતા અછતા દોષ કાઢી કર્મબધ કર્યા કરત

શ્રીમતીએ જો જ્ઞાનાભ્યાસ કર્યો હતો, તો જ તેણીને નવકારમત્રના પ્રભાવથી શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થઇ હતી, જેને યોગે ધર્મદ્વેષી પતિએ મારી નાખવા માટે કરેલા પ્રયત્નોના વિઘ્નમાથી પણ બચી પોતે શાસનની શોભા વધારી

સુરસુંદરીના અમરકુમાર સાથે લગ્ન થયા, પતિને દેશાટન કરવાનું ઠર્યું, ત્યારે તે પતિવ્રતા સાથે ગઈ રસ્તે પાણી લેવા માટે એક બેટમાં ઉતર્યા તે વખતે બાળઅવસ્થામાં નિશાળમાં ઘપેલી બોલાચાલીની યાદ લાવી પતિએ કઠણ હૃદયવાળા થઈને તેણીને તે નિર્જન સ્થાનમાં છાંડી દીધી અને વહાણ હંકાર્યું એવે વખતે સુંદરીને બદલે કોઈ જ્ઞાન રહિત સ્ત્રી હોત તો તેની શી ગતિ થાત ? તે વાંચનારે જ વિચારી લેવું સુરસુંદરીએ તો જ્ઞાન મેળવ્યું હતું, શાસ્ત્રઅભ્યાસ કર્યો હતો, દેવ ગુરૂ ધર્મને વિષે દૃઢ હતી, અને નવકારમંત્રનો પ્રભાવ જાણ્યો હતો, તેથી તેને યોગે વનના રાક્ષસને વશ કરી પોતાનો પ્રાણ બચાવ્યો વિષયાકુળ વ્યાપારીથી શિયળનું રક્ષણ કરી સમુદ્રપાર પામી બેનાતટના રાજાને સંતોષ પમાડયો પતિને મેળવ્યો, અને તેને પોતે કરેલા અયોગ્ય કાર્યને માટે શરમાવાનો વખત આવ્યો તથા પ્રાંતે ધર્મધ્યાન કરી પોતે તથા પતિ શુભ ગતિ ગામી થયા એ સર્વે કેળવણી-જ્ઞાન સંપાદન કરવાનો પ્રતાપ જાણવો

ચંદનબાળા જો કે રાજપુત્રી હતી, તોપણ રાજ્ય પર આવી પડેલા સંકટથી પોતાને પિતાનું નગર છોડી અન્ય સ્થળે દાસી તરિકે વેચાવાનો વખત આવ્યો, ત્યાં પણ શેઠાણી દુષ્ટ હોવાથી તેણીએ બે ત્રણ દિવસના ઉપવાસ કરાવી પગમાં બેડી નાખી અને સ્ત્રીને લાયક ભૂષણનો ત્યાગ કરાવ્યો એના દુઃખના સમયમાં ફક્ત અડદના બાકળા લઈને ખાવા બેઠેલી ત્યારે ભગવંત મહાવીરસ્વામીનો યોગ થયો પોતાના અભિગ્રહમાંની એકાદ બાબત ઓછી હોવાથી ભગવંત પાછા વળ્યા એવે સમયે તેણીએ રોતા રોતા પણ ભગવંતને પાછા બોલાવી બાકળા વહોરવાનો આગ્રહ કર્યો ભગવંત અભિગ્રહ પૂર્ણ થયો જાણી પારણું કર્યું,

બાકળા વહેરાયાં અને તેણીના મનોવાન્છિત પૂર્ણ થયા જો ચંદનબાળા જ્ઞાનવતી ન હોત તો એવી અવસ્થામાં ભગવંતને વહોરાવવાનો આગ્રહ ક્યાંથી કરત? અને તેના મનોવાન્છિત ક્યાંથી ફળત?

(૧૧) જ્ઞાનનો પ્રભાવ

સાધ્વી મૃગાવતી અજાણતા જ પ્રભુના સમવસરણમાં વધારે વખત રહ્યા હતા ઉપાશ્રયે આવ્યા પછી ગુરૂણીજીએ મોડા આવવાને માટે ઠપકો આપ્યો તે સમયે તેઓએ પોતે સારી રીતે જ્ઞાન સંપાદન કરી વિનયગુણ મેળવ્યો હતો, તેથી શિખામણ દેનાર ગુરૂણીજી ઉપર ગુસ્સે ન થતા પોતાની ભૂલને માટે પશ્ચાત્તાપ કરવા માંડયો અને તેમ કરતા કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થયું

મયણાસુંદરીનું ચરિત્ર જ્ઞાનની જ પુષ્ટિ કરે છે તેણીએ સકળ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરી મેળવવા લાયક જ્ઞાન મેળવ્યું હતું, જેથી પિતાની અયોગ્ય તકરાર સામે વિનય પૂર્વક બાથ ભીડી તેમ કરતા પિતાએ રોગી શરીરવાળા શ્રીપાળ કુંવર વેરે તેને પરણાવી તેણીએ તેથી પણ આનંદ માન્યો તેના રોગી પતિનો અસહ્ય રોગ પોતાના જ્ઞાનથી મટાડવાનો વખત આવ્યો, પિતાનું કુળ અજવાળ્યું, પતિનું કુળ પ્રસિદ્ધ કર્યું, અને પોતે મેળવેલા જ્ઞાનની બલિહારી કહેવરાવી વળી જે દિવસે શ્રીપાળ દેશાટન કરી પોતાને ગામ પધાર્યા અને બહાર મુકામ કરી રાત્રે એકલા ઘેર જોવા આવ્યા તે સમયે મયણાસુંદરી સાસુને, તે દિવસે પૂજામાં ઉત્પન્ન થયેલા ભાવને લીધે પ્રાપ્ત થયેલા અપૂર્વ આનંદથી ઇષ્ટ જનનો યોગ આજેજ થવો જોઇએ, એવી વાત કરે છે તે વાત સાંભળી શ્રીપાલ કુંવર અત્યંત ખુશી થયા, અને તરતજ ઘરમાં દાખલ થઇ સ્ત્રીનું વચન સત્ય કરી બતાવ્યું જો મયણાસુંદરી

જ્ઞાનવતી ન હોત તો પૂજામાં તેને આવો ઉલ્લાસ પણ ક્યાંથી થાત ? જ્ઞાનના ફળ તો અપૂર્વ છે

દ્રૌપદીએ સંપૂર્ણ રીતે જ્ઞાન સંપાદન કર્યું હતું, તો વિવાહ સમયે પણ પ્રભુની પૂજા કરવાના ભાન ઉત્પન્ન થયા હતા, જે કાર્યથી સિદ્ધાંતમાં પણ તેના ગુણ ગવાયા વળી વનમાં પતિની સાથે ફરી આનંદ માન્યો દુર્યોધનની સભામાં પણ વસ્ત્રો ખેંચાતા, દેવના પ્રભાવે નવા વસ્ત્ર મેળવી શિયળવ્રતની સિદ્ધિ કરી બતાવી એ સર્વે જ્ઞાનનો પ્રતાપ જાણવો બીજી સ્રીઓ એક પતિની પણ સેવા સંપૂર્ણપણે બજાવી શકતી નથી, પણ દ્રૌપદીએ તો પાંચ પતિની સેવા સંપૂર્ણ રીતે બજાવી છે

આવા સર્વે ચરિત્રો ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે, જે જે સ્રીઓ સતી રૂપે ગવાઈ છે, જે જે સ્રીઓએ સત્કાર્યો કરી પોતાના નામ અમર કર્યા છે, અને જે જે સ્રીઓ ધર્મને વિષે દૃઢ રહી સદ્ગતિગામી થયેલ છે, તે સર્વે જ્ઞાનવતી હતી, અને જ્ઞાનગુણને લીધેજ તેનામાં બીજા સર્વ ગુણો આવી રહ્યા હતા ગૃહસ્થાશ્રમ પણ જ્ઞાનવાળી સ્રીથી જ સારી રીતે ચાલે છે એક વિદ્વાન ગ્રંથકાર લખ્યું છે કે—સ્રીને કેટલા કામ કરવા પડે છે, તે જુઓ છોકરા ઉછેરવા, કુટુંબના વડિલોનું કામ ઉપાડવું, ચાકરો ઉપર સત્તા રાખવી ઘરકામમાં પ્રવીણ રહેવું, ઘરની અને ઘરના સામાનની સંભાળ રાખવી, ઘરમાં આવતા જતા માણસ આગળ ઘરનું નાક રાખવું, અને તે બધું જાતે મર્યાદા પાળી કરવું, અને પતિ પ્રમુખ પૂજ્ય જનોનું દિલ પ્રસન્ન રહે તેમ ડહાપણથી ચાલવું આટલું તો એક સામાન્ય સ્રી કરે છે, અને તે સાથે લોકના બોલ સહન કરવા, ઘરમાં જુલમ અને અપમાન ખમતા ગમ ખાઈ જવી, પોતાના દુઃખને ગણવું નહિ, મન અને પેટ બે મોટા રાખવા, એ બધું પણ સ્રીને કરવું પડે

છે, અને તેટલુ જો તે ફરે તોજ તેને લાયક સ્રી કહેવી ગૃહસ્થાશ્રમમા રહેનારી સ્રીઓને માત્ર ઘરસસાર સુખે ચલાવવાના ઉપર કહી તેટલી ફરજો છે, અને એ સર્વે જો કેળવણી લીધી હોય તોજ ખરી રીતે બજાવી શકાય છે કેળવણી લીધા વિનાની સ્રીથી તેની રીતે પોતાની ફરજો બજાવી શકાતી જ નથી અને તેથી તેને ઘરમસાર વગોવાય છે જે દપતીમાં જોઈએ તેવો પ્રેમ હોતો નથી, તેને ઘણી જાતના દુખ ઉત્પન્ન થાય છે યુરોપના એક પ્રસિદ્ધ પુરુષ નેપોલિયન બૉનાપાર્ટે તો દેશની સારી સ્થિતિ થવામા પણ સ્રી કેળવણી જ મુખ્ય ગણેલી છે તે વિષે કહેવાય છે કે—

"કહે નેપોલિયન દેશને, કરના આબાદાન,
સરસ રીત તો એજ છે, ઘો માતાને જ્ઞાન"

આ પ્રમાણે નેપોલિયને પોતાના ફ્રાન્સ દેશને ઉત્તમ બોધ આપેલો છે

(૧૨) વિદ્યાપ્રાપ્તિનુ ફળ

વિચાર કરતા એ સર્વ વાત સત્યજ જણાય છે આની રીતે સ્રી કેળવણી એ ઉત્તમ છે, તેની અવશ્ય જરૂર છે આ ભવ સબધી સુખ પામવામા અને પર ભવે સદ્ગતિ પામવા માટે સસારમા રહીને ધર્મસાધન કરવામા પણ એજ મુખ્ય સાધન છે પૂર્વે એ રીતિ હતી, શાસ્રકાર એમા સમત છે, અને હાલના વિદ્વાનો પણ એથી ઘણા પ્રકારના ફાયદા માને છે

હવે સસાર ચલાવવામા તથા સસારીને ધર્મસાધન કરવામા કેળવણી પામેલી સ્રીથી કેટલી તરેહના ફાયદા છે, અને કેળવણી પામ્યા સિવાયની સ્રીથી કેટલી તરેહના ગેરફાયદા છે, તે તપાસીએ

સ્ત્રીઓની પહેલી અવસ્થા તે પુત્રીરૂપ અવસ્થા છે. તે અવસ્થામાં તેને કેળવણી લેવાની-વિદ્યા ભણવાની ઘણીજ જરૂરિયાત છે, કારણ કે બાલ્યાવસ્થા વીત્યા પછી જે અવસ્થા પ્રાપ્ત થવાની છે, તે અવસ્થા સુખરૂપ ગુજરે, તેના સાધનો વિદ્યા ભણ્યા વિના પ્રાપ્ત થતા નથી. વિદ્યા બુદ્ધિને ખીલવે છે, અને તેથી જ બાળકીઓ સમજુ અને વિચારવાન થાય છે. ડહાપણ, સદ્ગુણ, વિવેક, વિચાર, ખરૂં-ખોટું સમજવાની બુદ્ધિ એ સર્વે વિદ્યાથીજ પ્રાપ્ત થાય છે. ક્લેશ-કંકાસને નાશ કરનાર, હેત-પ્રીતિને વધારનાર અને સર્વની સાથે યોગ્ય રીતે વર્ત્તવાનું શીખવનાર વિદ્યા જ છે. વિદ્યાથી જ્ઞાન અને જ્ઞાનથી મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે. છોકરીઓને વિદ્યા ભણાવવી તે કાંઈ નોકરી કરાવવા માટે અથવા ગુજરાન ચલાવવાને વ્યાપાર કરાવવા માટે નથી, પરંતુ તેઓને ઉચ્ચ પ્રકારની સમજશક્તિ પ્રાપ્ત કરાવવા માટે છે, જેથી તેઓ ઘરકામની આવડત, રસોઇ કરવાની રીત, ભરત-ગૂંથણ, ખર્ચ-ખૂટણ ચલાવવાની કુશળતા, પત્ની તરિકેની પોતાની ફરજ, નમ્રતા, સભ્યતા, નીતિ જ્ઞાન વગેરે સહેલાઇથી પ્રાપ્ત કરી શકે છે, અને સાથે દેવદર્શન, પ્રભુસ્તુતિ, પ્રતિક્રમણ વગેરે નિત્ય ધર્મકૃત્યો પણ સારી રીતે કરી શકે છે. અદબથી બેસવું, મર્યાદાથી બોલવું, થોડું ને ધીમે બોલવું, ખડખડ ન હસતાં મકાનમાં મંદ હાસ્ય કરવું, સૌની ઉપર દયાભાવ બતાવવો, માતાને ઘરકામમાં મદદ કરવી, વગેરે બાબતો ભણેલી બાળકીઓ સારી રીતે કરી શકે છે અને તેથી તેઓ સાસરીઆમાં પ્રશંસાપાત્ર થાય છે.

પણ વિદ્યા ભણ્યા વિનાની, વિદ્યા ઉપર પ્રીતિ વિનાની, અથવા વિદ્યા ભણવા નહિ જનારી બાળકીઓ ઘેરે ઘેર શેરીઓમાં-ધૂળમાં ઢીંગલાઢીંગલીની રમતો રમે છે, પાંચ સાત છોકરીઓ ટોળે મળી કૂદે છે, નકામા ચાળાચેષ્ટા કરે છે, કૂદે

છે, એબ્રદળી ગસડાઓ ગાય છે, નઠારાં ગીતો ગાતા શીખે છે, અને એવી નાનાનીભરેલી રમતોમા સઘળો વખત ગુજારે છે કેટલુએક ઘર કામ શીખે છે, તે પણ શીનમર ન હોનાથી તેમના કરેલા કામો યોગ્ય હોતા નથી તેમનામા સદ્ગુણોની ખામી હોય છે, જેથી સાસરામા ભાર-બોજ પડતો નથી અને લઘુતાને પામે છે

(૧૩) અભણુતાનુ અનિષ્ટ પરિણામ.

ખરેખરી રીતે જોતા ભણ્યા વિનાની દીકરીઓનો વખત નકામો જાય છે, અને જે રીતે હાલમા તેઓ રમે છે, અને પોતાની બાલ્યાવસ્થા ગુજારે છે, તે રીતથી તેઓના મન ઉપર ઉલટી ખરાબ અસર થાય છે ઘરના અને પારકા માણસો સાથે વઢતા, નાનાનચકા પાડતા અને નકામા બેસી રહેતા શીખે છે, અને એ સઘળા દુર્ગુણો મોટી ઉમરે દુઃખ રૂપ થઇ પડે છે ઘેર કોઇ પરોણા અવના પગયા માલુમ આવે તો તેની સાથે કેવી સભ્યતાથી વર્તવુ, અથવા કેવી નમ્ર રીતે બોલવુ, તે સમજ્તી અભણ છોડીઓને બીલકુલ ખબર પડતી નથી તેથી કા તો અજાણ્યા માણસ પાસે બોલ્યા ચાલ્યા વગર મુગી બેસી રહે છે, અથવા તેઓના દેખતા તોફાન, કજિયા-કંકાસ કરી ઘરનુ પોગળ ખોલે છે બાળપણામા એવી જીદગી ગુજારતા કેટલીક કુટેવો પડી જાય છે આગળ જતા તે કુટેવો વધીને વ્યવહારમા નિંદા થાય તેવા કાર્યો કરાવે છે મોટી ઉમરે નિર્લજ્જ ફટાણા ગાવામા કેટલીક સ્ત્રીઓની બહુ ઉત્સુકતા દેખાય છે, તે આવી કુટેવોના ફળ સમજવા માટે પુત્રીરૂપ અવસ્થામા જો વિદ્યા ભણવાનામા વખત ગાળે તોજ તેની તે અવસ્થા લાયક રીતે પસાર કરી ગણાય લખતા-વાચતા શીખવુ,

એનુ નામ ભણ્યુ અથવા કેળવણી લીધી ન ગણાય, પરતુ નિશાળની રીતે લખવા વાચવાનુ જ્ઞાન મેળવી જે ખરૂ ભણતર ભણવુ જોઇએ તે એ કે વ્યવહારકુશળ અને નીતિવાન થવુ જોઇએ તે પ્રાપ્ત થાય તોજ કેળવણી લીધી કહેવાય તેમ થાય તોજ રીતભાત સુધરે, મન શક્તિ વધે સુઘડતા આવે આવડત વધે અને સઘળા કામો સહેલાઈથી કરવાની ટેવ પડે ધર્મજ્ઞાન પણ એજ રસ્તે પ્રાપ્ત થાય છે વિદ્યામા પ્રવેશ કર્યા વિના ધર્મજ્ઞાનની કાઈ સમજણ પડતી નથી, અને તેથી દહેરે, ઉપાશ્રયે કદાચ જાય તોપણ ત્યા કેવી રીતે વિનય સાચવવો, કેવી રીતે વદન કરવુ, કેવી રીતે સ્તુતિ કરવી, કેવી રીતે ક્રિયા કરવી તે કાઇ બરાબર આવડતુ નથી ઘર મુનિ મહારાજ વહોરવા આવ્યા હોય તો તેમને કેવી રીતે વહોરાવવુ ? તેમને કેવી રીતે વિનય સાચવવો ? અથવા મુનિ મહારાજોને આહાર આપવાથી શો લાભ થાય છે ? તેની અભણ બાળિકાઓને કાઈ ખબર હોતી નથી વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી હોય, તેને એ સર્વ વાતો સુગમ છે વળી લાયક ઉમર થયે સાસરે જવાનુ થાય છે, તો ત્યા જઈ પોતાને શુ કરવાનુ છે ? પિયર અને સાસરામા તથા દીકરી અને વહુપણામા કેટલો ફેર છે ? માબાપ અને સાસુ સસરામા કેટલુ અતર છે ? સ્વામી પ્રત્યેનો પોતાનો શો ધર્મ છે ? એ સર્વ બાબતોની કેળવણી લીધા વિના જરા પણ ખરી સમજણ આવતી નથી

(૨૪) ખરી કેળવણીની જરૂર.

વડિલ અને પિતાની આજ્ઞા નહિ માનનારી કેટલીક સ્ત્રીઓ જોવામા આવે છે તે સર્વ કુનીરૂપ અવસ્થામા કેળવણી ન લીધાના તથા ખોટી રમત ગમતમા વખત ગુજાર્યાના ફળ છે કોઈ કહેશે કે છોકરીઓ બાળપણાથી ભણવામાજ વખત કાઢે તો

દળવુ, વીણવુ, ઝાટકવુ, ઘર સાફસુફ રાખવુ, રસોઈ કરવી એ વગેરે કામો ક્યારે શીખે ? તો તેના ઉત્તરમા એટલુજ કહેવાનુ છે કે–ભણવામા સઘળો વખત જતો નથી, અને તેથી બાકીના વખતમા સર્વ કામ ખુશીથી શીખી શકાય છે, એટલુજ નહિ પણ ભણેલી પુત્રીઓ તેના કામો મહેલાઈથી થોડા વખતમા શીખી શકે છે, અને કરી પણ શકે છે કારણ કે અભણ અને રઝળનારી છોકરીઓ બેદરકારીથી કામ કરે છે, અને ભણેલી ઉપયોગ અને ખત રાખી કરે છે માટે કેળવણી લીધા વિના વિદ્યા ભણ્યા વિના પુત્રીરૂપ અવસ્થામા જે કર્ત્તવ્ય ખરૂ ભણવાનુ, સમજવાનુ કે શીખવાનુ છે, તેમાથી કઈ પણ બનતુ નથી, જેથી પાછલી અવસ્થામા ઘરસંસાર ચલાવવો તેમા તથા ધર્મ ધ્યાન તથા આત્મસાધન કરવામા પૂરેપૂરી ખામી આવે છે તેથી પુત્રીરૂપ અવસ્થામા વિદ્યા ભણવાન અને જુદા જુદા પ્રકારની કેળવણી લેવાની મુખ્ય ફરજ છે, અને તે ફરજ બજાવ્યાથીજ બાળાઓનો સંસાર સુખ રૂપ થશે, તેઓને આત્મસાધન સારી રીતે થશે અને તેઓ પરભવે સદ્ગતિ પામશે

ગૃહિણીરૂપ અથવા સ્રીરૂપ અવસ્થા, એ સ્રીઓની બીજી અવસ્થા સમજવી સાસરે આવ્યા પછીથી તે યુવતી થતા સુધીના સમયનો એ અવસ્થામા સમાવેશ થાય છે એ અવસ્થાની શરૂઆતમા સ્રીઓને એક ઘર છોડી બીજે ઘેર જવાનુ હોય છે, એટલે પિતાનુ ઘર છોડી સાસરે જવાનુ થાય છે આ વખતે કેટલીક યુવતીઓ તોફાન કરે છે, અને મહા મહેનતે સાસરે જાય છે એ સર્વ અવિદ્યાના ફળ સમજવા કારણ કે કેળવણી લીધી હોય તો સમજવામા આવ્યુજ હોય કે બાળાને લગ્ન થયા પછી પિતાનુ ઘર છોડી, ... જવુ, અને તેને પોતાનુ

સમજવુ, એ તેની મુખ્ય ફરજ છે અભણ સ્રી આ ફરજ સમજતી નથી, અને તેથીજ તે સાસરે જતા આડાઇ કરે છે સાસરે ગયા પછી ત્યા તેને નવાજ માણસો સાથે પ્રસગ પડે છે, અને નવાં માણસોમા પોતાના પતિને કેવી રીતે માન આપવુ, સાસુ-સસરાની કેવી રીતે મર્યાદા જાળવવી, દિયર, જેઠ તેની સ્રીઓ અને નણદ વગેરે બીજા કુટુબીઓ સાથે કેવી રીતે મિલનસાર થવુ, આ બાબતની સંપૂર્ણ માહિતી મેળવવી જોઇએ, અને તે કેળવણીથીજ સંપૂર્ણ મળી શકે કેટલીક સ્રીઓ તો પતીને શી રીતે માન આપવુ ? તે જાણતીજ નથી પતિમા કાઇ દોષ હોય, કાઇ ખામી હોય તો તેથી તેની ઉપર જોઇએ તેવી પ્રીતિ રાખતી નથી, પરતુ આવે વખતે તેણે સમજવુ જોઇએ કે, પતિવ્રતાપણુ એજ સ્રીઓનો મુખ્ય ધર્મ છે જેની સાથે લગ્નસબધ થયો હોય, તે પતિની સાથે નિર્મળ પ્રીતિ રાખી, તેની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તવુ, એ તેની ફરજ છે

(૧૫) ભણેલ અભણની સરખામણી.

લગ્ન થયા પછી વર ગમે તેવો હોય તો પણ સમયસુદરીની પેઠે તેની ઉપરથી પ્રીતિ ખસેડવી જોઇએજ નહિ નીતિ વિરુદ્ધ ચાલવાથી ઘરસસાર બગડે છે, પાપ બધાય છે, ભવાડા થાય છે, અને બીજા ઘણા નુકશાન ભોગવવા પડે છે સત્યનેજ પ્રીતિ ટકે છે, અને જ્યા સુધી પ્રીતિની ગાઠ હોય ત્યા સુધીજ સસાર સુખે ચાલે છે તે તૂટયા પછી તો ક્લેશ, કકાસ, વૈરભાવ, ચીઢિયાપણુ, ક્રોધ વગેરે પ્રવેશ કરે છે, અને તેથી ઘણા પાપના બોજા વધુ પડે છે પતિપ્રેમમા ખામી પડવાથી જે સસાર નિર્મળ ગૃહસ્થાશ્રમ પાળી પુણ્ય ઉપાર્જન કરવા માટે છે, તે પાપમય થાય છે કુસપ તો ઘરમા રાજ્ય કરે છે, અને તેથી જગતમા

આંગળીચીંધણા થાય છે એટલુંજ નહિ, પરંતુ ઉગતો ઘરસંસાર મૂળમાંથીજ કોહોવાના માંડે છે કદાપિ ધણી અણસમજુ કે દોષવાળો હોય તો તેના ઉપર કટાળો ન આણતા તેને સુધારવાના પ્રયત્ન કરવો અને બનતી રીતે ધર્મમાર્ગ ધરવું જેથી સ્વયમેવ કલ્યાણ થાય વળી એમ વિચારવું કે, માણસ માત્ર સંપૂર્ણ રૂપગુણવાળા નથી, તો ટુંકા જીવતરને માટે પોતાની ફરજ ચૂકી શરીર, મન બગાડવા અને ધર્મનું ઉલ્લંઘન કરવું એ શા માટે? એવું હોય ત્યારે નીતિના, વિદ્યાના અને જ્ઞાનના દિલાસાવડે માર્ગ વિરૂદ્ધ થનારા મનને અંકુશમાં રાખવું કારણ કે નીતિ અથવા ધર્મ વિરૂદ્ધ વર્તવાથી લોકમાં ફિટકાર મળે છે, અને પર ભવે નીચ ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે પતિમાં કાંઈ ખામી જણાય ત્યારે આવા વિચાર કરી તેની ઉપર દૃઢ પ્રીતિવાળા થવું, એ કુલીન સ્ત્રીઓની ફરજ છે, પરંતુ અભણ સ્ત્રીઓ આવો સ્ત્રીધર્મ સમજતી નથી, અને તેથી એવો કોઈ પ્રસંગ આવે છે, ત્યારે તેઓનો ઘરસંસાર પ્રથમથીજ બગડે છે, એટલુંજ નહિ પણ તે સ્ત્રી મનુષ્યભવમાં જે ફરજ બજાવવાને—જે ધર્માચરણ પાળી સુગતિગામી થવાને અવતરી હતી, તે પ્રમાણે ન થતા તેનો આખો જન્મારો પાપકારી કાર્યોમાં અને આર્ત્ત–રૌદ્ર ધ્યાનમાં પૂરો થાય છે જો સ્વભાવથીજ કોઈ ડાહી હોય, અથવા ભલા માબાપને ઘેર ઉછરેલી હોય તો પોતાનો સંસાર ડહાપણથી ચલાવવા મથે છે, પરંતુ એનાથી કેળવણીથી થતા લાભ મેળવી શકાતા નથી જુદા જુદા સ્વભાવ, જુદી જુદી ગતિ અને નીતિજ્ઞાનના તથા ધર્મજ્ઞાનના પુસ્તકોથી માણસની સ્થિતિ, સ્વભાવમાં ફેર પડે છે, પણ અભણ સ્ત્રીને કોનો સંગ કરવો, તેની ખબર પડતી નથી શું વાંચવું, તેની ખબર હોતી નથી અને થોડા ઘણો વખત ગાડરિયા પ્રવાહની પેઠે ઉપાશ્રય વગેરેમાં જાય છે તો તેથી પણ મળવો જોઈતો લાભ મળી શક્તો

સાસરે રહેતા શીખ્યા પછી પતિ સિવાય સાસરાના ઘરના બીજા માણસો સાથે પ્રસંગ પડે છે આમા પણ કેટલીએક અભણ, નિંદાખોર સાસુ નણંદો હોય છે. તો તે આવનારી વહુઓને મ્હેણા મારી તેની ઉપર હુકમ ચલાવી તેમને ઘણી રીતે નડે છે અભણ વહૂ આ સઘળુ સહન કરી શકતી નથી અને તે પોતાની સહીપણીઓ, પાડોશણો આગળ જઈ ઘરનુ દુખ રડે છે, અને તેઓ પણ અભણ હોવાથી સાચો માર્ગ ન બતાવતા ઉલટી શીખામણ આપી સાસુ નણંદ સાથે લડવાનુ શીખવે છે આમ તેનુ ઘર નરકરૂપ થઈ છે અને નિરંતર કલેશ-કંકાસ કરી પાપ ઉપાર્જન કરે છે ભણેલી એ બધુ સહન કરી સામા મા ણસોને ધીમે ધીમે સુધારી પોતાના ઘરને અમૂલ્ય સુખરૂપ બનાવે છે, અને પાપથી બચે છે

(૧૬) ભણેલ–અભણની સરખામણી

સૂવાનો વખત એજ સ્ત્રીઓને વરની સાથે વાતચીત કરવાનો અથવા સુખ ભોગવવાનો વખત હોય છે આપણા રિવાજ પ્રમાણે એ સિવાય બીજે વખતે સ્ત્રી પુરૂષથી વાતચીત થઈ શકતી નથી, અને તેથી દંપતિના સુખનો એવો એજ વખત ગણાય છે પણ એમાએ સુખ ક્યાથી ? અભણ સ્ત્રી એ વખતે આખા દિવસના કંકાસનો ઇતિહાસ મનના દુઃખ ઉભરા વરની આગળ કાઢવા માડે છે, અને પરિશ્રમથી કંટાળેલા પતિને વિશ્રામને બદલે વધારે કંટાળો આપે છે અને

वर पर्वतदुर्गेषु, भ्रात वनचरै सह,

न मूर्खजनसम्पर्क', सुरेंद्रभवनेष्वपि ।

એ શ્લોકનુ ભાન કરાવે છે પતિ જો કાંઈ સહનશીલતા-

વાળો હોય છે, તો એ સઘળુ સાભળ્યુ ન સાભળ્યુ કરી તેની ઉપર વિસ્મૃતિનો પડદો નાખે છે, અને તેમ ન હોય તો વળી ત્યા નવો જ રગ નીકળે છે ભણેલ દપતી હોય ત્યા આવુ કાઈ પણ બનતુ નથી તેઓ આવી વાત જ્યા થઈ હોય ત્યાં જ દાટી દે છે આ સમયે તો તેને સભારતા જ નથી અને પ્રેમ ચર્ચા, જ્ઞાનચર્ચા, કે ધર્મચર્ચાનો વિનોદ કરે છે, એટલુ જ નહિ પણ વગરકહે એકબીજાનુ એવુ ખરૂ દુઃખ જાણવામા આવ્યુ હોય છે, તો તે વિષે ધીરજ આપી શાંતિનુ પોષણ કરવામા આવે છે

વર્ષ થતા જાય છે તેમ યુવાન સ્ત્રી, સસરાના પાડોશની, સગાવહાલાની અથવા બીજી ઓળખાણવાળી સ્ત્રીઓના પ્રસગમા આવવાની છૂટ મેળવતી જાય છે તેમા અભણ સ્ત્રીઓ કોઈના ઘરની, કોઈના નવા માસને રહેવાની, કોઈની ખોટી નિંદા-પ્રશ સાની, કોઈના દુરાચારની, કોઈના ઘરેણાની, કોઈના સુખની, કોઈને ગર્ભ રહ્યાની એવી એવી વાતો કરે છે, અને તેનુ પરિણામ એ આવે છે કે, એમાથી ઘણી સ્ત્રીઓ બગડે છે પોતાના પતિ ત્યેની પોતાની ફરજનુ ઉલ્લઘન કરે છે, અને પોતાનો ધર્મ તદ્દન ચૂકી જાય છે ભણેલી સ્ત્રી સારી સગતિ શોધે છે, વ્યાખ્યાન, રાસ વગેરે કાઈ ધર્મપુસ્તકો વચાતા હોય તો ત્યા સાભળવા જાય છે, તેવો પ્રસગ ન હોય તો પોતે સારા સારા પુસ્તકો વાચે છે અને પોતાને લાભ થાય તેવી સ્ત્રીઓની સાથે બેસે છે, એટલુ જ નહિ પણ પોતામા પ્રૌઢ જ્ઞાન હોય તો પોતાની સગતમા આવતી અભણ સ્ત્રીઓને ઉલટી સુધારે છે

કામકાજ કરવામા સાસુ વારે એ વચન કહે તો તે સાભળવા, સહન કરવા, અને તેમાથી ગુણ ગ્રહણ કરવો "વહૂએ ઘરનો ભાર ઉઠાવી લીધો" એવુ નવી આવનારી સ્ત્રીએ જલદી

કહેવરાવવુ જોઇએ, કારણ કે ઘરકામમા વિશેષ ધ્યાન આપવુ એ તેની ફરજ છે જેમ પુરૂષ બહારના કામકાજ કરે છે, તેમ સ્ત્રીએ ઘરના કામકાજમા ચપળતા તથા હુશિયારી બતાવી યશ મેળવવો અને પતિની આવક પ્રમાણે ખર્ચ ચલાવવો, એ તેની ફરજ છે ઘરની વસ્તુઓની ગોઠવણ, દેખરેખ, સ્વચ્છતા એ સર્વ એવી રીતે થવુ જોઇએ કે, પરાયા માણસો ઘર જોઈ પ્રશસા કરે યુવતી સ્ત્રીઓ અભણ હોવાને લીધે પોતાની આ ફરજ સમજતી નથી, તેથી ઘરકામમા જે કાળજી રાખવી જોઇએ તે રખાતી નથી અને નકામી કુથલી કરવામા વખત કાઢે છે અને પછી તો એવી ટેવજ પડી જાય છે

(૧૭) ભણેલ–અભણની સરખામણી.

એવી ટેવ પડયા પછી તો ઘરકામ ભારે થઈ પડે છે, અને ઘરને ઘોલકુ બનાવી દે છે ભણેલી અને અભણ, ચપળ અને આળસુ, ડાહી અને મૂર્ખ સ્ત્રીઓના આવા નમુના સ્થળે સ્થળે જોવામા આવે છે આપણી કોમમા સ્ત્રીકેળવણીનો અભાવ વિશેષ હોવાથી ઘણા દૃષ્ટાંત ઉત્તમ હૃદયને બાળે કલેશમય રહેલા છે આ તો સિદ્ધાંત છે કે અભણ સ્ત્રીઓથી ધર્મવ્યવહાર બરાબર જળવાતો જ નથી, અને તેથી પોતાનો પરમ ધર્મ પાળવામા સંપૂર્ણ ખામી આવે છે, કારણ કે પાણી કેમ ગળવું? ભોજન દોષ રહિતપણે કેવી રીતે નિષ્પન્ન કરવું? અનાજ, કઠોળ કેવી રીતે સગરવા? અથાણા વગેરેને કેવી રીતે જાળવવા? ચરવા કયા કયા બાળવા? વગેરે હકિકત અભણ સ્ત્રી જાણતી નથી, તેથી વારવાર અભણ સ્ત્રીથી હિંસા વગેરેના કાર્યો થઇ જાય છે અને શ્રાવકધર્મનુ પણ ઉલ્લંઘન થાય છે શ્રાવકધર્મ શી રીતે જળવાય? એ ભણ્યા વગર ખબર પણ કયાથી

પડે ? અહા, અભણ સ્રીથી આ કેવો મોટો દોષ થાય છે ? કારણ કે તે એકલી દોષિલી થાય છે એમ નહિ, પણ ઘરના માણસો પણ તેની અજ્ઞાનક્રિયાથી દોષવાળી વસ્તુના ભોક્તા થાય છે અને અનર્થદંડે દંડાય છે સ્રીઓને નવાં લુગડાં ઘરેણાંનો ઘણો કોડ હોય છે તેઓને નવા નવા લુગડાં ઘરેણાં પહેરવાની વારંવાર ઈચ્છા થાય છે જો પોતે વિદ્વાન અથવા ગુણવાન હોય તો સમજે કે સ્રીઓને શિયળગુણ વગેરે પરમ આભૂષણ છે, પરંતુ વિદ્યાની ખામી હોવાને લીધે તેવી સ્રીઓ આડોશીપાડોશીના અથવા જ્ઞાતિની સ્રીઓના એવા લુગડાઘરેણાં જોઈ, પોતાને પણ તેવા કરાવી આપવાની પતિ પાસે જીદ કરે છે જીદ કરે છે એટલું જ નહિ પણ પતિની સ્થિતિનો કાંઈ પણ વિચાર કર્યા વગર કંકાસ કરી તેવી વસ્તુઓ મેળવે ત્યારેજ શાંત રહે છે, અને પતિને પોતાના બેવકૂફીભરેલા વિચારથી પરાણે કરજના બોજામાં ઉતારે છે જે સ્રી ગૃહસ્થાશ્રમમાં સુખરૂપ થઈ પડવી જોઈએ, તે અભણ હોવાથી ઉલટી આમ દુઃખરૂપ થઈ પડે છે આવી ગૃહવ્યવહાર વધારે ખારો થતો જાય છે

ગુનાન સ્રીઓ લગ્નાદિ પ્રસંગે ગીત ગાવામાં મોટો લ્હાવો સમજે છે આમાં પણ સમજુ ને અણસમજુ સ્રીઓ ડાહ્યા મા બાપને જુદાં જુદાં અનુભવ કરાવી વિદ્યા અવિદ્યાનાં ફળ પ્રત્યક્ષ બતાવી આપે છે જે સમયે હર્ષના અને માંગલિક ગીત ગાવા જોઈએ, તેજ સમયે અભણ સ્રીઓ નિર્લજ્જ ફટાણાં-કનિષ્ટતા બતાવનારા ગીત ગાય છે, અને મોહનીય કર્મનો ઉત્કૃષ્ટ બંધ ઉપાર્જન કરે છે પોતાને ઉત્તમ કહેવરાવનાર નિર્લજ્જ પુરૂષો આ સાંભળી રહે છે આ કેવી શરમજનક વાત છે ? આ સર્વ અજ્ઞાનતાના જ ફળ છે જૈનોમાં પુરૂષવર્ગમાં પણ જ્ઞાનની ખામી છે તેથીજ આવા [illegible] ટકી રહ્યા છે, નહિ તો પુરૂષની

નજર આગળ બનતા આવા અઘટિત બનાવો કેમ ટકી રહે? ભણેલી સ્ત્રી કોઈ ઠેકાણે કોઈ વખત નજરે પડી હશે તો વાંચ નાર! તે તેનો અનુભવ જોયો હશે એમાં વધારે વિવેચનની જરૂર નથી આશ્ચર્ય માત્ર એટલુંજ છે કે, વિદ્યા-અવિદ્યાના આવા પ્રત્યક્ષ ફળ દેખાયા છતાં પણ બાળકીઓને ઉંચા પ્રકારનું નીતિજ્ઞાન-ધર્મને પણ પુષ્ટિ આપે તેવું જ્ઞાન આપવાની બાબતમાં જૈન માબાપોના હૃદય કોણ જાણે કેમ ખુલતા નથી?

(૧૮) ધર્મપત્નીની પવિત્ર ફરજ

સાસરે ગયાને બે ત્રણ વર્ષ થયા અને સતતિ ન થઈ, તો તુરત અભણ યુવતી મુઝાવા માડે છે જાણે પુત્ર-પુત્રી વગરથી જ મનુષ્યભવની સફળતા હોય, જાણે તેથી જ સઘળા પ્રકારનું સુખ મળવાનું હોય, જાણે થોડા વખતમાં ગર્ભ ન રહ્યો, તો વાઝણી જ રહી ગઈ, એમ માની તે સ્ત્રી હુરવાજ માડે છે જોગી અને હાથ જોનારાને શોધે છે દોરાધાગા અને ભુવાઓ પાસે દોરાધાગા કરાવે છે અજ્ઞાન સુયાણીઓ પાસે આટાફેરા ખાય છે ધુતારા બ્રાહ્મણોના કહેવાથી અનુષ્ઠાન કરાવે છે એવા એવા અયોગ્ય કાર્યો અને વહેમી વ્રતો કરી પતિના પૈસા અને પોતાનો ધર્મ ગુમાવે છે ભણેલી સ્ત્રી 'સર્વ વાત કર્મને વશ છે' એમ જાણી ઘણા વખત સુધી સતોષ રાખે છે, અને વખતે સતોષ ગુમાવવો પડે તેવો વખત આવે છે, તોપણ ધર્મ ક્રિયા કરી તેથી જ ફળપ્રાપ્તિની આશા રાખે છે ભણેલ અને અભણના આમ પરસ્પર વિલક્ષણ પુણ્ય-પાપમય માર્ગો છે

ઘરકામથી ફારેગ થયા પછી બની શકે તો પતિના જે કામમાં ઘેર રહી મદદ થતી હોય, તે કામમાં મદદ કરવી, એ સ્ત્રીની ફરજ છે એ સિવાય સ્વામીના મન વચન પાળવા,

આમી પહેલા ઊઠવુ, તેની સેવા કરવી, તેના પૂજ્ય માતા-પિતાને પોતાના માતાપિતા સમાન ગણવા, તેના મિત્રને પોતાના ભાઇ સમાન ગણવા, તેના શત્રુને શત્રુ સમાન જાણવા, તેની સાથે ધર્મયુક્ત વર્ત્તવુ, એ વગેરે સ્ત્રી-કર્ત્તવ્યધર્મ અભણ સ્ત્રીઓ કયાથી સમજે ? કહ્યુ છે કે,—

कार्येषु मन्त्री करणेषु दासी, भोज्येषु माता शयनेषु रम्भा,
धर्मे सहाय्या क्षमया धरित्री, षड्गुणयुक्ता त्विह धर्मपत्नी.

વિચાર કરવામાં પ્રધાનની પેઠે ઉત્તમ સલાહ આપે, કામ કરતી વખતે દાસીની પેઠે કામ કરે, ભોજનને વિષે માતાના જેવો અપ્રતિમ સ્નેહ રાખે, શયનસ્થાનમા રંભા જેવી સૌંદર્યતા બતાવે, ધર્મકાર્ય કરવાને વિષે સહાય કરે, અને પૃથ્વીની પેઠે સર્વ સુખ દુખ સહન કરે, એ છ ગુણ ધરનારી સ્ત્રી ધર્મપત્ની કહેવાય કેળવણી વિનાની સ્ત્રીમા આમાનો એક પણ ગુણ કયાથી હોય? આ મનુષ્યજન્મ ફરી ફરી પ્રાપ્ત થતો નથી, તેથી દરેક માણસે મહા મહેનતે પ્રાપ્ત થયેલા મનુષ્યજન્મમા બની શકે તેટલા ધર્મકાર્યો કરી સસારનો પાર પમાય તેના ઉપાય યોજવા, એજ મનુષ્યભવ પામ્યાની સાર્થકતા છે આના ઉપાયમા મુખ્ય ઉપાય તો ખરેખરા વૈરાગ્યથી સસાર છોડી ચારિત્ર ગ્રહણ કરવુ તે છે પણ તે જેનાથી નથી બની શકતુ તેને માટે જિનેશ્વર ભગવતે બાર વ્રત રૂપ ગૃહસ્થધર્મ બતાવ્યો છે ચારિત્રમાર્ગે વહેલી સિદ્ધિ થાય છે, તેમ ગૃહસ્થ-ધર્મવડે પણ મોડી સિદ્ધિ થાય છે, પણ બન્ને મોક્ષસાધનના ઉપાય છે. આમાના બીજા પ્રકારમા-એટલે ગૃહસ્થમાર્ગમા આપણે છીએ એ માર્ગમા સારી રીતે ચાલવા માટે સ્ત્રીને સહાયભૂત ગણેલી છે, અને એવી રીતે સહાયભૂત થનારી સ્ત્રીજ ધર્મપત્ની કહેવાય છે એ ધર્મપત્નીમા

ઉપરના શ્લોકમા કહ્યા પ્રમાણેના ગુણ અવશ્ય જોઇએ, પરંતુ એ સર્વ ગુણ તો જ્ઞાન (કેળવણી)ના આશ્રિત છે અને એવી ખરી કેળવણી વિના એવા ગુણોની પ્રાપ્તિ થતી જ નથી અને જ્યારે એ ગુણો હોતા નથી ત્યારે જે કારણને માટે અને વ્યાવહારિક સુખને સારૂ સ્ત્રીની સંગતિ કરવામા આવે છે, તે કારણ ન બનતા પશુ જેવો સંસાર થાય છે અને ધર્મપત્નીને તે કર્મપત્નીનો અર્થ સારે છે આ ઉપરથી સ્ત્રી કેળવણીની કેટલી બધી અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે, તે તેથી નીપજતા સુંદર પરિણામનો શાન્તિથી વિચાર કરી જોતા સહેજે સમજી શકાય છે સ્ત્રી કેળવણી વડે વ્યવહારકુશળતા મેળવી સુશીલ બહેનોએ સમકિતમૂળ શ્રાવકધર્મની પ્રાપ્તિ માટે ઉત્તમ એકવીશ ગુણો મેળવી લેવા અવશ્ય પ્રયત્ન કરવો જોઇએ

(૧૯) શ્રાવકના ૨૧ ગુણ

ચોપાઇ

સદ્ગુરૂ કહે નિસુણો ભવિ લોક, ધર્મ વિના ભવ હોયે ફોક,
ગુણ વિણ ધર્મ કીધો પણ તથા, આંક વિના મીંડા હોય યથા ૧
ધર્મરત્ન ને તેહજ યોગ, જેહને અંગે ગુણ આભોગ,
શ્રાવકના ગુણ તે એકવીશ, સૂત્રે ભાખ્યા શ્રી જગદીશ ૨
પહેલે ગુણે છલ છળિયો ન હોય, બીજે ઇંદ્રિયપટુતા જોય,
ત્રીજે સૌમ્યસ્વભાવી જાણ, ચોથે લોકપ્રિય શુભ વાણ ૩
ચિત્તસંક્લેશ તજે પાંચમે, છઠ્ઠે અપજશથી વિરમે,
પરને વંચક નહિ સાતમે, દાક્ષિણ્યવંત હોયે આઠમે ૪
લજ્જાવંત નર નવમે કહ્યો, કરૂણાધારી દશમે લહ્યો,
એકાદશમે હોયે મધ્યસ્થ, દ્વાદશમે ગુણરાગી પ્રશસ્ત ૫
ધર્મકથા-નંદભ તેરમે, શુભ પરિવાર સહિત ચૌદમે,
ઉત્તર કાળે નિજ હિતકાર, કરે કાજ પંદરમે વિચાર ૬

ષોડશમે ગુણ દોષ વિશેષ, જાણે નિજ પર સમોવડ લેખ,
સદાચાર જ્ઞાનાદિક વૃદ્ધ, સત્તરમે સેવે તે સિદ્ધ ૭
અઢારમે ગુણવંત મહંત, તેહનો વિનય કરે મન ખંત,
ન વિસારે કીધો ઉપકાર, શ્રાવક ગુણ ઓગણીસમો સાર ૮
ગીતારથ સાથે પર અર્થ, વીશમા ગુણનો વાગે અર્થ,
ધર્મ—કાર્ય કર્યો હોય દક્ષ, એકવીશમો ગુણ એ પ્રત્યક્ષ ૯
એ ભાખેલા ઓગણીસ વિગતિ, શ્રાવક-ધર્મની નહિ પ્રતિપત્તિ,
ચોથા ચૌદશમા ગુણ વિના, અંગીકર્યો પણ હારે જના ૧૦
તે માટે ગુણ અંગે વરો, જેમ શ્રાવકપણું સૂધું વરો,
પંડિત શાન્તિવિજયનો શિષ્ય, માનવિજય કહે નમી જગદીશ ૧૧

(૨૦) શ્રાવકના ૨૧ ગુણોનો આદર્શ

દુર્ગતિમાં પડનાર પ્રાણીઓને (પડતા) ધરી રાખે, અને શુભ ગતિમાં પહોંચાડે તે ધર્મ. આ ધર્મ વગર માનવભવ નકામો જાય છે, તો આવા ધર્મરૂપી રત્નને પ્રાપ્ત કરવા માટે યોગ્યતા પ્રથમ હોવી જોઈએ. તે યોગ્યતા એકવીશ ગુણો મેળવવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. ધર્મની ઈચ્છા કર્યા પહેલાં આ એકવીશ ગુણો અવશ્ય પ્રાપ્ત કરવા જોઈએ. જેમ એકડા વગરના ગમે તેટલાં મીંડાં હોય તો તેની કિંમત કાંઈ પણ નથી, તેમ આવા ગુણો પ્રાપ્ત કર્યા વગર ધર્મ પમાતો નથી.

આ અનાદિઅનંત સંસારસમુદ્રમાં ભ્રમણ કરનાર જીવોને પ્રથમ તો મનુષ્યજન્મ, આર્યદેશ, ઉત્તમ કુળજાતિ, સુરૂપ, આયુષ્ય અને સાંગોપાંગ પંચેંદ્રિય આદિ સર્વ સામગ્રી મળવી દુર્લભ છે, તે સાથે સર્વ અનર્થનો હરનાર સદ્ધર્મ-

જિનધર્મ પ્રાપ્ત થવો અતિ દુર્લભ છે જેમ પુણ્યહીન જીવને ચિંતામણિ-રત્ન પ્રાપ્ત થવું મુશ્કેલ છે, તેમ પાત્રતા વગર જીવને સર્વજ્ઞભાષિત સદ્ધર્મ મળવો દુર્લભ છે તેથી જે ઉત્તમ સામગ્રી આ મનુષ્યભવમા મળેલી છે, તેનો સંપૂર્ણ લાભ લેવા વિવેકબુદ્ધિ વાપરી ભવ્ય જીવોએ પોતાનામા ધર્મની યોગ્યતા ઉત્પન્ન કરવાની જરૂર છે જો પ્રથમથી યોગ્યતા ઉત્પન્ન નહિ કરાય તો ધર્મની પ્રાપ્તિ થઈ શકશે નહિ જેમ ઉખર વગેરેની અયોગ્ય ભૂમીમા બીજ વાવવાથી તે નિષ્ફળ જાય છે, અને પાયો મજબુત કર્યા વિના કોઈ મહેલ બનાવવા ધારે તો તે મહેલ બરાબર ટકી શકે તેવો મજબુત થઈ શકતો નથી, તેમ યોગ્યતા વિના જીવને સદ્ધર્મની પ્રાપ્તિ થઈ શકતી નથી

જેમ ચિંતામણિરત્ન ભાગ્યહીન જીવને મળવુ મુશ્કેલ છે તેમ અક્ષુદ્રતા, ગંભીરતા આદિ ઉત્તમ ૨૧ ગુણ રહિત જીવને પણ ધર્મ મહારત્ન સાંપડવુ ઘણુજ મુશ્કેલ છે ઉક્ત એકવીશ ગુણ યુક્ત જીવને જિનમતમા ધર્મરત્નને યોગ્ય કહેલો છે, માટે જેનામા એ ગુણો ન હોય યા ઓછા પ્રમાણમા હોય તેમણે તે મેળવી લેવા જરૂર પ્રથમ પ્રયત્ન કરવો ઘટે છે તે સદ્ગુણોના નામ નીચે પ્રમાણે છે

૧ અક્ષુદ્ર	૮ સુદાક્ષિણ્ય	૧૫ દીર્ઘદર્શી
૨ રૂપનિધિ	૯ લજ્જાળુ	૧૬ વિશેષજ્ઞ
૩ સૌમ્ય	૧૦ દયાળુ	૧૭ વૃદ્ધાનુગામી
૪ જનપ્રિય	૧૧ સમ દ્રષ્ટિ-મધ્યસ્થ	૧૮ વિનયવંત
૫ અક્રૂર	૧૨ ગુણાનુરાગી	૧૯ કૃતજ્ઞ
૬ પાપભીરૂ	૧૩ સત્કથ	૨૦ પરહિતકારી.
૭ અશઠ	૧૪ સુપક્ષી	૨૧ લબ્ધલક્ષ

આ એકવીશ ગુણોની ટુંકી વ્યાખ્યા આ પછીના ૨૧ મા વર્ણનમા આપેલી છે, તેમજ તેનુ વિશેષ વર્ણન શ્રાવકકલ્પતરૂ વગેરેમા આપેલુ છે વિશેષઅર્થીએ તેમાથી જોઈ લેવુ

(૨૧) શ્રાવકના ૨૧ ગુણોનુ ટુંકુ વર્ણન.

૧ અક્ષુદ્ર—ગભીર (ઉતાવળી પ્રકૃતિ વગરનો), સૂક્ષ્મ બુદ્ધિવાળો, છળ-કપટ વગરનો, મ્હોટા મનવાળો, આવા ગુણોવાળો આત્મા સ્વ-પરને ઉપકાર કરી શકે છે

૨ રૂપનિધિ—પ્રશસ્ત રૂપવાળો, સપૂર્ણ અગોપાગવાળો, ઇંદ્રિયોથી સુન્દર દેખાતો, મજબુત બાંધાનો, આવા ગુણવાળો આત્મા તપ, સયમાદિ અનુષ્ઠાન સુખે કરી શકે છે

૩ સૌમ્ય—સ્વભાવેજ પાપ દોષરહિત, શીતળ સ્વભાવવાળો, આવા ગુણવાળો આત્મા સ્વ-પરને શાંતિ આપે છે અને પ્રાય પાપથી ભરેલા કાર્યોમા પ્રવર્તતો નથી

૪ જનપ્રિય-હમેશા સદાચારને સેવનાર આત્મા આવા ગુણવાળો આત્મા દાન, શિયળ તપ, વિનયયુક્ત અને આ લોક પરલોક વિરૂદ્ધ કાર્યથી વિમુખ હોઈ લોકોને પ્રિય થઇ પડે છે

૫ અક્રૂર—ઘાતકી કૃત્યોથી ડરી પાછો હઠનાર, નિષ્ઠુરતા-વડે જેનુ મન મલિન નથી થયુ એવો, કિલષ્ટ પરિણામ વિનાનો, ક્રૂર નહિ એવો, પ્રસન્ન ચિત્તયુક્ત શાત આત્મા, આવા ગુણ-વાળો સ્વ-પરને શાતિનો અનુભવ કરાવે છે

૬ પાપભીરૂ-પાપ લાગવાના ભયથી ડરનારો, પાપરહિત કાર્ય-માજ પ્રવૃત્તિ રાખનારો, ઉભયલોક વિરૂદ્ધ દુષ્કૃત્યોથી દૂર રહેનાર, પાપ અને અપયશના કલકથી ડરનારો, આવા ગુણવાળો વિચાર-પૂર્વક વર્તનાર હોવાથી બીજાને દૃષ્ટાતરૂપ બને છે

૭ અશઠ—ઠગાઇ પ્રપંચથી બીજાને નહિ ઠગનાર, લુચ્ચાઈ વગેરેનો, કળુસાઈ વગેરેનો ત્યાગ મનનો, આવા ગુણવાળો વિશ્વાસપાત્ર અને પ્રશંસાયુક્ત બને છે તે પરનુ કલ્યાણ કરી શકે છે

૮ સુદાક્ષિણ્ય—ઉચિત પ્રાર્થનાનો ભંગ નહિ કરનારો, સમયઉચિત વર્ત્તનથી સામાનુ મન પ્રસન્ન કરનારો, પોતાનુ કાર્ય પડતુ મૂકીને પણ બીજાના હિતકાર્યમા પ્રવૃત્તિ રાખનારો, આવા ગુણવાળો પરને ધર્મમાર્ગે દોરી શકે છે, અને તેના વચનો પ્રમાણભૂત હોવાથી સર્વ કોઈ માન્ય રાખે છે

૯ લજ્જાળુ—લજ્જા-મર્યાદાશીળ, આવા ગુણવાળો નાનામા નાના અકાર્યથી પણ દૂર રહી મનાચાર આચરે છે, અને સ્વીકારેલ વાતમા દ્રઢ રહેનારો હોય છે, તેથી તેની છાપ બીજાઓના હૃદય ઉપર પડે છે

૧૦ દયાળુ—સર્વ પ્રાણી ઉપર અનુકંપા રાખનાર, કરૂણાવંત, આવા ગુણથી આ લોક અને પરલોકમા સુખી થાય છે.

૧૧ સમદ્રષ્ટિ—મધ્યસ્થ-સમભાવી-રાગ દ્વેષરહિત નિષ્પક્ષપાતપણે વસ્તુતત્ત્વને યથાર્થ રીતે ઓળખી મધ્યસ્થતાથી દોષોને દૂર કરનાર, આવા ગુણવાળા આત્મા સર્મ વિવેકબુદ્ધિથી વિચારી શકે છે, અને દોષોને તજી શકે છે

૧૨ ગુણાનુરાગી—સદ્‌ગુણોનો પક્ષી, આવા ગુણવાળો ગુણી જનોનુ બહુમાન કરે છે, નિર્ગુણી જનોની ઉપેક્ષા કરે છે સદ્‌ગુણોનો સંગ્રહ કરવામા પ્રવૃત્ત રહે છે, તેમજ પ્રાપ્ત ગુણોને મલિન થવા દેતો નથી

૧૩ સત્કથ—સત્યનુ કથન કરનારો, શુભ કથા કે ધર્મકથાજ કરની જેને પ્રિય છે તેવો, અશુભ કથાના પ્રસંગથી મન કલુષિત થાય છે અને વિવેક તથા ધર્મ નાશ પામે છે ધર્મ

નો વિવેકપ્રધાનજ છે માટે ધર્મના પ્રેમીએ અશુભ કે અસત્ય કથાના પ્રસગથી દૂર રહી મતસ્થ થવુ જોઈએ

૧૩ સુપક્ષી—આનુકૂળ અને ધર્મશીલ પરિવાર સહિત, સદાચાર યુક્ત, આવો ગુણયુક્ત આત્મા નિર્વિઘ્ને ધર્મ પામી શકે છે

૧૫ દીર્ઘદર્શી—ઉડા વિચારવાળો, દીર્ઘ દ્રષ્ટિથી વિચારનાર, આવો પુરૂષ પ્રથમથીજ ઉંડા વિચાર કરી પરિણામે લાભદાયક, ઘણા જનોને પ્રિય અને પ્રશસાપાત્ર હોય, એવા શુભ કાર્યોજ કરે છે

૧૬ વિશેષજ્ઞ—પક્ષપાત રહિતપણે જ્ઞાનદ્રષ્ટિથી ગુણદોષ, હિતઅહિત, કાર્યઅકાર્ય, ઉચિતઅનુચિત, ભક્ષ્યઅભક્ષ્ય, પેય-અપેય, ગમ્યઅગમ્ય વગેરે વિશેષ વાતનો જાણકાર, આવા ગુણવાળો આત્મા ઉત્તમ કાર્યમાજ પ્રવર્તે છે

૧૭ વૃદ્ધાનુગામી—પરિપક્વ અનુભવવાળા વૃદ્ધ પુરૂષોને અનુસરીને ચાલનાર, આવા ગુણવાળો સદાચાર તથા જ્ઞાનાદિથી જે વૃદ્ધ હોય છે, અને પાકી બુદ્ધિના પ્રભાવે જે પાપાચારમા કદી નથીજ પ્રવર્તતા, એવા પુરૂષોની પાછળ ચાલનાર હોવાથી પાપાચારમા પ્રવર્તતો નથી, કારણ કે સોબત પ્રમાણે ગુણ આવે છે આવા ગુણવાળો ઉશ્રૃંખલપણે કે સ્વેચ્છા મુજબ વર્તતો નથી

૧૮ વિનયવત—ગુણાધિકનુ ઉચિત ગૌરવ સાચવનાર વિનય-એ સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન વગેરે સઘળા ગુણોનુ મૂળ છે, તેથી તે પ્રશસનીય છે વિનય-ગુણવત મહતનો વિનય કરે છે, તેથી પોતે ગુણવત અને મહત બને છે

૧૯ કૃતજ્ઞ--ધર્મગુરુ વગેરેને ખરી બુદ્ધિની પરમાર્થ-દાતા ગણી તેમના ઉપકાર ભૂલતો નથી, તેમનુ બહુમાન કરે છે, તેથી તેનામા ગુણોની વૃદ્ધિ થાય છે, તેના અભિમાન જેવા દુર્ગુણો દૂર થાય છે અને તેનામા નમ્રતા વધે છે.

૨૦ પરહિતમતી—નિત સ્વાર્થવિના પરોપકાર કરવામાંજ તત્પર તથા અભિરુચિવાળો પુરુષ તો જ્યારે તેને કોઈ પ્રેરણા અથવા પ્રાર્થના કરે ત્યારેજ પરોપકાર કરે છે પણ આ પરહિતમતી પુરુષ તો પોતાના આત્માની પ્રેરણાથી સ્વકર્તવ્ય સમજીને કોઈની કંઈ પણ માગણીની અપેક્ષા રાખ્યા વિનાજ પરોપકાર કર્યા કરે છે એવા ઉત્તમ સ્વભાવવાળો ભવ્ય આત્મા ગણાય છે, આવો ગુણ ભવ્ય જીવોમાંજ હોય છે તેનું એ ભૂષણ છે ને તેથી તે બીજાઓને ઉપકાર થઈ શકે.

૨૧ લબ્ધલક્ષ—કોઈ પણ કાર્યને સુખે સાધી શકે એવો કાર્યદક્ષ અથવા લક્ષ એટલે શીખવા લાયક સર્વ અનુષ્ઠાન જેને પ્રાપ્ત થયા છે તેવો આવો આત્મા ધર્મનો મર્મ સુખે સમજી શકે છે અને ધર્મરત્નને સુખે પામી શકે છે તથા સર્વ ઉત્તમ કળાઓમાં પારગામી થઈ શકે છે.

૨ સ્ત્રીઓનાં કર્ત્તવ્યો.

---

૧ શાણી ગુણવતી માતાનું કાર્ય

બાળકો તથા બાળિકાઓની સુધારણાનો મુખ્ય આધાર ખાસ કરીને માતા ઉપર રહેલો છે તેઓનો પહેલો શિક્ષક માતા છે, એમ કહેવામા જરા પણ ખોટુ નથી પિતા કરતા માતાનાજ સહવાસમા ન્હાના બાળકો ઘણો વખત રહે છે, તેથી જો માતાના વિચાર, વાણી અને વર્તન ઉચ્ચ પ્રકારના હોય તો તેનો સુંદર વારસો બાળકોને મળે છે આથી દરેક માતાએ પોતાની જાતને માટે પોતાના બાળકોને માટે અને પોતાના કુટુંબને માટે અવશ્ય સારા વિચાર સારી વાણી અને સારા વર્તનવાળા થવુજ જોઇએ આ બાબત જે માતા બેદરકાર રહે છે તે સંતતિને અહિતરૂપ થઇ પડે છે દ્રવ્ય કરતા ગુણનો વારસો ઘણોજ ઉત્તમ છે તેનાથી દ્રવ્ય તો સહેજે મળી રહે છે

જે સ્ત્રીઓ સુશિક્ષિત હોય છે તેઓ પોતાનો વખત સારી રીતે ઉત્તમ કાર્યોમા નીતાવે છે, બાળકોને ઉત્તમ ગુણવાન બનાવી શકે છે, અને પોતાનો આ લોક અને પરલોક પણ સુધારી શકે છે જેમ કુશળ કુંભાર વાળે તે પ્રમાણે કાચી માટીના વાસણો બનાવી શકે છે, તેવીજ રીતે માતા પોતાના બાળકોને કોમળ હૃદય ઉપર ઉત્તમ શિક્ષણ દ્વારા એવી સુંદર છાપ પાડી શકે છે, કે જેથી ભવિષ્યમા તેઓ પરોપકારી, વિદ્વાન, શુરવીર, વિવેકી, વિનયવંત અને સદ્‌ગુણી બની શકે છે નાના બાળકોને જે શિક્ષણ ઘણા ગુરૂઓથી નથી આપી શકાતુ, તે માત્ર માતાજ પોતાના સંસ્કારી શબ્દોમા [illegible] આપી શકે છે જેવી રીતે

શાણી માતા આપી શકે છે, તેની શિક્ષા પ્રાય પિતાની પણ આપી શકાતી નથી, કેમકે બાળકોનો ઘણો વખત પોતાની માતા પાસેજ જાય છે, અને બાલ્યાવસ્થામા જે વાત તેના હૃદયમા ચોટી જાય છે, તે જીંદગી પર્યંત ભૂલાતી નથી સુબુદ્ધિશાળી માતા નાનપણથીજ પોતાના બાળકોને સુશિક્ષણ આપે છે, ત્યારે મૂર્ખ માતા તેમને મૂર્ખ રાખી ગાળો દેતા શીખવે છે, જેથી મોટા થયા પછી તે બાળકો પોતાની માતાનેજ તેવીજ ગાળો આપવા લાગે છે પણ સુજ્ઞ માતા બાળકોને ગુણવંત બનાવી શકે છે, જેથી જગત ગુણવંતી માતાને આભારી છે ખરી કેળવણીના પ્રતાપથીજ માતા ગુણવંતી બની શકે છે

(૨) જયણા પાળવી

સ્ત્રીઓએ સવારમા સૌથી વ્હેલા ઉઠી પ્રતિક્રમણાદિ આવશ્યક કર્મ કરી લેવુ પછી જયણાથી પાણીયારુ પૂંજી પાણી ગળી લેવુ, જેથી બીજાઓ ઉઠે તે ગળેલુજ પાણી વાપરે તેનો લાભ પોતાને મળે પાણીયારુ તથા વાસણો પૂંજણીવતી પૂંજવા અને તેનો કચરો સુપડીમા લેવો તથા તેને એક બાજુ કચરાય નહિ તેવે સ્થળે મૂકવો, જેથી કુંથુઆ આદિ ત્રસ જીવોનો વિનાશ ન થતા તેનુ રક્ષણ થાય પાણી પ્રથમ બીજા ઠામમા ઠલવી નાખવુ બાદ તેમા ગળેલુ પાણી નાખી હલાવી તેને પણ તે ઠામમા ઠલવવુ પછી ગળેલા પાણીથી ગોળાને અંદરથી તથા બહારથી ઘસીને ધોઈ જાડા ગળણાવતી ધીમે ધીમે પાણી ગળવુ ગળાઈ રહે કે તરતજ ગળણાને ડાબા હાથ ઉપર પાથરી, તે ઉપર ગળેલુ પાણી રેડી સંખારો પહોળા વાસણમા ઉતારવો અને જે સ્થાનનુ તે પાણી હોય ત્યા સાચવીને નાખવો સ્થાનફેર થાય તો પાણીના બધા જીવો મરી જાય પાણીના ગળણા સ્વચ્છ રાખવા બાદ ઘરમા બધેથી કચરો કાઢવો, તેમા સુવાળી સાવરણી વાપરવી અને પોચે હાથે વાળવુ ચૂલો પુંજતા વખતે પાળ

ઉપરથી પૂંજણીનતી નપડીમા ક્યગે લેવો જો તે સૂવામા પડે તો તેમા જીવજતુ હોય તેનો વિનાશ થાય છાણા ખ ભેગી કરીને વાપરવા છાણાને ભાગી ચારણામા નાખી નીચે ત્રાન વ રે ગખી ચાળવા અને ક્યગે બે બાજુ સભાળવી યત્નાપૂર્વક નાખવો ચોમાસાની ઋતુમા પણ બહુજ સભાળ ગખવી નહિતર ગેજ હજારો જીવોનો વિનાશ થાય, જેથી આપણે પાપથી ભારે થઈએ, અને કદી સુખી ન થઈએ સ્ત્રીઓનો આ જયણા પાળવાનો વગગ્રૈમતો ધર્મ છે

ઘરમા ખાળ ન હોય એ ઘણુજ સારૂ કહેવાય પાણિયારા નીચે કુંડી હોય તેને હમેશા ઢાંકેલી ગખવી નહિતર તેમા માખીઓ અને મંકોડા ઘણા પડી મરી જાય માટે તેને નિત્ય વખતસર ધોઈ સાફ કરવી

એઠવાડનુ પાણી ઘણો વખત ગખી મેલવુ નહિ રકે રકે નજીકમા ઢોરને તરતજ ખાઈ દેવુ જેથી તેના સમ્મૂર્છિમ જીવો ઉપજ ન થાય, અને ઢોર સતોષાય તેથી પુન્ય થાય

ગેરડી, કેરી, કેળા વગેરે ખાઈને છોતરા ચના ઉપર નાખીએ તો કીડીઓનો બીજાઓના પગતળે ક્યનનાથી સહાર થઈ જાય, અને ગુદાના ઠળિયા ગખભરેલા વાસણમા ન કાઢયા હોત તો માખીઓનો સહાર થઈ જાય, માટે આવી બાબતમા બહુજ સભાળ ગખવી.

૩ ચોકખાઇ.

રસોઈ કરતી વખતે દિશાએ ગયેલા વસ્ત્રો કરી ન પહેરવા, ચોકખાજ પહેરવા દિશાએ જવાના વસ્ત્રો અને લોટા ખાસ જુદાજ ગખવા રસોઈમા માથાના વાળ ન પડે તેની કાળજી રાખવી રસોઈને ... ચોકખા વાસણમાથી વાપરવ

મેલી કાળા-મશોતા જેવા ગાભાથી ઢાંકવી નહિ તેને માટે વસ્ત્રના ટુકડા સ્વચ્છ વાપરવા રસોઈ એંઠે હાથે ચાખવી નહિ-ચાખીને તે હાથ પાત્ર અંદર ન નાખવા જે રસોઈ આપણે જમવી છે અને જમાડવી છે, તેમા આવી પવિત્રતા રાખવી તે સુઘડ સ્ત્રીનુ કામ છે એમ ન વર્તે તો લોકો તેને ગોબરી અથવા ફૂવડ કહે છે, અને વાત ધૂળ જેવુ થાય છે જેના ઉપર આપણો અને આપણા આશ્રિત જનોના આરોગ્યનો આધાર છે, તે રસોઈ ઘણી સ્વચ્છ ઉત્તમ, તેમા એક ચિત્ત રાખીને, સ્થિરતાથી કરવી જોઈએ એટલુ કે બીજી કોઈ મેલી વસ્તુઓ કોઈના આગણામા નાખી તેના ઘરની હવા બગાડવી નહિ આપણને ખરાબ હવા ન ગમે, કારણ કે આપણુ આરોગ્ય બગડે, તેમ બીજાને પણ થાય એ વાત કદી ભૂલવી નહિ વળી આપણે બીજાનુ આગણુ બગાડીએ તો બીજા આપણુ બગાડે એટલા માટે કોઈને ઘેર દેવતા લેવા ન જવુ આવો રિવાજ રાખીએ તો બીજા આપણે ત્યા લેવા આવે અને દેવતા આપવાની આપણને અનુકૂળતા ન હોય ત્યારે પાડોશમા ખાલી કલેશનુ કારણ ઉભુ થાય, તે ઠીક નહિ માટે આવો નિયમ આપણે પહેલેથીજ સાચવી રાખવો સારો છે.

સ્ત્રી ઘરનુ રક્ષણ કરનાર છે સ્ત્રીના આધારેજ ઘર છે અથવા સ્ત્રી એજ ઘર છે તેથી ઘરને સુંદર સ્વચ્છ દેવમંદિર જેવું ચોખ્ખુ રાખવુ તે સ્ત્રીની ખાસ ફરજ છે ઘરમા બધી વસ્તુઓ યથાસ્થાને ગોઠવાયેલી હોય તો તેને શોધતા ફાંફા મારવા ન પડે અને ઘર જોઈને બીજા માણસ ખુશ થઈ જાય તથા તે સ્ત્રીના વખાણ કરે ઘરનુ રાચરચિલુ, વાસણકુસણ, બારીબારણા, ખુણા ખાંચરા, આગણુ અને આસપાસના ભાગ એ જ કે કચરા વગરના સ્વચ્છ અને પ્રકાશિત રાખવામા સ્ત્રીની ખરી કુશળતા રહેલી છે. આવા ઘરમા લક્ષ્મીદેવી વાસ કરી રહે એ સ્વાભાવિક છે

(૪) સ્ત્રી ઋતુ ધર્મ.

કેટલીક અણસમજુ સ્ત્રીઓ પોતાનો ઋતુધર્મ બરાબર ચોવીશ પહોર પાળતી નથી અને પોતાના શ્રાવકધર્મને લજાવે છે તથા નિંદાવે છે કેટલીક તો તેના દિવસો વિચિત્ર રીતે ગણે છે આજે રાત્રે ઋતુધર્મ પ્રાપ્ત થયો હોય તો પરમ દિવસ સવારે ત્રણ દિવસ થએલા ગણી ન્હાઈ નાખે છે આવી સ્ત્રીઓની અજ્ઞાનતા માટે શું લખવું? આવી સ્ત્રીઓએ શરમાવું જોઈએ અને પોતાના આવા મલિન આચારથી કુટુંબને મલિન કરવું ન જોઈએ જૈન સ્ત્રીઓને આવી રીતે મલિન રહેવું ઘટેજ કેમ? જે દિવસે જે ટાઇમે રજસ્વલાપણું પ્રાપ્ત થયું હોય ત્યાંથી ચોવીશ પહોર ગણીએ તો ચોથે દિવસે તે ટાઇમે ન્હાવું જોઈએ, તે પહેલાં ન્હવાયજ નહિ વળી તે દિવસોમાં દળવાનું, ઠામના વાસણ માંજવાનું, નવા લુગડાં શીવવાનું, કાગળ લખવાનું, છાપા કે ચોપડી વાંચવાનું અને મુસાફરી કરવાનું અવશ્ય વર્જવું જોઈએ તેનાથી અનાજને અડાયજ નહિ તેના જમેલા વાસણમાં બીજાથી જમાયજ નહિ તેના શરીરના કપડાં ધોયા સિવાય પહેરી રહેવા જતા આશાતના થાય કાગળ લખે કે છાપા અથવા ચોપડીઓ વાંચે તો તેથી જ્ઞાનની આશાતના થાય, માટે ડાહી સ્ત્રીઓએ પોતામાં આવી ખામી હોય તે તરતજ સુધારી લેવી, જેથી તેની સારી છાપ પોતાની દીકરીઓ અને બીજા બૈરાઓ ઉપર પડે, અને તે પણ ચોકખાઈ રાખતા શીખે જે સ્ત્રીઓ પોતે ગંદી તથા મેલી રહે છે, ઘરને ગંદુ રાખે છે અથવા પોતાના આચારથી મલિન કરે છે, તેના ઘરમાં દરિદ્રતા આવે છે, ત્યાંથી લક્ષ્મીદેવી રીસાઈને ચાલ્યા જાય છે, અને કુટુંબ ભૂખભેગું થઈ જાય છે જૈન ધર્મના આચારોમાં દ્રવ્ય અને ભાવની વિશુદ્ધિ–પવિત્રતા રાખવા ઉપર ખાસ ભાર મૂક--

સામા આવ્યો છે, તેમા મલિનતાને સ્થાન કે અવકાશ નથી, તે વાત લક્ષમા રાખી મલિનતાને પેસવા દેવી નહિ અને ચોખ્ખાઈ તાજગી રાખવી

૫ ગૃહમંત્રાનતા

સ્ત્રી જેમ ઘરની સ્વામિની છે તેમ કુટુંબીઓની પણ સ્વામિની છે ઘરમા વૃદ્ધ રોગી વગેરે અશક્ત મનુષ્ય હોય તેમની પોતાની સેવા ચાકરી અર્થે મુખ્યત્વે કરીને સ્ત્રીઓ ઉપર મોટો આધાર છે આવા કામો નોકરો પાસેથી લઈ શકાય પણ સ્ત્રીઓમા જે પ્રેમ અને ધીરજ રહેલા હોય છે તે નોકરોમા ભાગ્યેજ હોય, તેથી આવા સારસંભાળના કામો નોકરો કરતા સ્ત્રીઓ ઘણા સારા કરી શકે છે પુરૂષ ઘરનો રાજા છે અને સ્ત્રી ઘરનો પ્રધાન છે, એટલે ઘરનુ રાજ્ય સ્ત્રીના હાથમા છે રાજાને રાજ્યની ચિંતા કે માહિતી થોડી હોય છે, પણ પ્રધાન રાજ્યના સર્વ-કામકાજ સાવધાનતા રાખી કરે છે જેમકે રાજાને સારી સલાહ આપે છે, આશ્રિત પ્રજાનુ પાલનપોષણ કરે છે અને એમ કરીને રાજાના જશ વધારે છે, તેમ સ્ત્રી પણ ઘરનો વહિવટ સારી રીતે ચલાવે છે, પુરુષને સારી સલાહ આપે છે, આશ્રિત જનોની સારસંભાળ રાખે છે અને એમ કરી પતિનો જશ વધારે છે સાથે સાથે દેવદર્શન અને પ્રતિક્રમણાદિ આવશ્યક ક્રિયા પણ ચૂકતી નથી તેણે દરેક કામના વખત એવી રીતે ગોઠવી મૂકેલા હોય છે કે તે તે વખતે વ્યવહારના અને પરમાર્થના બધા કામ યથાયોગ્ય કરે છે કોઈ પણ કામથી કોઈ બીજા કામને (બાધા) હરકત પહોંચતી નથી

ઘરમા મંદવાડ કે સુવાવડ જેવા પ્રસંગો વખતે સ્ત્રીઓએ બહુ સંભાળ રાખી ધ્યાન આપવુ જોઈએ તેવે વખતે બીજા

કામ કાચ મોડા વ્હેલા થાય પણ કુટુંબી જનોની આવી માંદગી વખતે, તેઓની માંદગી વખતે, તેઓની માવજત ઉપચાર, ખોરાક, પથારી—બિછાનાની સુઘડતા વગેરે બાબતમાં વખતસર પૂરતી માવજત કરવી જોઇએ.

પાડોશીની સ્ત્રી સુવાવડના પ્રસંગે કષ્ટાની હોય તે વખતે તત્કાળ તેની મદદે દોડી જવું, એ દયાળુ સ્ત્રીની ફરજ છે તે વખતે ધર્મકરણીમાં ખામી પહોંચવાનો વિચાર કરી વિલંબ કરવામાં આવે તો વખતે બે જીવોના પ્રાણની હાનિ થાય, તે આપણી દયાળુતાને શોભે નહિ અને તેને આપણી સનેળાની સહાય મળે તો તેના જીવને શાંતિ ઉપજે, તેના ભયચિંતા દૂર થાય, તેથી આપણને પુન્ય બંધાય સમજુ સ્ત્રીઓ તો આવે વખતે બહુ ડહાપણ અને દીર્ઘદ્રષ્ટિ વાપરીને જ વર્ત્તે

ગૃહસ્થધર્મ પાળનારી સ્ત્રીઓની ફરજ છે કે તેઓએ વ્યવહાર અને પરમાર્થ બન્ને સાધવા જોઇએ કેળવણી મળી હોય તે આથી શોભી ઉઠે છે. અને દુનિયામાં ઉજ્જવળ યશ ગવાય છે પરંતુ જો ફરજમાં ખામી આવે તો ઘરમાં વખતોવખત ક્લેશ થાય છે, તેથી ઘરમાં સ્ત્રીઓના મનને સુખ રહેતું નથી, અને તેઓમાં ટોનકદાસ વધે છે અથવા હૃદયનો બળાપો દાખલ થાય છે પણ જો સ્ત્રી ઘરના ઉચિત વ્યવહારમાં ખામી ન આવવા દે, અને ધર્મકરણી પણ નિયમસર કર્યા કરે તો પરિણામે તે ઘરમાં દેવી તરીકે પૂજાય અને કુટુંબી જનોમાંથી ધર્મવિમુખતા ઘટતી જાય તથા ધર્મસન્મુખતા વધતી જાય માટે સ્ત્રીએ પોતાનું ગૃહરાજ્ય બનાબર ચલાવી પોતાનું પદ દીપાવવું જોઇએ તે માટે બેદરકાર રહેવું ન જોઇએ

આવી ધર્મપત્ની પોતાને પ્રાપ્ત થએલા સુશિક્ષણના પ્રભાવે પતિને સલાહ આપે અને વિચાર કરવામા પ્રધાનની પેઠે વર્તે કામ કરવામા દાસીની પેઠે કામ કરે, ભોજન કરાવવામા માતાની જેવો અપ્રતિમ સ્નેહ રાખે, શયનસ્થાનમા અપ્સરા જેવી સુંદરતા બતાવે, ધર્મકાર્યમા અનુકૂળ રહી સહાય કરે અને સુખ દુખને સહન કરવામા પૃથ્વીના જેવી ગંભીર, સ્થિર અને શાન્ત હોય આવી સ્ત્રી ઘરનુ પ્રધાનપણુ પોતાની લાયકાતને લીધે બરાબર કેળવી શકે છે

૬ પાણીઆરાની સ્વચ્છતા

પાણિયારું કૂવાના અવેડા જેવુ ગંદુ, ગોબરુ ન થાય તેની ખાસ સંભાળ રાખવી ઘડામા પાણી પીધેલા પાત્ર ડબોળવાથી મેળાય તો ઘણા માણસોના મુખની લાળ કે બાળકોના નાકના લીટ અંદર દાખલ થાય આવુ પાણી પીવાથી બુદ્ધિ બગડે અને ક્ષય, દમ, કૉલેરા વગેરે ચેપી રોગ લાગુ પડે આવા પાણીથી બનાવેલી રસોઈ જેમ આપણે જમીએ છીએ તેમ મુનિરાજને વહોરાવીએ તો તેમનુ પણ આરોગ્ય બગડે, અને તેમની ધર્મકરણીમા ખામી પહોંચે તેના નિમિત્તરૂપ આપણે થઈએ એવી અપવિત્ર રસોઈનુ નૈવેદ્ય પ્રભુને ધરીએ તે પણ અયુક્ત ગણાય, તેથી જોઈએ તેવો લાભ ન મળે તે નૈવેદ્ય તો અત્યંત પવિત્ર હોવુ જોઈએ રસોઈ માટે તો રસોડામા પાણીનુ વાસણ જુદુ જ ભરી રાખ્યુ હોય તેમાથી વાપરવુ પાણીઆરા ઉપર મ્હોટા અક્ષરે લખી રાખવુ કે 'ઘડામા કોઈએ એઠુ કે પાણીપીધેલુ વાસણ બોળવુ નહિ' એક જુદો સળિયાવાળો લોટો રાખવો, તેના વતી જુદા વાસણમા પાણી કાઢી પીવુ અને તેને કપડાવતી સાફ કરીને મૂકવુ આપણે પોતે

તેનો અમલ કરવો અને ઘરના ન્હાના મ્હોટા દરેક પાસે અમલ કરાવવો, નહિતર તેમા અસખ્ય સમૂર્છિમ જીવ ઉત્પન્ન થાય તેનો વિનાશ થાય એક વાસણમા ભેળા બેસીને જમવાથી બુદ્ધિ બગડે છે અને ચેપી રોગ લાગુ પડે છે તના એઠવાડમા સમૂર્છિમ જીવો ઉત્પન્ન થાય છે, માટે એકલા જૂદા જમવા બેસવું અને બચ્ચાઓ પણ એકલા જૂદા જમવા બેસે તેવી ટેવ પડાવવી પાણીનો ભરેલો આખો લોટો મોડે નહિ માડના પ્યાલામા લઈ પાણી પીવું, એ વધારે સારૂ ગણાય

૭ વિનય ગુણ

સવારમા ઉઠીને માતુ તથા નણદ વગેરે વડિલ જનોને પગે (પટ-ચાની) લાગવાની ટેવ જરૂર રાખવી, અને તેઓની દરેક આજ્ઞા ખતથી અને આનદથી પાળવી, તેથી તેઓનો આપણા ઉપર પ્રેમ વધે છે તેઓ ગુસ્સે થયા હોય કે આપણે ગુસ્સે થયા હોઈએ પણ સવારે પગે લાગવાથી બન્નેનો ગુસ્સો દૂર થાય છે પગે લાગવુ અને ગુસ્સો ટકી રહેવો, એ બને સાથે હોઈ શકે નહિ પગે લાગવાથી આપણામા નમ્રતા આવે છે અને વડિલો પ્રત્યે આપણો પૂજ્યભાવ વધતો જાય છે વળી આપણને પગે લાગતા જોઈ આપણા બચ્ચાઓ પણ આપણુ અનુકરણ કરતા શીખે છે, અને તેઓમા પણ સારા ગુણો આવે છે દીકરીઓને પણ આવી ટેવ પાડવાથી તેઓ સાસરે સુખી થાય છે વિનય-ગુણમા અજબ વશીકરણ રહ્યુ છે શાસ્ત્રકારો પણ વિનયને મ્હોટામા મ્હોટો ગુણ કહે છે માટે આ નિયમને નિરતર પાળવો, કદી છોડવો નહિ ભણતરની સાર્થકતા પણ વિનય-ગુણના પાલનમાજ રહેલી છે

૮ વ્યવહાર લાયકાત.

બાળકોને આપા ... દહેરે, ઉપાશ્રયે લઈ જતા

તેઓને દેવગુરુને પગે લાગતા તથા દર્શન કરતા શીખવવુ, તેથી તેઓ શ્રદ્ધાળુ થાય અને તેઓમા સારા સસ્કાર બેસે તેઓના શરીર તથા કપડા સ્વચ્છ રાખવા તેઓ બહાર જેવા તેવા મના અને નાગાપૂંગા ન રખડે તેની ખાસ સભાળ રાખવી તેમા આપણી શોભા છે, નહિતર આપણી કિમત થઈ જાય છે તેઓ આખો દિવસ જે તે ગમેતારે ખાયા કરે તેની ટેવ ન પાડવી નહિતર તેમને અજીર્ણ થવાથી માદા પડવા કરશે ન્હાના બાળકોને ગમે ત્યારે અનિયમિત સ્તનપાન ન કરાવવુ તે રડે ત્યારે વખત ભૂખથીજ રડે છે એમ ન માનવુ, રડવાના બીજા કારણો પણ હોઈ શકે તે જોવા અને તેના ઉપાય કરવા સાત આઠ વર્ષના બાળકોને નિશાળે કે જૈનશાળાએ નિયમસર ભણવા મોકલવા ન જાય તો તેના ઉપર સખ્તાઈ કરવી એ બાબતમા ઢીલા ન થવુ, પણ મારકૂટ કરવી નહી પ્રેમથી કે લાલચથી સમજાવીને મોકલવા

ધનનો ખર્ચ કરકસરથી ચલાવવો આવશ્ય કતાવાળી છે, તેનો વિચાર કરી તે પ્રમાણેજ વસ્તુની માગણી કરવી કપડા સાદા, ચોકખા અને અલકાર શોભાય તથા ખપ જેટલાજ પહેરવા, જેથી નજીને બોજા રૂપ થઈ ન પડાય શીખવા ભરવા જેવા નિર્દોષ અને સ્ત્રીઓને ઉચિત હોય એવા ઉદ્યમ વડે પતિની આવકમા વધારો કરવો, જેથી તેમને તેટલી રાહત મળે અને તેમનુ આપણા તરફ માન અને પ્રેમ વધે આવકમા મદદ ન કરીએ અને શ્રીમતોના જેવા કપડાઘરે-ણાની માગણી કરીએ, તેને માટે તેમને પજવવાનુ ચાલુ રાખીએ તો પતિની ફિકર-ચિંતા વધે તેમને તેને માટે કરજ કરવુ પડે, તેથી તેમના આહાર, નિદ્રા અને શરીરશક્તિ ઘટતા જાય અને પરિણામે તેમના રોજગારને તથા દેહને હાનિ પહોચે અને ઘરવ્યવહાર નભાવવો મુશ્કેલ થઈ પડે માટે પતિના

સુખમાજ આપણુ સુખ છે, એમ માની દરેક બાબતમા તેમની અનુકુળતાએ રહેવુ પતિ જો તો મર્દ છે, નહી તો કાઇ નથી, તે વિચારવુ તેઓ બહારની વાકયાપાકયા ઘેર આવે, તે વખતે હમતે ચ્હેરે મીઠા વચનથી તેમનો સત્કાર કરવો, સ્નાન ભોજન વગેરથી તેમની બરદાશ કરી પ્રસન્નતા મેળવવી, અને આપણે કાંઇ કહેવુ હોય તો અવકાશ જોઇ સમતાથી કહેવુ આવે કે તરતજ આપણી ફરિયાદોથી તેમને કદી કંટાળો આપવો નહિ ખરી વાત એ છે કે આપણે ઘરખર્ચ તથા શરીરશોભા આપણા વરની સ્થિતિ પ્રમાણેજ રાખવા ઘરે કપડા મર્યાદાવાળા અને ટકાઉ જાડા પહેરવા, જેથી ખર્ચ ઓછુ થાય, લોકો નિંદા ન કરે અને આપણી કુલીનતા રહે ઝીણા અને ફેશનવાળા વસ્ત્ર પહેરવાથી આપણે લગભગ નગ્ન જેવા દેખાઇએ, પર પુરૂષો આપણા તરફ ખોટી ચેષ્ટા કરે, તેમને મોહ થવામા આપણે નિમિત્તરૂપ થઇએ વગેરે ઘણા દોષો રહે છે વળી કુચીઓનો ઝુડો કેડે લટકાવી ખોટો ડાળ ન કરવો તેથી તો લોકો આપણી મશ્કરી કરે ઘરમા પાચ પેટીને તાળા હોય અને કેડે પચ્ચીશ કુચીઓ લટકતી હોય, તેનો અર્થ શો સમજવો ? એવો ખોટો ડાળ ન કરતા સાદાઇ રાખવામાજ ખરી શોભા છે પગ પુરૂષોને હાથે સ્ત્રીઓ બગડી પહેરે, એ ખરાબ કહેવાય કાચની બંગડીનો ઉપયોગજ બંધ કરવો જોઇએ તેમા કાંઇ સૌભાગ્ય રહેલુ નથી તેથી બંગડીને તૂટી ફૂટી જતા વાર લાગતી નથી એ ખોટી ફેશનથી દૂર રહેવામાજ સાચી સ્ત્રીઓની શોભા છે

૯ વાણી પ્રયોગ.

અહી સુધી તો સ્ત્રીઓના વર્તનની વાત થઇ હવે તેઓની વાણી તથા વિચારની વાત કરીએ વાણી કર્કશ કે કઠોર ન હોવી

જોઇએ, મીઠી-મધુર હોવી જોઇએ વાતચીતમા અપશબ્દો ન વાપરવા ઘણી સ્ત્રીઓ પોતાની દીકરીઓને રાંડ, બાળી, વાલામુઈ એના શબ્દોથી, અને દીકરાઓને મૂઆ, પીટ્યા, રોયા, નખોદિયા વગેરે શબ્દોથી અને વહુઓને નભાઇ, નપીરી, નખોદી, ઇત્યાદી ખરાબ શબ્દોથી ગાળો ભાંડે છે, તે બહુજ ખોટુ કરે છે આપણને કોઈ તેવી ગાળો દે તો કેવુ દુખ થાય ? તેવુજ દુખ તેને પણ કેમ ન થાય ? તે વિચારવુ જોઇએ એના પરિણામે વહુઓ સામુ બોલતા શીખે, આપણી મર્યાદા ન પાળે, આજ્ઞામા ન રહે તેમા નવાઇ પામવા જેવુ નથી એથી ઉલટુ તેમના પ્રત્યે દીકરી જેવુ વર્તન રાખી તેમના ઉપર હેત રાખીએ, તેમના ઉપર દયા રાખીએ તો તેના મનમા આપણે ઘણાજ સુખી થઇએ અને ઘરમા સંપ, સ્નેહ અને આંખમા અમી વરતા જાય

બાળકોને ટોક ટોક કરવાથી તેઓ આપણો ડર છોડી દે છે અને સુવચનોને ખ લેખવતા જાય છે, આપણી આમન્યા નાખતા અટકે છે તેમની ભૂલ માટે મીઠા વચનથી સમજણ આપવી અને મારકૂટ કરવી પડે તો બહુજ ઓછી, કોઈ વખતેજ, અણછૂટકે કરવી વખતોવખત ટોકવાથી, ગાળો દેવાથી તથા મારકૂટ કરવાથી તેમના હૃદયો નબળા પડી જાય છે અને મ્હોટા થાય ત્યારે હિંમતવગરના અને જેના તેનાથી ડરી જનારા થાય છે, બીકણ બની જાય છે પછી તે કોઈ રીતે હિંમતવાન બની શકતા નથી નાનપણથીજ બાળકો હિંમતવાન, બળવાન અને હુશિયાર બને, તેવી તાલીમ આપવી જોઇએ તેમને વખતોવખત સારા ઉત્સાહવચનોવાળી શિખામણો આપવી

બાળકોના નામ પણ મૂળથીજ જૈન ધર્મને છાજે એવા શુભઅર્થવાળા પાડવા લક્ષ રાખવુ જોઇએ જેવા કે જિનચંદ, પ્રેમચંદ,

ધર્મચંદ, વિનયચંદ વગેરે તથા ભદ્રા, સુભદ્રા, સીતા, સવિતા, કમળાવતી, પદ્માવતી, સુંદરી, દેવકુંવરી, ચંદનકુંવરી વગેરે સારા સારા નામ રાખવા જોઈએ ઘરમા કોઈને તોછડે નામે બોલાવવાની ટેવજ ન રાખવી તેવી તો તેમના સુંદર નામને આપણે જાતે બગાડી નાખીએ છીએ, પછી બીજાઓ તેવી રીતે બોલાવે તેમા શી નવાઈ ? હેમચંદ અને ગિરધરલાલ જેવા નામને આપણે હેમલો અને ગિરલો કહીને અને હીરી અને મોતી જેવા નામને આપણે હીરકી અને મોતડી કહી કદી બગાડવા નહિ નામની સાથે ભાઈ અને બહેન શબ્દ લગાડીએ તો તેથી તેમનુ અને પરિણામે આપણુ માન વધે છે

ઘરને આગણે ભિખારી આવીને ઉભો હોય તેનો તિરસ્કાર કરી કરશો નહી થોડામાથી પણ થોડુ આપીને અગર મોડુ આવવાનુ કહીને પણ તેને સતોષ આપવો તિરસ્કાર કરવાથી તેના દુખમા વધારો થાય છે વળી હમેશા સૌની સરખી સ્થિતિ રહેતી નથી. માટે સારી સ્થિતિમા ગરીબોને કે આશ્રિતોને દાન આપી લહાવો લેવો ઘટે છે

૧૦ નિંદા–દોષ

પારકા દોષો જોવાની તથા પારકી નિંદા કરવાની કદી ટેવ રાખવી નહિ આપણે પણ દોષથી ભરેલા છીએ તો આપણા દોષો દૂર કર્યા સિવાય આપણને કોઈને માટે યથેચ્છ બોલવાનો હક કેમ હોઈ શકે ? ઘણી નિંદા કરવાથી ઉલટા આપણામા તે તે જાતના દુર્ગુણો આવે છે, પરભવે ચોકખી જીભ મળતી નથી અને નરકે જવુ પડે છે તેમા પણ સામાયિક લઈને બહેનો પારકી નિંદા કરે, ગામગપાટા હાકે કે વિ-થા કરે, તેમની અજ્ઞાનતા માટે તો કહેવુજ શુ ? ઘરની દાઢી વનમા ગઈ તો વનમા

લાગી આગ, એ કહેવતપ્રમાણે શાંતિ મેળવવા અને પાપ છોડવા ઉપાશ્રયે જઈ સામાયિક લઈએ અને ત્યાં પણ તેજ ધંધો કરીએ તો તેનું ફળ કર્મબંધન સિવાય બીજું કાંઈ ન મળે અને સામાયિકનું પચ્ચકખાણ પણ કેટલેક અંશે ખંડિત થાય. ઉપાશ્રયે તેવી સ્થિતિ હોય તો ઘેર સામાયિક કરવું સારૂં ગણાય. મતલબ કે નવરાશનો વખત સામાયિક લઈ સ્નાન ગાન પુસ્તકો વાંચવામાં અને અભ્યાસ કરવામાં અથવા નિર્દોષ ઉદ્યમો કરવામાં ગાળવો પણ પરાઈ નિંદા કરવી નહિ કહ્યું છે કે—

દોહરો

નિંદા પરની જે કરે, કૂડા દેવે આળ
મર્મ પ્રકાશે પરતણા, તેની ભલો ચંડાળ

૧૧ કુરિવાજો

લગ્ન વખતે ફટાણા ગાવા, આપણ્ડા બોલવા, એ જૈન સ્ત્રીઓના મોટામાં નજ શોભે મંગળિક ગીતો ગાવાથી વરકન્યાના સુખમાં વધારો થાય છે અને તેઓ જીવનપર્યંત એક બીજા પ્રત્યે અનુકૂળ રહી પોતાનો દંપતીધર્મ સાચવે છે લગ્ન વખતે ગવાતા ગીતોનો એજ હેતુ હોઈ શકે તેમાં હલકાઈની આગળ નીજ મુખ્યતા હોવી જોઈએ. વડિલોની હાજરી હોય, બહારના ગૃહસ્થોની હાજરી હોય, તેવે વખતે ફટાણા ગાતા આપણને શરમ કેમ ન લાગે ? માટે આપણે ફટાણા ગાવા નહિ અને ગવાતા હોય તેમા ભાગ લેવો નહિ, ત્યાં હાજરી આપવી નહિ ત્યાં જઈએ તો આપણી દીકરીઓ અને બીજા બેરાઓ ઉપર સારા સંસ્કાર બેસે, એવા નીતિના સુંદર ગીતો ગાવા જોઈએ

મરનાર પાછળ અતિ રૂદન કરવુ, છાતી કૂટવી, શોક લબાવ્યા કરવો, એ ધર્મી સ્ત્રીઓ માટે ઉચિત નથી મરનાર તેથી પાછું આવતુ નથી અને આપણને તેથી શરીર અને મનમા દુખ વધ્યા કરે છે તેવે વખતે આપણો એની સાથે એટલો જ સબધ હશે, નહિતર ચાલ્યા કેમ જાય ? એમ વિચારી ધર્મ-સાધનમા વિશેષ ચિત્ત જોડવુ અતિ રૂદન તથા કૂટનપીટનથી કેટલીક વખત વિધવા સ્ત્રીઓ ખૂણામાજ મરણને શરણ થાય છે શોકને લબાવવાથી અને રોજ સવારે મ્હો વાળવાથી કેટલીક વખત એક શોકમા નવા નવા શોક ભળતા જાય છે અને એ રીતે શોકવાળી સ્થિતિનો અત આવતો નથી ઘણે સ્થળે બજાર વચ્ચે ખુલ્લુ કૂટવા પીટવામા આવે છે, તે તો મુદ્દલ ઉચિત નથી મરનારની પાછળ સ્વાભાવિક શોક થતા રૂદન થાય, એ બનવા યોગ્ય છે બાકી પાછળથી સસારની રૂઢી જાળવવા માટે જે જે કરવામા આવે તેમા મ્હોટે ભાગે બળાત્કાર અને ખોટી રૂઢી કે કૃત્રિમતા સિવાય બીજુ કશુ જોવામા આવતુ નથી, માટે કુલીન સ્ત્રીઓએ આવા કુરિવાજો અટકાવવા તથા ઘટાડવા જોઇએ

હલકી સ્ત્રીઓની સોબત કદી કરવી નહિ ઉચ્ચ જાતિની સ્ત્રીઓ પણ દુર્ગુણી હોય તો હલકીજ ગણાય છે તેવી સ્ત્રીઓની સોબતથી આપણામા દુર્ગુણો પ્રવેશ કરે છે અને સદ્ગુણો નાશ પામે છે સોબતે સદ્ગુણી થવુ જ ગમે, દુર્ગુણી થવુ કોઇને નજ ગમે, માટે સોબત સારા માણસનીજ કરવી

પેટ હલકુ ન રાખવુ, ગભીર થવુ કોઇએ કાઇ વાત આપણને કહી હોય અગર કોઇની વાત સાભળી હોય તો તે પેટમાં રાખી ગળી જવી ... સાભળેલી વાત ખોટી પણ છે, અને આપણે ...ઘાર પાડી દીધી હોય

બીજાને બહુ દુખ થાય છે, તેમજ તે વાત ખોટી છે, એમ નક્કી થયેથી આપણી નિંદા થાય છે, અને આપણો વિશ્વાસ ઉઠી જાય છે

૧૨ સહનશીલતા.

શાણી સ્ત્રીઓએ સહનશીલ થવાનો મહાન્ ગુણ કેળવવો જોઈએ સહનશીલતા એટલે ખમી ખાવું અગર સામો જવાબ ન દેતા સાંભળી રહેવું એ સ્ત્રીઓનું ખરેખરૂ ભૂષણ છે તેથી ઘરમાં કલેશકુસંપ અટકે છે અને સ્નેહસુસંપ વધે છે વાતવાતમાં ચ્હીડાઈ જઈએ, કોઈ જરા આપણા હિત માટે બે શબ્દો કહે ત્યાં ઉશ્કેરાઈ જઈએ તેવી પરિણામે આપણને બહુ હાનિ થાય છે આપણો સ્વભાવ ચ્હીડીયો થઇ જાય છે, ક્રોધ આપણને છોડતો નથી અને શાન્તિનું ખરૂ સુખ આપણને મળતું નથી આથી શરીર ઉપર પણ ખરાબ અસર થાય છે પુરૂષો કરતા સ્ત્રીઓ ઉપર દુખના પ્રસંગો વધારે આવે છે તેવે વખતે સહનશીલતાનો ગુણ કેળવ્યો હોય તો તે ઘણો ઉપયોગી થઇ પડે છે, દુખની અસર થતી નથી અને શાંતિપૂર્વક આનંદથી સહન થાય છે પણ કેટલીક અજ્ઞાન સ્ત્રીઓ મેણાટોણાથી કાયર થઈને અગર ઘરદુખનો ઉપાય ન સુઝવાથી સુઝાઈને નાના બાળકોને રઝળતા મૂકી કૂવે પડીને કે ઝેર ખાઇને આપઘાત કરે છે એ તેમની ઓછી બુદ્ધિ તથા અજ્ઞાનતાનુ પરિણામ છે તેથી તો તેમના બંને ભવ બગડે છે શાણી અને કેળવાએલી સ્ત્રી આપત્તિ કાળે પણ મુઝાતી નથી પણ ઉપાય શોધી આફત અને આફતને નીવારી શકે છે તથા કાળજોરને સમાવી સહનશીલતાથી શાંતિના ભમી શકે છે

૧૩ પ્રેમ-ભાવ.

સ્ત્રીઓમા પ્રેમરૂપી એવો અદ્ભુત ગુણ છે કે તેના સદુપયોગથી તે ધારે તો આખા કુટુંબને વશ કરી શકે પણ તેનો ઉપયોગ તેઓ મ્હોટે ભાગે પતિ તરફજ કરે છે ખરી રીતે સ્ત્રીઓએ પ્રેમનો ઉપયોગ કુટુંબના દરેક માણસ, સગા-વ્હાલા, દાસદાસી, ભિક્ષુક, પશુવર્ગ અને અન્ય કોઇ પણ ગુણી જનને ચ્હાવામા કરવો જોઇએ. ગુણીના ગુણ જોઈ હર્ષિત થઈ અને તેટલી તેની સેવા કરવા દોડી જવુ જોઇએ, અને આ મનુષ્યદેહથી જેટલુ બીજાનુ ભલુ થાય તેટલુ કરી તેને સફળ કરી લેવો જોઇએ સેવા કરવામા કે અન્યનુ ભલુ કરવામા ઉચ્ચ નીચ ગમે તે જાત હોય તેનો કે ન્હાના મ્હોટાનો ભેદ ન ગણવો જોઇએ પોતાના સહવાસી સર્વને કુટુંબી માની તેની પ્રેમથી સેવા કરવી જોઇએ બીજાને દુખી જોઈ આપણુ હૃદય ખરે-ખર દ્રવવુ-પીગળવુ જોઇએ દરેક બ્હેનો ધારે તો આવો પરોપકાર અનેક રીતે કરી શકે સન્નારીઓની આ ઉચ્ચામા ઉચી ફરજ છે

પ્રેમભાવ એ અલૌકિક સદ્ગુણ છે પ્રેમભાવથી મનુષ્ય દરેક પ્રાણીના મન હરણ કરી શકે છે રાજા મહારાજાનો પ્રેમભાવ પોતાની પ્રજા પ્રત્યે હોય તો તેઓ પોતાનુ રાજ્યતંત્ર નિર્ભયતાથી સુખે ચલાવી શકે છે શિક્ષાગુરૂનો પ્રેમભાવ પોતાના વિદ્યાર્થીઓ ઉપર હોય તો તેની સુંદર અસર એટલી બધી થાય છે કે વિદ્યાર્થીઓ પોતાના ગુરૂને માનપૂર્વક ચાહે છે, તેમના મુખમાથી નીકળતા બોલ ઝીલે છે, અને તેમની શાળાનુ કાર્યપરિણામ ઘણુ ઉત્તમ આવે છે, બીજી સર્વ શાળાઓ કરતા તેમની શાળા ઉત્તમ પંક્તીમા મૂકાય છે તેમના ઉત્તમ સદ્ગુણોને લીધે તેની માન પ્રતિષ્ઠામાં ઘણો [illegible] છે, અને સકળ પ્રજાજનનો તે પ્રેમ

માન મેળવી શકે છે સારો વેપારી પ્રેમભાવ અને મીઠી વાણીથી ગ્રાહકના મન મેળવી શકે છે. અને પોતાના વેપારમા ફતેહમંદ નીવડી શકે છે

તેજ પ્રમાણે સારી લાયકાતવાળા બૈરાઓમા પ્રેમભાવ, મીઠી વાણી અને વિનય એ સદ્ગુણો કુદરતી રીતે આવી વસેલા હોય છે સદ્ગુણી સ્ત્રીના દરેક કાર્યોમા તેના ઉત્તમ ગુણોની ભાવના ઝળકી ઉઠે છે એક સદ્ગુણ બીજા સદ્ગુણને વધારે છે સત્ય બોલવુ એ સદ્ગુણ એવો શ્રેષ્ઠ છે કે તેના લીધે બીજા સદ્ગુણો એક પછી એક આવતા જાય છે અને માણસની ઉજ્જવલ કીર્તિમા વધારો થતો જાય છે સંસારમા પણ સૂત્રના જ ગરૂ આથી જે સ્ત્રીની સારી પ્રશંસા થઈ અને જેના સદ્ગુણોની સારી છાપ પડી, તે આખી જીંદગી પર્યંત વર્તતી લાયકાતને લીધે સુખી જીવન ગાળે છે, કુટુંબી વર્ગમા તે દષ્ટાંત રૂપ થઈ પડે છે, અને સ્વજ્ઞાતિમા, પાડોશીઓમા અને ગામમા સર્વત્ર તેના ઉત્તમ કાર્યો અને રહેણીકરણીના ગુણો જાહેરમા આવવાથી તે માન-પ્રતિષ્ઠા પામી શકે છે

એ ઉત્તમ સદ્ગુણો પોતાના બાળકોને ઉછેરવામા તેને ઘણા ઉપયોગી થઈ પડે છે માતાના સદ્ગુણોની છાપ બાળકો ઉપર વહેલી જામે છે પુત્ર કે પુત્રી દરેક બાળક માતાના વર્ત્તનનો વારસો સહેલાઇથી મેળવી શકે છે, અને બાળક મોટુ થતા માતાના અને પિતાના ગુણો પોતાની રહેણીકરણીમા ઉતારી શકે છે એ ગુણોની બાળપણામા પડેલી સુદૃઢ છાપ જીંદગી પર્યંત ટકી શકે છે પોતાના બાળક ઉપરનો માતાનો કુદરતી પ્રેમ કેવળ અલૌકિક છે તેની જેટલી પ્રશંસા કરીએ તેટલી થોડી છે

---

૩ દીકરી પ્રત્યે માતાનો સદ્બોધ

૧ પ્રસ્તાવ કુટુંબ સ્થિતિ.

આપણા પ્રાતના એક શહેરમા સૌભાગ્યચંદ નામે શ્રાવક રહેતો હતો તે ધર્મ ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધાવત હતો, અને યથાશક્તિ ધર્મક્રિયા કરવામા તથા મુનિમહારાજાઓની સેવાભક્તિ કરવામા હમેશા પ્રવૃત્ત રહેતો હતો તેની સ્થિતિ સામાન્ય હોવાથી તે એક નાની સરખી દુકાનમા વેપારની પરચુરણ ચીજો રાખી પ્રામાણિકપણે નફીનો સામાન્ય નવો કરી પોતાના કુટુબનો નિર્વાહ ચલાવતો હતો તેના ઘરમા શ્રાવકધર્મને વિષે શ્રદ્ધાવત પ્રેમકુવર નામે સ્ત્રી હતી તે બાઈ વ્યવહારકુશળ, શાણી, વિવેકી અને વિનયવત હતી તેને કમળાવતી નામે એક દીકરી અને કાતિલાલ તથા મણિલાલ નામે બે દીકરા એ પ્રમાણે ત્રણ ફરજદ (છોરુ) હતા કમળાવતીને બારમુ વરસ ચાલતુ હતુ કાતિલાલ ચાર વરસનો અને નાનો મણિલાલ બે વરસની ઉમ્મરનો હતો એ પ્રમાણે બને ભાઈઓની બાળવય ચાલુ હતી

૨ શિક્ષણ (અભ્યાસ)

કમળાવતીને તેની માતા નાનપણથીજ સારી સારી વાર્તાઓ અને શીખામણોથી સદ્બોધ આપી ઘણેકેળવણી આપ્યા કરતી હતી તેની છ વરસની ઉમ્મર થતા ગુજરાતી લખવા વાચવાના તથા બીજા વ્યાવહારીક શિક્ષણને માટે ગામની કન્યાશાળામા અભ્યાસ કરવા મૂકી હતી આઠ વરસની ઉમ્મર થતા તેણે જૈનશાળામા ધાર્મિક જ્ઞાન લેવાનુ શરૂ કર્યું હતુ અને અગિયાર બાર વરસની વય થતા બને શાળાઓમા અભ્યાસ કરી સારૂ

જ્ઞાન મેળવ્યુ હતુ, તેમજ ઘર તરફથી માતપિતાના ઉત્તમ સસ્માગે તથા શાળામાથી મળતા બોધને લીધે તેનામા ઉત્તમ સદ્ગુણોનો પ્રવેશ થયો હતો

કમળાવતીમા એક મુખ્ય ગુણ એ હતો કે તે વખતને મુદ્દલ નકામો જવા દેતી નહી, શાળામાથી ઘેર આવે કે તરતજ પાછી ઘરકામમા લાગી જતી હતી અથવા તો પોતાના બે નાના ભાઇઓને રમાડવામા અને માતાને સહાય કરવા જેના કામો શુ શુ કરવાના છે, તે તેમને પૂછીને તે કરવામા આનદ માનતી હતી જરા પણ નવરા બેસી રહેવુ તેને ગમતુ નહિ જ્યારે જ્યારે અવકાશ મળે ત્યારે પોતાનો અભ્યાસ પાકો કરવામા તે વખત ગાળતી હતી

વળી ઘરકામથી પરવારી બપોરના વખતે પ્રેમકુવર-ગામમાથી આવેલુ શીવણનુ, ગુથણનુ કે કસબી ભરતનુ કામ કરવા બેસતી હતી, અને કમળાવતીને રજાને લીધે શાળામા જવાનુ ન હોય તો તે વખતે માતાની પાસે બેસી નાનપણથીજ તે દરેક કામ કાળજીથી શીખતી હતી પ્રેમકુવર પણ ખત રાખી તેને આવા ઉદ્યોગના કામ શીખવતી હતી, જેથી ત્રણચાર વરસમા તો ઉદ્યોગહુન્નરનુ તમામ કામ તે શીખી ગઈ થોડા વખતનો પણ બીવટ રાખી ઉપયોગ કરવો, એ ગુણને લીધે તે સર્વ કામમા કુશળ બની હતી

૩ કમળાવતીની લાયકાત

ગોભાગ્યચદ શેઠ જ્યા રહેતા હતા તે મહોલ્લામા કુટુબી ભાઇઓના પચ્ચીશ ઘરનો જથ્થો હતો. કમળાવતીનો શાત અને હસમુખો સ્વભાવ, તેની બુદ્ધિ, વિનય, વિવેક, કાર્ય-

કુશળતા, આનંદિત સુંદર સુખકાન્તિ તથા મધુરી વાણીને લીધે મહેલ્લાના નાના મોટા સર્વે કુટુંબી જનો તેને બ્હેન કહીનેજ બોલાવતા હતા, અને સઘળી વહુઆરૂઓ તો બા કહીનેજ બોલાવતી હતી આખા મહેલ્લાના સ્વજન વર્ગ ઉપર તેની અસરકારક છાયા પડી ગઈ હતી ગામની જ્ઞાતિમા પણ તેની સારી પ્રશંસા થઇ રહી હતી મહેલ્લાના કુટુંબી જનોમા મહેમાન-પરોણા આવેલ હોય ત્યારે અગર જરૂરના પ્રસંગે રસોઈના કાર્યમા મદદ કરવાને ઘણીખરીવાર આમંત્રણો આવતા, અને પોતાની માતાની રજા લઈ હોંસથી કમળાવતી બોલાવનારને ત્યા જતી હતી મહેલ્લામાથી ઘણીખરી તેના જેવડી બ્હેનપણીઓ શીવણકામ, ગુંથણકામ, રેશમનુ ભરતકામ તથા કસબી જરીનુ ભરતકામ શીખવાને માટે બપોરના નવરાશની વખતે અવારનવાર આવતી, તેમને તે ઉમંગથી શીખવતી હતી અને મહેલ્લાના ચોકમા ચાંદની રાત્રિને વિષે કુટુંબી વર્ગના બૈરાઓ ગીતો ગાવાને ભેગા થતા, ત્યારે તેમા પણ તે અગ્રેસર તરિકે સારો ભાગ લેતી અને સુંદર ગીતો ગવરાવી સૌને આનંદ આપતી હતી

૪ પિતાની માંદગી.

કમળાવતીની બાર વર્સની ઉમ્મર પૂરી થવા આવી ત્યા સુધીમા તેનુ વેવિશાળ (સગપણ) કરેલુ ન હતુ તેના પિતાશ્રી સોભાગ્યચંદ શેઠ કોઈ લાયક સુરતીઆ વેરે તેનુ સગપણ કરવાની તજવીજમા હતા, પણ દૈવવશાત્ તેમને અર્ધાંગવાયુનુ દર્દ લાગુ થયુ દિવસે દિવસે વધારે વધારે બગડવા માંડયુ, જમણી બાજુ તરફનુ અર્ધું અંગ તદ્દન જલાઈ ગયુ, અને પોતે ૫ [illegible] પડ્યા હવે તેમનાથી કશુ કામકાજ

થઈ શકે તેવું રહ્યું નહિ હેવે તેમને પોતાની પરચુરણ વેપારની દુકાન હતી તે તરત બંધ કરવી પડી તેમની તરફની હવે બીલકુલ કમાણી રહી નહિ અને માંદગીને લીધે વેદ અને દવા વગેરેનો ખર્ચ વધ્યો, કારણ કે ઘરખર્ચના નીભાવનું સાધન બંધ પડયું હતું ગોબાચંદ શેઠની ઉમર તો ૮૭ વરસની થઈ હતી, પણ માંદગી વધુ વખત ચાલવાને લીધે શરીર અશક્ત પડવાથી તેઓ પરવશ થઈ ગયા ઘરના ખર્ચનો બોજો અને વ્યવહાર નીભાવવાનું કામ પ્રેમકુંવરને માથે આવી પડયું પ્રેમકુંવર શીવણ, ગુંથણ તથા ભરતનું કામ કરીને બાર મહિને આશરે એક સો રૂપિયા જેટલી કમાણી કરીને પોતાના સ્વામીને ઘરખર્ચમાં મદદ કર્યા કરતી હતી, પણ હવે તો તમામ ખર્ચનો બોજો પોતાને માથે આવી પડયો

પ્રેમકુંવર પોતે રેશમ તથા કસબ ભરવાનું કામ સારૂ જાણતી હતી, અને તે કામ બે વરસથી કમળાવતીને પણ શીખવતી હતી શહેરમાં જરીની ટોપીઓ, કપડા, કમખા, પોલકા અને સાડીઓ વગેરે ભરવાનો નવો સારો ચાલતો હતો, તે તે કામમાં પેદાશ પણ સારી હતી, તેથી માદીકરી બનેએ તે કામમાંથી રોજી પેદા કરવાનું ધાર્યું, અને છ બાર મહિનામાં તો એ કામની સારી આવડતને લીધે વીસથી પચીસ રૂપીઆ જેટલું બને મળીને દર મહિને કમાતા થઈ ગયા આ પ્રમાણે જાત ઉપર વધો લેવાથી ઘરખર્ચની ઉપાધિ પ્રેમકુંવરને ઓછી જણાવા લાગી

૫ દીકરીના કુકન્યાએ લગ્ન

પોતાના સ્વામીની માંદગીને અગીઆર વરસ થયા દીકરીની ઉમર ૫ ૭ વરસની થવા આવી, જેથી તેનું વેવિશાળ કરી

તેના લગ્ન કરવાની ફરજ પ્રેમકુવરને માથે આવી પડી પોતાના કુળની શોભા કેમ વધારવી. તે પ્રેમકુવર સારી રીતે જાણતી હતી શહેરમા પોતાની જ્ઞાતિમા પોતાનુ ઘર કન્યાવિક્રય નહિ કરનારમા ગણાતુ હતુ, અને તેના માગ સત્કાર પ્રેમકુવરના હૃદય પર પડેલા હતા, જેવી પોતાના ગામના હરિચદ શેઠના ગુણવાન પુત્ર જયચદની સાથે પોતાના પતિની સલાહથી તેણે કમળાવતીનુ કુકુન્યાએ વેવિશાળ કર્યું જયચદની ઉમ્મર એકવીશ વરસની હતી તે સારી કેળવણી પામ્યો હતો અને જૈન ધર્મના પ્રેમ રાગી અને શ્રદ્ધાવાન હતો એક સારા વેપારીના ભાગમા તેને સૂતર અને કાપડની દુકાન કરી હતી અને દરવરસે આડગોથી એક હજાર રૂપિયા જેટલી પોતાના ભાગમા તેને પેદાશ હતી વેવિશાળ થયા પછી ૭ મહિનામા લગ્ન કરવાનો વખત આવ્યો લગ્ન નક્કી થયા તે વખતે કમળાવતીના મશ્શુર હરિચદ શેઠે વેવાઈને ઘેર આવી ખાનગીમા વાત કરી કે 'લગ્ન વખતે તમારી અને અમારી શોભા વધે તેવો વિવાહ થવાને માટે વિવાહની તમામ સામગ્રી હુ મોકલાવી આપીશ, તેની કશી ફિકર રાખશો નહી ' આ વાત સાભળતા સૌભાગ્યચદ તથા પ્રેમકુવર બન્ને ઝખવાણા પડી ગયા, અને તરત જ હરિચદ શેઠને કહી દીધુ કે ' તમારે આવી વાત મોઢામાથી કદિ બહાર કાઢવી નહિ, અમારે એવી ખોટી શોભા લેવી નથી, અમે અમારી શક્તિ અનુસાર બે દિવસમા વિવાહનુ કામ ઉકલીશુ પણ કુળને ખાપણ લાગવા દેવા અમારો વિચાર નથી ' પછી પોતાની શક્તિ અનુસાર ઘરના ખર્ચે કરી કમળાવતીના લગ્ન જયચદની સાથે રૂડી રીતે કર્યા પોતાની આવી કફોડાવાળી સ્થિતિ હોવા છતા વેવાઈના ઘરનો એ ... એક દાણો પણ ઘરમા પડવા ન

દીવો, તેથી ગોસાઅચંદ શેઠની તથા પ્રેમકુંવરની ગામમાં તથા જ્ઞાતિમાં સારી કીર્ત્તિ ફેલાણી અને સૌ તેની વાહવાહ બોલવા લાગ્યા

૬ માતપિતાનો પુત્રી પ્રત્યે સંતોષ

પ્રેમકુંવર—બ્હેન કમળાવતી ! છ'ના પાંચ વરસમાં માગવી બની શકયું તે પ્રમાણે ઘર સંબંધી વ્યવસ્થા રાખવાનું તથા રસોડા સંબંધી રસોઈ પાણી વગેરે દરેક કાર્ય જયણા પૂર્વક કેવી રીતે કરવું, તે મે તને કાળજી રાખી શીખવ્યું છે, વળી ઘર સંબંધીનું બીજું પરચુરણ કાર્ય-દળવું, ભરડવું, અનાજ વીણવું, ઝાડવું, ખાંડવું અને સાફસુફ રાખવું વગેરે ઘર સંબંધી દરેક વ્યવહારૂ પરચુરણ કાર્યો તું સારી રીતે જાણે છે અને કરી શકે છે આપણા ઘરના દરેક કાર્યોમાં તું પૂર્ણ માહિતગાર થયેલી છો, એટલુંજ નહિ પણ તું તારે મોસાળ તારા મામાને ત્યાં છ મહિના હમણા જ રહી આવી છો, જેથી તેમના ઘરના વહિવટનો પણ તને સારો અનુભવ થયો છે તહેવાર આદિ પ્રસંગોએ જમણને માટે જૂદી જૂદી જાતના પકવાનો તથા ઊંચા પ્રકારની રસોઈ અને પરગામથી આવેલા મેમાન-પરોણાઓ માટે તથા શુભ ટાણે અવસરે જૂદી જૂદી પ્રકારની સામગ્રીઓ અગાઉથી ઘરમાં પોતાની ગુંજાશ પ્રમાણે કેવી રીતે તૈયાર રાખવી, એ સર્વ કાર્ય તારા મોસાળમાં રહીને અને આપણા મહોલ્લાના ગૃહસ્થ પાડોશીઓના ઘરની રીતભાત જોઇને તથા આપણા ઘરની રીતભાત પ્રમાણે શીખીને તું માહિતગાર થયેલી છો, જેથી તું તારા સાસરીઆના ઘરનો કાર્યભાર તારી પોતાની વિચક્ષણબુદ્ધિથી કુશળતા ભરીરીતે ઉપાડી લઇ તારી સાસુ અને નણદોને તથા ઘરના તમામ માણસોને પૂરેપૂરો સંતોષ આપી શકીશ, એવી મને ખાત્રી છે જેથી

તારી કાર્યકુશળતા અને સદ્‌બુદ્ધિ માટે તારા પિતાશ્રીને તથા મને ઘણો આનંદ થાય છે.

પણ એક વાતની મને હવે નવી ચિંતા ઉત્પન્ન થઈ છે. તને પરણ્યાને હવે નવમો માસ બેસવાનો જેથી દેશાચાર પ્રમાણે તારા સાસરીઆ તરફથી આણું વાળવા સારુ આવતી દીવાળીના પ્રસંગ ઉપર નવતેરસના દિવસે આણું વળાવી તને તારા સાસરે મોકલવાની છે. એ આણા સબંધી મારે કેવી રીતે તજવીજ રાખવી, તે કાર્યનો વિચાર મને એક મહિનાથી થયા કરે છે. દીકરીનો હક માવતર ઉપર છે, એ હું સારી રીતે જાણું છું પણ મારે આપણા ઘરની સ્થિતિનો અને બજારમાં આપણી આબરૂ સચવાઈ રહે તેનો ખ્યાલ રાખવાની પણ પ્રથમ જરૂર છે. તારા પિતાશ્રીની માંદગીને લીધે તેઓ ત્રણ ચાર વર્ષ થયા ખાટલાવશ છે, હવે તો તેમનું અંગ મુદ્દલ હરીફરી શકતું નથી, તેમજ તારા બે ભાઈઓ નાના બાળક જેવા છે, એ ત્રણેની સારવારમાં તું મને સારી મદદગાર હતી. તું હવે સાસરે જવાની હોવાથી તારા તરફથી જે ટેકો મળતો હતો. તે પણ હવે બંધ થઈ જવાનો છે. હવેથી વસ્તુ સઘળું કામકાજ મારે એકલાજ કરવું પડશે, અને તારા પિતાશ્રીની માંદગીની સઘળી સારવાર પણ મારે પોતાનેજ કરવાની રહેશે. તેમનું શરીર સાજું અને સારૂ હોય ત્યારની વાત જૂદી છે, પણ અત્યારે માંદગીના વખતમાં તો તેમના આત્માને જરા પણ દુઃખ ન થાય, એવી રીતે સંભાળીને મારે વર્ત્તવાનું છે. જેથી સીવવાનું, ભરતનું કે કસબી કામ કરી પાંચ પૈસા ઘરખર્ચના માટે પેદા કરવાનું કામ હાલમાં ચાલુ છે, તે પણ હવે બરાબર ચાલી શકશે નહિ. તેમજ તારા લગ્નપ્રસંગની ખરજાતના દેવા-માંથી પણ હું પૂરેપૂરી મુક્ત થઈ શકી નથી, એ વાત તો તું જાણે

કે આવી સ્થિતિમાં તારા આવાનું કામ હવે મારે થોડા વખતમાંજ ઉકેલવું પડશે, તેની મને ચિંતા થયા કરે છે

કમળાવતી—મા ! તમારે મારા આવા માટે બહુ ચિંતા કરવી નહિ આપણા ઘરની સર્વ બાબત મારાથી કાંઈ અજાણી નથી આવામાં બીજા શેઠીઆઓની દીકરીઓની પેઠે ફજીઆત ન થાય, અને ખોટી વાત કે સુખ ન થાય, તેથી મને દુઃખ લાગવાનું નથી અગર એવું લગાડવાનું મારે કંઈ કારણ નથી, હું કાંઈ અણસમજુ નથી તમે આજ સુધીમાં મારે માટે ઘણું ઘણું સહન કર્યું છે, એ તમારો ઉપકાર હું કદીપણ ભૂલું તેમ નથી અને તમારા ઉપકારનો બદલો પુત્રી તરીકે હું વાળી શકું તેમ પણ નથી તમે મને એ વખતે સારી આશિષ આપો એટલે મને સર્વ મળ્યું, એમ હું માની લઈશ વળી મારા બે ભાઈઓ નાના છે, તેને ઉછેરી મોટા કરશો, અને ભણાવી ગણાવી હુશિયાર કરશો એટલે મારી મન આશાઓ સફળ થશે મારા પિતાશ્રી તથા તમે બન્ને ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધાવંત છો, અને નીતિમય સદાચરણથી તમે ગૃહવ્યવહાર ચલાવી રહ્યા છો, અને ખરા સંકટને સમયે પણ સદ્બુદ્ધિ સાચવી રહ્યા છો, જેથી અવશ્ય આપણા કુટુંબનું કલ્યાણજ થશે, અને મારા પિતાશ્રીને પણ હવે આરામ આવી જશે તથા સર્વ પ્રકારે સંકટનો સમય મટી સુખનો સમય જરૂર પ્રાપ્ત થશે, એ પ્રમાણે મારૂં હૃદયબળ મને સૂચવી રહ્યું છે, તે તમો બન્નેને મારા અંતઃકરણના ખરા ભાવથી હું નિવેદન કરૂં છું

વાહ ! પુત્રીના મુખેથી આવા સુંદર શબ્દો સાંભળી માતા તથા પિતાને આનંદનો પાર રહ્યો નહિ શાણી દીકરીએ સાસરે જતા પહેલાં આ વાણીથી પોતાની ફરજ બજાવી લીધી, અને આપણી ચિંતાનો બોજો ઓછો કરવા પ્રયત્ન કર્યો, તે જાણી ડાહી પુત્રી પ્રત્યે બન્નેનો સદ્ભાવ વધ્યો અને બન્ને સંતોષ પામ્યા

માતાનો સદ્બોધ

૧ સામાન્ય હિતશિક્ષા

૧ કરિયાવર વિષે પ્રેમકુવર કહે છે બ્હેન કમળાવતી! તુ ડાહી અને સમજણી પુત્રી છો એટલે માવતરની સ્થિતિ અને સંયોગો પ્રમાણે થોડા કરિયાવરથી તારા મનને સંતોષ રહી શકશે, જેવી તને દુ:ખ લાગે તેમ નથી એ વાત ખરી, પણ આપણી જ્ઞાતિમા ગૃહસ્થ માણસોએ કરિયાવર આપવાનો રિવાજ ઘણોજ વધારી દીધો છે વળી કન્યાવિક્રય કરનાર માણસો પણ બ્હોળા હાથે દીકરીઓના દામ લેતા હોવાથી તેઓને પણ કરિયાવર કરતા અડચણ આવતી નથી, પણ સામાન્ય સ્થિતિના માણસોને આવા વધી ગએલા રિવાજને લીધે ઘણુ વેઠવુ પડે છે ગૃહસ્થ માણસો તો સોનાના દાગીનાઓ આણામા કરાવી આપે છે વળી પલગ, પટારા અને તામા, પીતળ કે જર્મનના વાસણો વગેરે અનેક ચીજો દીકરીને કરિયાવરમા આપતા આપણે જોઇએ છીએ, તેના પ્રમાણમા અમે તો તેવુ કાઇ કરી શકીએ તેમ નથી માત્ર બે પાંચ જોડ લુગડા આપી અમારે સતોષ માનવાનો છે પણ તે કરિયાવર કરતા વધારે કિમતી કરિયાવર તરીકે મારે તને ઉત્તમ સદ્બોધ આપવાનો છે, તે તુ બરાબર અગીકાર કરીશ અને તે પ્રમાણે વર્તીશ એટલે તેથી તુ તારા સાસરીઆના કુટુબમા સારી રીતે માનપ્રતિષ્ઠા મેળવી શકીશ અને સર્વ પ્રકારે સુખી થવા પામીશ, તે જોઇ અમને વધારે હર્ષ અને સતોષ થશે

૨ કપડા વિષે—હાલના જમાના પ્રમાણે તારામા કોઇ પણ પ્રકારની ખાડખાઇ નથી કેટલાક બૈરાઓ તો બહુ ઝીણા અને

ભાગ વસ્ત્રો પહેરે છે, એ ઠાઠ ઠીક નથી એવી તો શરીર અરસા નવરા જેવા દેખાય છે અને તેમા પોતાની અને પોતાના ઘરની લાજમર્યાદા જળવાતી નથી સામાન્ય રીતે સારા લુગડાવત્તાથી નભાવી લેવું, એમાજ આપણી શોભા છે ખપજોગા લુગડા લેનરાના અને બે વર્ષ ચાલે તેટલી ભરતી રાખવી એ ઠીક છે, પણ વધારે પડતો ખર્ચ કરાની પેટીપટારા ભરી મૂકવા, એ સારૂ ગણાય નહિ તારામા આછકલાઇનો દુર્ગુણ નથી તેથી મારે તને એ બાબત વધારે કહેવાનુ નથી

૩ ઘરેણાગાઠા વગેરે આપણને જે સાપડેલા હોય તે સભાળીને વાપરવા અને જરૂર ન હોય ત્યારે અગર કામકાજની ભીડ વખતે સાચવીને મૂકી રાખવા વારવાર તૂટી ન જાય તેની નભાળ રાખવી હાલમા તો દર વર્ષે નવી નવી ફેશનો વધતી જાય છે અને નવા નવા ઘાટ થતા જાય છે, જેથી બીજાઓના દાગીના જોઇને તેવા કરાવવાના મોહમા કે લાલચમા ફસાવું નહિ અને ઘરના વડિલોની ઇચ્છા વિના પતિ પાસે તેવા કરાવી આપવાની માગણી પણ કરવી નહિ

૪ ઘણાખરા ઘરોમા આપણે જોઇએ છીએ કે પહેરવા ઓઢવા અને વાપરવાની ચીજો લાવી આપવાના કે કરાવી આપવાની પચાતનાજ કજીઆ ચાલ્યા કરતા હોય છે દીકરીઓને અને વહુ-વારૂઓને પહેરવા ઓઢવાના કોડ નવી ફેશનો વધી પડવાને લીધે કોઇ રીતે પૂરા પડતા નથી, તેથી તેઓ ઘરના માણસોને નકામા હેરાન કર્યા કરે છે અને નિરાત વળવા દેતા નથી તેમા વળી વિવાહ-આદિ સારા પ્રસગે કે વાર તહેવાર જેવા ઉત્તમ દિવસોએ તો ઘરના બૈરાઓ તરફથી ઠેર ઠેર ઝગડા થતા નજરે પડે છે આપણે તો એવી પચાતો અને કજીઆકકાસથી સદાય દૂરજ રહેવું

એના ઉત્તમ દિનમોએ તો પોતાના સાસુ, સસરા કે વડિલો આપણને પહેરવાનુ જે કાઢી આપે અગર કહે તે પ્રમાણેજ કરવુ એમાજ પૂર્ણ સતોષ રાખવો, જેથી આપણી લાયકાત અને સન્માન વધે

૨ ઘરના કામકાજ સબંધી.

૫ જયણા વિષે—બેટા કમળાવતી ! આપણે શ્રાવક છીએ અને જીવોની દયા પાળવી, એ આપણી મુખ્ય ફરજ છે જેથી સવારે ઉઠીએ ત્યારથી તે રાત્રે નવ દશ વાગે નિરાતે સૂઈ જઈએ ત્યા સુધીમા ઘરના દરેક કાર્યો જયણાપૂર્વક થતા તુ આપણે ઘરે જુએ છે, તે પ્રમાણેજ તારા ઘરે પણ તારે સભાળથી જયણા પાળવાની ખત રાખવી તને જયણા પાળવાની ટેવ પડવી છે, તેમા આળસ કરી જયણાની ઉપેક્ષા કદી કરવી નહિ એ આપણો અણમૂલો ધર્મ છે દરેક કાર્યમા જયણાની સભાળ રાખવાથી જીવજતુઓ મરતા બચે છે અને આપણા શરીર નીરોગી રહે છે એ પ્રમાણે કરવાથી શુ શુ લાભ થાય છે અને સભાળ નહિ રાખવાથી કેવા કેવા અનર્થો (હાનિ) થાય છે, તે હું તને મારા અનુભવ પ્રમાણે હવે પછી સમજાવીશ, તે તુ બરાબર ધ્યાનમા રાખજે

૬ ધાર્મિક વૃત્તિ સાચવવી અને ગુણવત બનવુ, એ આપણી પહેલી ફરજ છે પાછલી ચાર ઘડી રાત્રિ બાકી હોય ત્યારે પથારીમાથી જાગી ઉઠવુ અને પોતાના અવકાશ પ્રમાણે સામાયિક, પ્રતિક્રમણ,પરમાત્માનુ સ્મરણ આદિ જે કાર્ય બની શકે તે કરી લેવુ બાળ બચ્ચાઓની બનતી સભાળ લેવી પોતાના પતિ અને સાસુ, સસરા વગેરે વડિલવર્ગ નિદ્રામાથી જાગ્યા હોય તેમને પગે

લાગવું એ પ્રમાણે વડિલો પ્રત્યેનો વિનયભાવ સાચવીને પછી દેવદર્શન કરી ગૃહકાર્યમાં જોડાવું

૭ આરોગ્ય—શરીરે સાજા નરવા રહેવા માટે કસરતની બહુ જરૂર છે પુરૂષોને કસરત કરવાના અને હરવા ફરવાના જૂદા જૂદા સાધનો અને પ્રસંગો ઘણા હોય છે અને શરીરશક્તિ વધારવાને તેમને ઘણે પ્રકારે તકો સ્વાભાવિક મળી રહે છે, પણ સ્ત્રીઓને માટે તો દળવું, ખાંડવું, નદી,કુવા કે તળાવેથી પાણીના બેડા ભરી લાવવા, છાશ તાણવી, ઘરના કપડા ધોવા, એ વગેરે ઘરના દરેક કાર્યોમાં ઘણી સારી રીત કસરતશાળાનું જ તત્વ રહેલું છે સુખી ઘરના ઘણાખરા બૈરા દળતા ખાંડતા કે પાણી ભરતા નથી, જેથી તેમના શરીરને કસરત નહિ મળવાથી તેમના શરીરના બાંધા ઘણા નબળા રહે છે અને તેથી તેઓ અનેક પ્રકારના રોગમા સપડાય છે જેને ઘરમા કામકાજ કરવાનું હોતુ નથી, એવી કેટલીક સ્ત્રીઓના શરીર લોહી વગરના નિસ્તેજ અને પીળા પડી ગયેલા હોય છે, તેઓમા તાકાત હોતી નથી અને દરરોજ વૈદ્ય-દાકતરને ત્યા તેઓને દવાની શીશીઓ ચાલતી રાખવી પડે છે માટે શરીરનુ આરોગ્ય સાચવવા સારૂ ઘરના દરેક મહેનતવાળા કાર્યો જાતે જ કરવાની ટેવ રાખવી બહુ જરૂરની છે

૮ ઘઉં, બાજરી વગેરે જે કાંઈ દળવાનું હોય તે આગલે દિવસે સોઈ, ઝાટકી બરાબર સાફ કરી રાખવું જોઇએ એ પ્રમાણે ન કરીએ તો ધનેડા આદિ અનેક જીવજંતુઓ ઘંટીમા પીસાઇ જાય અને આપણને દોષ લાગે દળવા બેસતી વખતે ઘંટીનુ ઉપલુ પડ ઊંચુ કરી તેનો ગાળો હોય તે કાઢી નાખવો અને થાળુ વગેરે સંભાળથી સાફ કર્યા પછીજ દળવાનું શરૂ કરવુ જોઇએ.

આટલી તજવીજ ન રાખીએ તો ઘંટીના ગાળાના ગાળામા રહેલા જીવો તથા પાકળથી ભરાઇ ગયેલા જીવજંતુઓ ઘંટીમા દળાઇ જવાથી મરી જાય અને આપણા પેટમા તે લોટ જવાથી અનેક રોગો ઉત્પન્ન થાય, તેનુ દુખ આપણે ભોગવવું પડે પાછલી રાત્રે અન્ધારાને વિષે દળવું પડે ત્યારે દીવો કરી ઘંટી તળે કોઇ જીવ ભરાઇ રહેલ હોય તેની તપાસ કર્યા પછીજ દળવા બેસવુ, કારણ કે ઘંટી નીચેથી સર્પ કરડવાથી ઘણાના જીવ ગયેલા સાભળ્યા છે! આ પ્રમાણે દળવાનું કાર્ય શરૂ કરતા પહેલા પૂરતી સભાળ રાખવી ઘટે છે વળી દળવાનુ કાર્ય કરવામા આપણે તિથિઓ પાળવાની હોય છે તેથી બે ત્રણ દિવસ ચાલી શકે તેટલો લોટ વહાણુ વાતા પહેલા દળી લેવો જોઇએ, જેથી ઘરના બીજા દરેક કામોને વેળાસર પહોચી શકાય

૩ પહેલા પહોરનુ ગૃહકાર્ય

૯ સર્વેની પથારીઓ કે ખાટલા વગેરે ઉપાડી લેવા, ઘરમાથી કચરો કાઢવો, પાણી ગળવું અને નવુ તાજુ પાણી ભરી લાવવુ તથા ઘરના વાપરવાના વાસણો માજવા, એ પ્રથમ કરી લેવા જેવા અગત્યના કામો છે, તે આપણી અનુકૂળતા પ્રમાણે એક પછી એક જયણાની કાળજી રાખી કરી લેવા જોઇએ ઘરમા સાસુ નણદ કે દેરાણી, જેઠાણી વગેરે બીજા બૈરાઓ હોય છે તેવી ઘરના બધા કાર્યો કાઇ એક જણને કરવા પડતા નથી, પણ આપણાથી બની શકે અને સાસુ વગેરે વડિલ તરફથી આપણને સોપાય તે તે દરેક કાર્ય ઉત્સાહપૂર્વક અને જેમ બને તેમ વેળાસર કરી લેવાની ટેવ રાખવી અને કામમા કશી ખામી ન આવે તેની પૂરી સભાળ રાખવી

૧૦ પાણી વિષે—પાણીઆરાની ઉપર નીચે તથા આસપાસ વાળી સાફ કરવું પછી ગાળનારી પાણી સારા જાળવા ની ગોળાઓ ગોળીઓ વગેરે વાસણોમા ગળી લેવું ગળણાનો સખારો ગળેલા પાણીથી વાળી લઇ જે નદી, કુવા કે તળાવનું તે પાણી હોય ત્યાંજ નાખવો અણગળ પાણીમા ઘણાજ જીવો ઉત્પન્ન થાય છે, તેથી પાણી ગળ્યા વિના વાપરવાથી બહુ પાપ લાગે છે, વળી શરીરમા અનેક રોગો થાય છે અને માદા પડાય છે સમજુ માણસો તો હાથ પગ ધોવા જેવા પરચુરણ કામમા પણ ગાળ્યા વિનાનું પાણી કદી વાપરતા નથી ઘરની વપરાશ માટે નદી, કુવા કે તળાવેથી પાણી ભરી લાવવાનું હોય તે પણ ગળીનેજ લાવવું પાણી ભરવાનું કામ સવારમાંજ ચાર પહોરે આટોપવું જોઇએ, કારણ કે બહુ તડકો થયા પછી ભરવું ફાવે નહિ ઊબ તથા ચિચણીઆનો ખપ પડતો હોય તો તે પણ સંભાળીને તપાસીને લેવા, કારણ કે તેમા પણ જીવજંતુ વગેરે ભરાઇ રહેવાનો સંભવ રહે છે

૧૧ કચરો-પુંજો ઘરના દરેક ઓરડા, ઓસરી, રસોડા વગેરેમાથી સારી સુંવાળી સાવરણી વડે સંજવારી કાઢવી ખજુરીની સાવરણી સંજવારી કાઢવામા કદી પણ વાપરવી નહિ, કારણ કે તેના પાંદડાઓની ધાર ઘણીજ તીક્ષ્ણ હોય છે તેથી કીડી, મકોડી વગેરે ઝીણા જીવજંતુઓનો નાશ થઇ જાય છે વળી તેની ફાંસ પણ હાથના આંગળાઓમા વાગી બેસે છે ઘરનો વાસેનો કચરો એક ટોપલીમા ભરી લઇ કોઇના પગ તળે કચરાય નહિ, એવી જગોએ નાખવો

૧૨ વાસણો—ઘરના લોટા, થાળી, વાટકા, પ્યાલા વગેરે તમામ વાસણો પ્રથમ પુંજણી વતી સાફ કરી પછી માજવા

કારણ કે કાંસાના, ત્રાંબાના અને પીતળના વાસણો રાતવાસી રહે, તેના ઉપર ઝીણા ન થતા વગેરે જીવાત વળગી રહે છે, તે મરી ન જાય માટે પુંજવાની જરૂર છે અને બેડા, બોઘરણા, ઉનામણા વગેરે મોટા વાસણો પણ તપાસી ગળેલા પાણીથી ઉટકીને સાફ કર્યા પછી વાપરવા બહેન ! આટલી શીખામણ તું દરેક કામ કરવામાં બરાબર ધ્યાનમાં રાખજે

૧૩ દૂઝણા–પોતાના ઘરે દૂઝણા માટે ગાય, ભેંસ અને બીજા પણ ઢોર રાખવામાં આવતા હોય તો એવા મુંગા–અબોલ પ્રાણીઓને ચારપૂળો નાખવાની, પાણી પાવાની, તેની ગમાણમાંથી કચરો વગેરે કાઢવાની અને વખતસર દોહવાની સંભાળ લેવી જોઈએ ગાયને વાછડી કે વાછડો હોય અને ભેંસને પાડી કે પાડો હોય તેમને દોહતા પહેલા અને પછીથી પણ બરાબર ધવરાવવા જોઈએ વાછડા અને પાડાઓને અધુરા ધવરાવવા નહિ તેમને પણ આપણા બચ્ચાઓની પેઠે પાળીપોષીને ઉછેરવા જોઈએ ઘર આગળ દૂઝણા ઢોર રાખવા, એ કુટુંબ વગેરેના સુખને માટે ઘણું સારૂ અને શોભાભરેલું છે ગામડાઓમાં દૂઝણા રાખવાનો ઘણો પરિચાલ હોય છે

૧૪ દૂઝણા ઢોરવાળાને પરોઢમાં વહેલા ઉઠી છાશ વલોવવાનો રિવાજ હોય છે, જેથી વલોણું કરતા પહેલા દૂધ જમાવેલા ગોરસ તથા છાશ કરવાની ગોળી અને વલોણાના વાસ વગેરે તમામ બરાબર તપાસી ઉના પાણીથી સ્વચ્છ કરવા જોઈએ ગોરસ ઉઘાડા રહી ગયેલા હોવા ન જોઈએ, કારણ કે ઉઘાડા ગોરસમાં [illegible] ઢેડગરોળી, ઉંદર, કસારી વગેરે જીવો પડવાનો

વધારે સભન છે માટે ગોરસ ગોળીમા પૂરતા પહેલા બરાબર તપાસી લેવા અને સભાળથી પૂરના એ બાબત બેદરકારી રાખવાથી નનોણુ કરનારને ત્યા સાપ, ઉંદર, ગરોળી કે બીજા પ્રાણી પણ પીવાઈને મરી જવાના દાખના બનેલા છે એ જીવોના ઝેરથી આખી ગોળી ભરાઈ જાય છે તેની ખબર પડતા આખણ અને દાશ વગેરે ખાડો ખોદી ભોયમા દાટી દેવા પડે છે, કારણ કે તે કોઇ પણ પ્રાણીના ખાવામા આવે તો ખાનાર પીનારના પ્રાણ જાય છે માટે ઘરનુ આવુ કામ કરવામા ઘણી કાળજીથી સભાળ રાખવાની જરૂર છે

૪ બીજા પહોરનુ ગૃહકાર્ય.

૧૫ બહેન કમળાવતી ! ઉપર ગણાવેલા જરૂરી કાર્યો તારે નવ વાગતા સુધીમા ઠડા પહોરે વેળાસર આટોપી લેવા જોઇએ અને તે કામમાથી છૂટા થઇને તારે પોતે તારા સાસુ, નણદ કે જેઠાણી વગેરે સેવાપૂજા કરવા જતા હોય તો તેમની સાથે અગર તેમને પૂછીને સેવાપૂજા કરવા જવુ, પણ જતા પહેલા ઘરમા પતિ વગેરે વડિલજનો તરફનુ જે કાઇ કામકાજ હોય તે અધુરૂ મૂકીને કે ન્હાના બાળકોને રોતા મૂકીને જવાની ઉતાવળ કદી કરવી નહિ, જેથી સૌને સતોષ રહે, કોઇને મન દુખનુ કારણ ન રહે

૧૬ પ્રભુદર્શન કે સેવા કર્યા પછી રસોઇના કામ મા પ્રવૃત્તિ કરવી તેમા ચૂલાને જયણાપૂર્વક પૂજવો ઠડી રાખમા વખતે ઝીણી જીનાત પડેલી હોય માટે ઉપર ઉપરથી થોડી રાખ કાઢી નાખવી અને જોઇ તપ

તેના આગલા પાછલા દરેક ભાગો પૂજવા પ્રમાર્જવા વળી રસોઇ માટે લાકડા છાણા લાવવા, તેમા સુદલ ઉતાવળ કરવી નહિ કે બેદરકારી રાખવી નહી એ બળતણ જોના તપાસવામા તો ખરેખરી સભાળ રાખવાની છે

છાણા લાકડામા ઝીણા કથવા કે કીડીઓ, ઘીમેલ આદિ જીનાત મ્હઉલી હોય છે અગર લાકડા સડેલા કે પોલા હોવાથી વખતે તેમા જીનાતનો પાર હોતો નથી વળી કાનખજુરા, વીછી, સાપના ઝણા કે બીજા અનેક જાતના જીવો તેમા ભરાઈ રહેલા હોય છે, જેથી તે બરાબર જોઇ તપાસી અને એકાદ પત્થર સાથે ખખેરીને લેના જોઇએ અને લીલા લાકડા હોય તે બાળવાના કામમા લેના નહિ છાણા થાપેલા કે અડાયા હોય તે ભાગીને જોઇ તપાસી ખખેરવા અને ચારણાનથી ચાળીને લેના છાણા જે લીલા હોય તો અદરથી કયળો, ગયો કે બીજી જીનાત નીકળે છે માટે આપણે બળતણ બાળવામા છાણા લાકડાની જયણા તો સૌ કરતા વિશેષ સાચરવાની છે

૧૭ રસોઇ કરવામા પણ ક્ષણે ક્ષણે દરેક ચીજ બનાવતા જીનાત અદર પડી મરી ન જાય તેની બહુ સભાળ રાખવાની જરૂર છે, તેથી તેના રક્ષણને માટે ચૂલા ઉપર ચદરવો જરૂર બાવવો અને તે મેલો થતા અમુક દિવસે બરાબર ધોવરાવી ફરી બાવવો, એ પ્રમાણે તેની ફેરવણી કરવી જોઇએ રસોઇ કરતી વખતે શાક, દાળ, ભાત વગેરેના વાસણો ચૂલા ઉપર હોય ત્યારે કે નીચે ઉતાર્યા પછી થોડી વાર પણ અણઢાકયાઉઘાડા રાખવા નહિ મ્હા, દૂધ વગેરે ઉના કરીએ ત્યારે તે પણ ઉઘાડા રહી ન જાય તેની સભાળ રાખવી

રસોઇ કરતી વખતે દાળ, કઢી કે રાબડી વગેરે દરેક પ્રવાહી વસ્તુઓમા ગરોળી વગેરે ઝેરી જીવો અદર પડીને રન્ધાઈમા ઉકળી જવાથી તેના ઝેરને લીધે ઘણે ઠેકાણે તે ખાનારના મોત નીપજ્યા છે, અગર તે છવજતુઓના કકડા ખોરાકમા જવાથી માણસો સખ્ત માંદા પડવાના કેમો બનેલા છે માટે રસોઇના વાસણો ભૂલથી પણ ઉઘાડા ન રહી જાય તેની પૂરી સભાળ રાખવાની છે તેમજ ઘરમા વાપરવાને માટે દહીં, દૂધ, ઘી, તેલ, સાકર, ખાંડ, ગોળ વગેરે ચીજો આણેલી હોય તે પણ બરાબર ઢાંકીને રાખવી જોઇએ અને એ ચીજો ઉપર કીડી મંકોડી ન ચડે તેની તજવીજ રાખવી જોઇએ વળી ઘી, તેલ અને અથાણા તથા ગળપણના વાસણ અવસ્યાગે હમેશાં સભાળતા રહેવુ જોઇએ રાત્રે સૂતા પહેલા તે દરેક ચીજોના વાસણો ઘરમા ઉઘાડા ન રહી જાય તથા પાણીઆરામા પાણીના વાસણો ઉઘાડા ન રહી જાય તેની સભાળ લેવી ઉંદરડા, બિલાડી વગેરે ઉઘાડી ન નાખે તેની ચોક્સી પોતાની જાતે હમેશા કરવી જોઇએ

૧૮ શાક—શાક સુધારવામા પણ સભાળ રાખવાની જરૂર છે ભીંડા અને તૂરીયા વગેરે કેટલાક શાક જો સડેલા જણાય, તો તેમા જરૂર ઈયળો હોય છે, તેમજ બીજા કેટલાક શાકોમા પણ ઝીણી જીવાત હોય છે, જેથી છોકરા કે નોકરો પાસે શાક સુધરાવવુ નહિ, પણ બરાબર જોઇ તપાસીને કામ કરી શકે તેવાની પાસે તે સુધરાવવુ જેમ તેમ જલદી જલદી ઠેકાણે પાડી આપે તેવાનું તેમા કામ નથી બનતા સુધી ધીરજથી મોટા માણસોએ કે આપણે જાતે શાક તપાસી જોઇ સુધારવું, એ વધારે સારૂ છે

૧૯ સામગ્રીની ચીજો—મોહની સામગ્રીની ચીજો ચોમા સામા વસારે સભાળવાની જરૂર પડે છે હળદર, મરચા, મસાલા, હીંગ, સાબુઆરૂ વગેરે હુલેજની દરેક ચીજો ખાડી રાખી હોય તેમા અને આબલી કોકમ વગેરેમા પણ ચોમાસામા જીવાત પડી જાય છે, તેથી વરસાદ બધ પડે કે તરતજ ભરેલા વાસણોમાથી તે ચીજો બહાર કાઢી,તડકે તપાવી,ચારણી વતી ચાળી, સારસુદ કરી નવેસરથી ભરી લેવાની સભાળ રાખવી જીવાત હોય તો તેવી ચીજો તડકે નખાય નહિ

૨૦ દાળ, ભાત, કઠોળ વગેરે ચીજો પહેલાથી સોઆરકી સાફ કરી રાખવી અને જોઈ તપાસીને વાપરવી મગ, મઠ, ચણા, વાલ, વટાણા વગેરે સર્વ કઠોળ નાક જાત છે, તેને સડતા કે બગડતા વાર લાગતી નથી તેમા ભુંડ, વનેડા, એળો, જગવા વગેરે જીવાત ઉપજી જાય છે અને સભાળ નહિ લેવાથી ચોખા અને દાળમા પણ બાચકા બાઝી જાય છે એ બાચકામા તો મોટી મોટી એળો હોય છે માટે સીધુસામાન ખપોરના અવકાશને નખતે સુધારવાની અને સભાળવાની ટેવ રાખવી, જેથી જીવાત મરતી બચે

બાજરીનો લોટ પણ વધારે દિવસ રાખવાથી કડવો થઇ જાય છે માટે ખપ જેટલો દળવો અને બે ચાર દિવસમાજ તાજો તાજો વાપરી નાખવો ઘઉના લોટને પણ અમુક દિવસે ઋતુ પ્રમાણે કાળ પહોચી જાય છે તે બાબત બીજાઓને પૂછીને તેની સર્વે વાતો પણ ધ્યાનમા રાખવી

૨૧ રાધતી વખતે અનાજ વગેરે દરેક ચીજ જોઇ તપાસી બરાબર સાફ કરીનેજ વાપરવી કોઇ પણ બહેન વ્રત, નિયમ કે ઉપવાસ વગેરે ન કરી શકે તો પણ વિવેકપૂર્વક ઉપર બતાવેલી જતનાથી ઘ[illegible]જ સભાળીને કરે તો તે

પણ પુ ય ઉપાર્જન કરી શકે છે બહેન ! આ સઘળી વાતનો ટુંક સાર એ છે કે ખાવાનુ અનાજ વગેરે અને પીવાનું પાણી સા ાય શુદ્ધ અને સ્વચ્છ રાખીને વાપરજે, જેથી તારા સામગ્રીઆમા ઘના બધા જ.. નીરોગી રહેશે અને તારા બ્રહ્મચર્યની પ્રસ શા થશે

૨૨ બહેન ! તારા ઘરના વૈભવ અને સપત પ્રમાણે સવાર સાંજ બને વખત બધી રસોઇ વિવેકપૂર્વક રાધી ઘરના દરેક જ..ને પ્રસન્ન ચિત્તે અને હસતા વદને જમાડજે અને સાસુ, સસરા વગેરે તમામ નાના મોટા બધાને જમાડીને પછી તુ જમજે આ પ્રમાણે ઘરના દરેક કામમા વર્તવું, એ વહુવારૂઓની ખરેખરી ફરજ છે

૨૩ બહેન ! તારી રસોઇને કાચીપાકી, ખાટીગળી, ખારીમોળી કે તીખી કોઇ કહે તેથી ગભરાવું નહિ કે રીસ ચડાવવી નહિ પોતાની ભૂલ, ખામી કે સરતચૂક થઇ હોય તે સુધારી લેવી, અને જરૂર પડે તો સાસુ કે જેઠાણી વગેરે જે વડિલો હાજર હોય તેમને પૂછીને રસોઇના પ્રમાણમા હળેજ, મસાલા વગેરે નાખવા જેથી તેમના ઘરના મિજાજ પ્રમાણે રસોઇ સુંદર જશે

૨૪ નાના દીયર કે નાની નણદ વગેરે છોકરાઓ જમવા બેસે ત્યારે જેમને બરાબર ફાવતુ ન હોય તેનાની પાસે બેસી તેમને બરાબર વ્હાલથી જમાડજે જમતી વખતે નાના બાળકોના શરીર ઉપર અને ભાણા ઉપર માખીઓ ઉડતી ફરતી હોય છે, તે ઓચિ તી દાળ, કઢી, દૂધ ભાત વગેરેમા પડી મરી જાય છે, અને તે ખાવાના કોળીઆમા ચાલી જાય તો થોડી વારમા જ તેમને ઉલ્ટી થાય છે અને જમેલુ બધુ બહાર નીકળી જાય છે માટે

ખોરાકમા માખી ન પડે તેવી નાના બાળકો માટે ખાસ સભાળ રાખવી શ્રાવણ, ભાદરના માસમા તો માખીઓનુ ઘણુ જોર વધી પડે છે તે વખતે બરાબર ધ્યાન ન રાખે તો મોટાઓને પણ જમતા જમતા માખીઓ બહુ હેરાન કરે છે એ વખતમા તો રસોઇ વખતે અને પીરસતી વખતે રસોઇના વાસણ ચોરા વખત પણ ઉઘાડા ન રહી જાય, તેની બરાબર સભાળ રાખવી પડે છે

૨૫ એઠવાડી—જમી રહે કે તરતજ પાટલા ઉપરથી થાળીઓ લઈ લેવી અને એઠવાણી એક વાસણમા ભરી લઇ તે વાસણ મોટા ઢીબાથી ઢાકવુ જેથી માખીઓ વગેરે તેમા પડે નહીં બની એઠવાણી એઠી ફગીને તરતજ, ગાય, ભેશ, વાછરડા, પાડા વગેરે ઢોરો હોય તેને પાઇ દેવી જો ઢોર ન હોય તો મહેલ્લામા જ્યા નખાતી હોય ત્યા એક બાજુ સભાળથી રેડી દેવી બેદરકારીથી કે બીજા કામમા રોકાઇને તેને ઝાઝી વાર પડતર રાખવી નહિ, કારણ કે તેમા પળે પળે સમૂર્છિમ જીવો ઉત્પન્ન થાય, તેનો આપણને દોષ લાગે છે

૨૬ ચૂલાનુ કામ કરનારને ચેતવણી—દાઝવુ કે સળગવુ. ચૂલા પાસે રાધનાર બહેન બરાબર સભાળ ન રાખે તો ઉઠતા બેસતા સાડલાના છેડા કે લુગડાના કોઈ પણ ભાગ અગ્નિની ઝાળ અજાણતા અડી જવાથી કે તણખા ઉડવાથી એકદમ સળગી ઉઠે છે ભાત ઓસાવતા કે દાળ ક્ઢીના વાસણ ચૂલેથી ઉતારતા હાથમાથી લથડી પડવાને લીધે, તેની વગરગતી ચીજે હાથ, પગ કે શરીરના કોઇ પણ ભાગ ઉપર પડવાથી એકદમ દાઝી જવાય છે આવા દાખલા અનેક ગામમા ઠેર ઠેર

બને છે અને લુગડા વગેરે સળગી ઉઠવાથી અને અગ્નિએ દાઝવાથી માણસ ત્રાસદાયક દુઃખ વેઠીને સારવાર કરવા છતા ચીસો પાડતા મરી જાય છે માટે ચૂલા પાસે રાંધનારે આ બાબતમા બહુ સભાળથી કામ લેવાની જરૂર છે ગફલત થવાથી ઘડી વારમા ખરાબ પરિણામ આવી જાય છે નાના બાળકોને તો ચૂલા પાસે મુદ્દલ આવવા દેવા ન જોઈએ

૫૭ બળતા કપડા ઓલવવાના ઉપાયો—(૧) બળનાર માણસે પોતે બળતા કપડા મસળી નાખવા અગર બની શકે તો બળતો સાડલો કાઢીને એકદમ દૂર ફેકી દેવો અને બીજા બળતા કપડા તોડી વછોડીને ફેકી દેવા તે વખતે નવસા થઈ જવાય, તેની જરા પણ શરમ રાખવી નહિ, (૨) એમ ન બની શકે તો એકદમ ભોય પડી આળોટવા મડી જવુ, જેથી બળતા કપડા સળગવાનુ વગેરે જોર કરશે નહિ, (૩) બૂમો પાડવાથી બીજા માણસો દોડતા આવે તેમણે ગોદડુ, કામળો ચોફાળ, જાજમ આદિ જે કોઈ જાડી અને ભારે વસ્તુ હાથમા આવે તે દાઝના અને બળતા માણસ ઉપર ઢાકી દેવી કે તેના શરીરે લપેટી નાખવી, જેથી લુગડા સળગતા હશે તે અદરથી તરતજ ઓલવાઈ જશે પણ બળનારના શરીર ઉપર પાણીના ઘડા કે ડાબા કદી નાખવા નહિ પાણી કે ડાબ રેડવાથી તો શરીર ઉપરની ખોળ એકદમ ઉતરી જાય છે અને બળનાર તેથી વધારે દુઃખી થાય છે

૫૮ દાઝેલો ભાગ મટાડવાના તાત્કાલિક ઉપાયો—(૧) બીજી સારી દવા મળતા પહેલા દાઝેલા ભાગ ઉપર તરત તેલ સિચ્યા કરવું, (૨) દરેક માણસે પોતાના ઘરમા અઢી ભાર ઓહાર અને અઢી ત્રણ ભાર તેલ ખરનમા લઈ રાખી તેની શીશી પાચ તોલા વજનની કાયમ ભરી રાખવી તેનો દાઝેલા

ભાગ ઉપર અને ફરતો લેપ, દાઝે કે તરતજ કરી લેવો અને થોડી થોડી વારે રૂના કે લુગડાના પુમડાથી તે ચોપડયા કરવું સાધારણ દાઝેલાને તો આ દવા તરત લાગુ થવાથી ફોડલા પણ ઉપડતો નહિ અને તરતજ શાંતિ આવી જશે, (૩) રાળ અને તેલ વગેરે ચીજો તાસકમા ફીણીને તેનો લેપ કરવાથી બળતરા શાત પડે છે અને દરદ મટે છે અગર ઓછી પીડા કરે છે વધારે દાઝનારને માટે તો આ ઉપાયો કરવા છતા શાંતિ ન થાય તો ડૉક્ટરની મદદ તરતજ લેવી, એ વધારે ઠીક ગણાય

૫ બપોર પછીના અવકાશનો ઉપયોગ.

પછ રસોઈ તથા એઠવાડના કામમાથી પરવાર્યા પછી સાસુ વગેરે વડિલો બતાવે તે કામ અગર પોતેજ યાદ કરીને સીધુ સામાન સુધારવાનું હોય તે કામ કોઈ કોઈ વાર કરવુ ભરત, ગુથણ કે શીવણનું કામ કાઢી રાખેલુ હોય તો તે કરવા માડવુ અથવા ઘરના ગોદડા, ગાદલા, ઓસીકા, ચાકળા, અસ્તર વગેરે જે જે ચીજો તૂટી ગઈ હોય કે ફાટી હોય તે દુરસ્ત કરવાનું તથા પહેરવાના ફાટેલા કપડા સાધવાનુ વગેરે કામ કરવા માડવુ વળી ગામમા ભરત, ગુથણ, શીવણ શીખવાની ઉદ્યોગશાળા હોય ત્યા અગર ધાર્મિક અને નીતિનુ જ્ઞાન મળે એવી કોઈ સારી સસ્થા ચાલતી હોય ત્યા તારા સાસુ કે વડિલોની રજા લઈ અભ્યાસ કરવા જવુ આ પ્રમાણે હરકોઈ કામમા ઘટિત જણાય તે પ્રમાણે અવકાશના વખતનો ઉપયોગ કરવો, એ સૌથી વધારે સારૂ છે નકામી વાતો કરવામા, કોઈની નિંદા કરવામા કે આળસુ થઈ દિવસે સુઈ રહેવામા કદી વખત ગુમાવવો નહિ

૬૦ ચોટલો વાળવો—બૈરાઓએ નહાવાના પ્રસંગે માથાના ચોટલા પણ બરાબર ચોળીને ધોવા જોઇએ ચોટલાના વાળ બરાબર સૂકાઈ જતા પોતાના સાસુ જેઠાણી કે નણંદ પાસે ચોટલા ઓળાવવા. આપણે પણ તેમના ચોટલા જોવા આ પ્રમાણે ઓળાવતા રહેવાથી ચોટલામા જૂઓ રહેશે નહિ ચોટલો વાળતા જૂઓ નીકળે તે વાળમા ચડાવી એક કોરે દાયડાવાળી જગ્યાએ નાખવી કેટલીએક અન્ય જ્ઞાતિઓમા અજ્ઞાન બૈરાઓ લીંખોને નખ ઉપર ચ્હડાવી મારી નાખે છે તેમ કરવામા મહા પાપ છે, એમ સમજાવી તેમને લીંખો મારતા બંધ પાડવા

નાના છોકરાઓને પણ ન્હવરાવી તેમના માથાના ચહેરા ઓળી માફ રાખવા અને નાના બચ્ચાઓને વનરાવી બપોરના બે ચાર ઘડી પારણામા કે ઘોડીઆમા સૂવાડવા અને મીઠા વચને હાલરડા ગાતા ગાતા તેમને ઉંઘાડવા બરાબર ઉંઘીને ઉઠયા પછી તેઓ આનંદથી રમ્યા કરશે બાળકોને કજીઆ કરવાની ટેવ પડવા દેવી નહિ તેમને હમેશા ન્હવરાવવાની, નિયમિત વખત પ્રમાણે ધવરાવવાની કે ખવરાવવાની અને કપડા વગેરે પહેરાવી રમત કરવાની માતાએ બરાબર સંભાળ રાખવી બાળકની સુખશાન્તિ અને તેની સુઘડતા ઉપરથી માતાની કિંમત અંકાય છે, તે વાત તુ હમેશા લક્ષમા રાખજે

કેટલીક બહેનો બાળકને તરસ લાગી હોય અને ઠેઠ પ્રાણ આવે ત્યા સુધી પાણી ટોવાનુ કે પાવાનુ ભૂલી જાય છે અને ઘરના બીજા કામોમા ગુંથાઈ રહે છે, તેથી બાળક હેરાન થાય છે, માટે તેને પાણી પાવાની ભૂલ કદી કરવી નહિ બાળકને ઘોડીઆમા સૂવાડતી વખતે ઓયા માહેના લુગડા બધા બહાર

કાઢી ખોયુ ખખેરીને બાળકને સુવાડવુ અને પછી ઓઢાડવાના લુગડા ખખેરીને બરાબર જોઇ તપાસીને બાળકને ઓઢાડવા સાફ કર્યા વગરના લુગડાના ગાભામા વીંછી વગેરે ઝેરી જીવ ભરાઈ રહેલા હોય, તેના ડંખથી બાળકો ઓચિંતા નગરદરદે ચીસો પાડતા મરણ પામ્યાના દાખલા બનેલા સાભળ્યા છે, માટે સુવાડવામા અને ઓઢાડવામા બાળકની પૂરી સભાળ રાખવી

૬૧ ધાવણ—ચ્હા પીવાના મહાવરાથી માતાનુ ધાવણ સુકાઈ જાય છે અને તેના શરીરનુ લોહી બગડે છે, તેની અસર બાળકના શરીર ઉપર થાય છે આજ કાલ ચ્હા પીવાની ટેવ પ્રાય દરેકને હોય છે એ રિવાજ પણ ઘરમાથી બધ કરવા જેવો છે તે પીવામા કોઈ પણ પ્રકારનો ગુણ નથી અને પીનારના શરીરને બગાડે તેવા અનેક પ્રકારના દોષો તેમા રહેલા છે જરૂર હોય તેમણે દૂધ વાપરવુ સારૂ છે માતાએ પોતે ચ્હા પીવી નહી અને બાળકોને ચ્હાની ટેવ મુદ્દલ પાડવી નહીં બાળકોને માટે વધારે ધાવણ આવવાને સારૂ માતાએ ઘરની બનાવેલી તાજી અને મીઠી છાશનો ઉપયોગ હમેશા કરવો સારો છે સવારમા વલોણેથી ઉતરે એવી તાજી મીઠી છાશ બે ચાર વાટકા પીવી તથા વળી ખોરાકમા જમતી વખતે બાજરીના રોટલા સાથે અગર ભાતમા છાશ છૂટથી વાપરવી રોગી શરીરવાળા માદા માણસોને પણ તાત્કાલ અને વૈદો છાશ પાઇને સાજા કરે છે હમેશની બનાવેલી તાજી છાશ એ બાળકના ધાવણ અને શરીરની સુખાકારી માટે આપણા દેશમા તો અમૂલુ અમૃત કે ઉત્તમ દવાની રામકુપી સમાન છે

૬૨ દૂઝણુ—ઘેર દૂઝણા હોવાને લીધે ગામડાના લોકોના શરીર અને હાડ મજબુત અને તન્દુરસ્ત હોય છે, તે દહીં,

દૂધ અને તાજી છાશના પ્રતાપ છે હાલના સમયમા ઘર આગળ દૂઝણુ એ કામધેનુ સમાન છે અગાઉના વખતમા ઘેરઘેર દૂઝણા રાખતા હતા દૂઝણા નાખનાર ગનાય નોકારશી કે સઘ જમાડનારની પેઠે પુન્ય બાધનાર ગણાય છે તેના ઘરે સ્વામીભા ના ઘરની પવિત્ર બહેનોના પનોતા પગના થાય છે વળી પોતાને આગણે મુનિ મહારાજ પધારતા ઘરની ગામગ્રી તૈયાર હોવાને લીધે વહોરાવવાથી ઉત્તમ લાભની પ્રાપ્તિ થાય છે અને દૂઝણાવાળાને ઘેર રમતા બાળબચ્ચાઓની લીલી વાડી ન્હાઈ રહેલી નજરે પડે છે બહેન કમળાવતી ! તારા ઘરે તો કાયમ દૂઝણુ રાખે છે માટે એ સર્વે કામ શીખી લઇ, એ કામનો કારભાર તારા પડ ઉપર ઉપાડી લેવાથી તુ વધારે સુખી થઈશ એ મારો આશીર્વાદ છે

ગૃહકાર્યમા ઉપયોગ

દશ ચદરવા—બહેન, આપણા શ્રાવકધર્મને અનુસરી જીવોની જયણા પાળવા માટે પોતાના ઘરને વિષે દશ ઠેકાણે ચદરવા કે ઉનેચ બાધવાનુ જૈન શાસ્ત્રોમા ફરમાવેલુ છે આ પ્રમાણે બાધવાથી જીવોના રક્ષણની સાથે આપણા પોતાનુ તથા કુટુબના માણસોનુ સારી રીતે રક્ષણ થવા પામે છે તે દશ ઠેકાણાના નામ —

૧ ચૂલા ઉપર ૬ ઘર દેહરાસરની જગ્યા ઉપર
૨ પાણીઆરા ઉપર ૭ સામાયિકાદિ કરવાની જગ્યા ઉપર
૩ નહાવાની જગ્યાએ ૮ વલોણાની જગ્યા ઉપર
૪ જમવાની જગ્યાએ ૯ ઘટી ઉપર
૫ સૂવાની જગ્યાએ ૧૦ ખાડણીઆ ઉપર

સા દા માળવાળા ઘરોમા ખપાડામાથી પવનના જોશ વખતે અત્યત રજોટી નીચે પડે છે અને ચૂલા ઉપર રસોઈના વાસણો

ઉવાડા રહી ગયા હોય તો તેમા અને જમતી વખતે ભાણામાં રઝોગી, ત્ચગે અને અનેક પ્રકારની જીનાત ખરી પડે છે તે ખોરાકમા જવાથી વખતે દુખદાઈ પરિણામ આવે છે અને ગરે અવારે છાપરાના ખપાડામાથી અને મોભારા ઉપરથી મોટા મોટા સાપ નીચે ખાટલામા કે પથારીમા પડવાથી અને કરડવાથી માણસોના ઓચિંતા મોત નીપજ્યાના બનાવો બનેલા નજરે જોવાય છે અને સભળાય છે, માટે લખેલ ઠેકાણે ચદરવા કે ઉલેચ બાધવાનો રિવાજ પ્રશસાપાત્ર અને જરૂરનો છે માટે તે બધાવવામા આળસ કરવુ નહિ માળબધ મેડીવાળા મકાનોમા તો છત અને સીલીંગ જડાવે છે, તે ચદરવાની ગરજ સારે છે તોપણ ચૂલા ઉપર તો બહુએ ચદરવો અવશ્ય બાધવો જોઇએ

૬૪ પથારી—પાગરણ—બ્હેન, રાત્રિનો મોટો ભાગ સૌને પથારીમા ગાળવાનો હોય છે આપણી જાતના સુખ માટે અને નિરાતે નિદ્રાને સ્વાધીન થવા માટે ગાદલા, ગોદડા વગેરે બિછાના સ્વચ્છ અને સુઘડ રાખવા જોઈએ તેમા માકડા પડી હેરાન ન કરે માટે તેને હમેશા તપાવીને સીની હવા ઉડાડી દેવી અને ખાટલા વગેરે જે માવનો સૂવા વાપરવાના હોય તે બરાબર સભાળતા રહેવુ જોઈએ જે ઘરમા માકડ, ચાચડ અને મચ્છર ભરેલા રહે છે, તે ઘરના માણસો ઉજાગરાને લીધે અડધા માદા જેવા રહે છે માટે દિનમે તેને જોઈ તપાવીને જીવાત રહિત સ્વચ્છ રાખવાથી હેરાનગતિ મટે છે અને ઘરના સર્વે સુખી રહે છે

૬૫ બીજા કામો—બ્હેન ! સભારીએ તો ઘરમા કરવાના આપણા કામોનો હિસાબ રહી શકે તેમ નથી, તેમ આપેલી શીખામણો પુરતી થાય તેમ પણ નથી ઘરકામને માટે નવા સજોગો

દૂધ અને તાજી છાશના પ્રતાપ છે હાલના સમયમાં ઘર આગળ દૂઝણું એ કામધેનુ સમાન છે અગાઉના વખતમાં ઘરેઘરે દૂઝણાં રાખતા હતા દૂઝણાં રાખનાર સદાય નોકારશી કે સંઘ જમાડનારની પેઠે પુન્ય બાંધનાર ગણાય છે તેના ઘરે સ્વામીભાઈના ઘરની પવિત્ર બહેનોના પનોતા પગલાં થાય છે વળી પોતાને આંગણે મુનિ મહારાજ પધારતા ઘરની સામગ્રી તૈયાર હોવાને લીધે વહોરાવવાથી ઉત્તમ લાભની પ્રાપ્તિ થાય છે અને દૂઝણાવાળાને ઘેર રમતા બાળબચ્ચાંઓની લીલી વાડી છવાઈ રહેલી નજરે પડે છે બહેન કમળાવતી ! તારા ઘરે તો કાયમ દૂઝણું રાખે છે માટે એ સર્વે કામ શીખી લઈ, એ કામનો કારભાર તારા પડ ઉપર ઉપાડી લેવાથી તું વધારે સુખી થઈશ એ મારો આશીર્વાદ છે

ગૃહકાર્યમાં ઉપયોગ

૬૩ ચંદ્રના—બહેન, આપણા શ્રાવકધર્મને અંગે જીવોની જયણા પાળવા માટે પોતાના ઘરને વિષે દશ ઠેકાણે ચંદરના કે લૈચ બાંધવાનું જૈન શાસ્ત્રોમાં ફરમાવેલું છે આ પ્રમાણે બાંધવાથી જીવોના રક્ષણની સાથે આપણા પોતાનું તથા કુટુંબના માણસોનું સારી રીતે રક્ષણ થવા પામે છે તે દશ ઠેકાણાના નામ—

૧ ચૂલા ઉપર	૬ ઘર દેહરાસરની જગ્યા ઉપર
૨ પાણીઆરા ઉપર	૭ સામાયિકાદિ કરવાની જગ્યા ઉપર
૩ નહાવાની જગ્યાએ	૮ વલોણાની જગ્યા ઉપર
૪ જમવાની જગ્યાએ	૯ ઘંટી ઉપર
૫ સૂવાની જગ્યાએ	૧૦ ખાંડણીઆ ઉપર

સાર: માળવાળા ઘરોમાં ખપાડામાંથી પવનના જોશ વખતે અત્યંત રજોટી નીચે પડે છે અને ચૂલા ઉપર રસોઈના વાસણો

અને તેલ પૂરી લેવાનુ કામ દિવસે જ કરી લેવુ જોઈએ રાત્રે તેલની બત્તીઓ કે નાના ડબા ઉતાવળે ઉતાવળે ભરના જનાથી નાના મોટા અકસ્માતો બને છે અને અગ્નિ ફરી વળતા માણસો દાઝીને મરણ પામે છે ચીનામત્તિમા પણ સભાળ રાખવાથી જીવો બચાવી શકાય છે ફુદા, પતગીઆ કે બીજી ઝીણી જીવાત દીવાના તેજથી અજાઇને ગરમ ચીમનીઓ સાથે અથડાઈ મરી ન જાય, તેની સાવચેતીના ઈલાજ લેવા જોઇએ ઘર આગળ કોઈ કોડીઆમા દીવા બળતા હોય, તેમણે ઢાકણા ઢાકીને જીવોની રક્ષા કરવી

૬૭ માંદાની માવજત—ઘરમા માદગીનો પ્રસગ હોય ત્યારે તેમની બરાબર સભાળ રાખીને કરવી જોઈએ તેમને ખાના પીનાની અને દવા કે ઉકાળા વગેરે વખતસર કરી આપી પાસે રહી પાના વગેરેની ખતપૂર્વક સભાળ લેવી ઘરમા સાસુ, સસરા એ વડા માનતર છે તેમની માદગીમા તનતોડ ચાકરી કરવાને પાછી પાની કરવી નહિ તેમને ઉપર સમા બળખા પડતા હોય કે ઝાડા અને પેસાબની કુડીઓ ભરતી હોય તે આપણે જાતે ઉઠાવી ફેકી દેવામા અને સાફ કરવામા જરા પણ સૂગ કે શકા ન રાખતા પોતાની ખરી ફરજ સમજીને (એવા કામ બજાવી લેવામા) પૂરતી ચાલાકી વાપરવી આવા પ્રસગે જ ચાકરી કરનારના ડહાપણની અને હુશિયારીની કિમત અકાય છે, ખરી કસોટી થાય છે

બોધનો સારાશ.

૬૮ દીકરી! શીખામણનો પાર હોતો નથી અને આપેલી શીખામણજ કામમા આવે છે, એવું પણ કાઇ નથી ઘરના વ્યવહાર ચલાવવામા અને નભાવવામા પોતાની અક્કલહુશિઆરીથી

અનેક ઉભા થાય છે તેને તો બૈરાઓએ પોતાની અક્કલ હુશિયારી વાપરીને પહોચી વળવાનુ છે ઘરના બધા ધુટક કામો જાતે એકલા નીપજી શક્તા નથી કેટલીક વખતે તો જરૂર પડ્યે પાખે માણસ રાખીને પણ કરાવવા પડે છે ઘરમા લીંપણુ કે ગાર કરાવવી હોય અને એકલાથી પહોચી ન શકાય તો માણસ રાખી કામ લેવુ પડે ગાર રાતવાશી નાખવાથી જીવાત પડી જાય તેનો દોષ લાગે

સાંજ અને રાત્રિનુ કાર્ય

૬૬ સાંજે જમવાનુ—ત્રીજા પહોર રસોઈ તૈયાર કરીને સહુને દિવસ છતા જમાડી દેવા ઘરમા ઉપવાસ એકાસણા અને ચોવિહાર તિવિહાર વગેરે વ્રતો કરનારની સગવડતા બરાબર સાચવવી રાત્રિ પડતા પહેલા એઠવાડ કાઢીને અને ઘરની વપરાશની અને સીધા સામગ્રીની ચીજોના—એટલે ઘી, તેલ, સાકર, ગોળ, ખાંડ વગેરેના વાસણો તથા ઠામ વાંરે તમામ ઢાંકીને સભાળી જોઇ લેવ, ગોળ, વગેરેના વાસણો ઉઘાડા રહી ન જાય માટે ઉતરેડ અને પાણીઆરાની ચોખ્ખી કરી લેવી ઢુઝણા ઢોરની પણ સભાળ લેવી તેમને ખાણ, ખોરાક આપવાની અને પાણી પાવાની તજવીજ બરાબર રાખવી ઢોરને દોહીને તેના દૂધ મેળવવા અને દૂધના ગોરસો સભાળથી ઢાંકવા આવા અનેક કામો સૂતા પહેલા બૈરાઓને ખાસ સભાળવાના હોય છે આવા અનેક કામો હોવાથી ઘરમા એકબીજાને યોગ્યતા પ્રમાણે સોંપી દેવા જોઇએ સર્વ કામોપર દૃષ્ટિ રાખવી અને વખતસર કરાવી લેવા એ ઘરના પ્રધાન માણસની ખરેખરી ફરજ છે

૬૭ દીવાબત્તિ પૂરવામા બહુ સભાળ રાખવાની જરૂર છે ગ્યાસલેટ ઘરમા વપરાતુ હોય તો બત્તીઓ સાફ કરવાનુ

૪ સ્ત્રીઓનાં આભૂષણ.

૧ હિત--બોધ વચનો

૧ મૂળ (સત્ય શોધન.)

૧ નીતિનું મૂળ ધર્મ
૨ ધર્મનું મૂળ દયા
૩ દયાનું મૂળ ક્ષમા
૪ ક્ષમાનું મૂળ વિવેક
૫ વિવેકનું મૂળ વિનય
૬ વિનયનું મૂળ મર્યાદા

૨ ધર્મ વિષે

૧ નીતિ પાળે તે ધર્મ
૨ સત્ય આચરે તે ધર્મ
૩ નિયમ પાળે તે ધર્મ
૪ સુકૃત્ય કરે તે ધર્મ
૫ પતિવ્રત પાળે તે ધર્મ
૬ વિનય સાચવે તે ધર્મ
૭ અનુકંપા લાવે તે ધર્મ
૮ પ્રભુપ્રાર્થના કરે તે ધર્મ

૩ વિવેક વિષે

૧ વિવેકથી વર્તવું
૨ વિવેકથી ચાલવું
૩ વિવેકથી કામ કરવું
૪ વિવેકથી બોલવું
૫ વિવેકથી બોલાવવું
૬ વિવેકથી સારી પંક્તિ મળે

૪ વિનય વિષે

૧ દેવનો વિનય કરવો
૨ ગુરુનો વિનય કરવો
૩ ધર્મનો વિનય કરવો
૪ પુસ્તકનો વિનય કરવો

* મૂળ લેખક વાડીલાલ મોતીલાલ શાહ

સ્નેહ મેળવી શકાય છે. આ તો સ્ત્રીઓના કામકાજની કેટલીક મુખ્ય મુખ્ય બાબતો મેં તને સમજાવી છે પણ તે સિવાય બીજી ઘણી બાબતો સમજવાની અને વિચારવાની હોય છે. તું તો ભણેલી અને શાણી છો. હાલના સમયમાં સ્ત્રીઉપયોગી ઘણાં પુસ્તકો બહાર પડે છે, તે વાંચવાથી અને વિચારવાથી પોતાના આચરણો સુધારવાને અને વિવેકી તથા વિનયવંત થવાને એ સાહિત્યો ઘણાં ઉપયોગી થઈ પડે તેવાં છે. માટે નિરંતર રાત્રિને સમયે અવકાશ મળતાં જ્ઞાનવૃદ્ધિને માટે તારો અભ્યાસ ચાલુ રાખજે. ઘરનાં કુટુંબી જનો સાથે અને સમજુ પાડોશીઓ સાથે હળીમળીને ચાલવું, વિનયવિવેકથી વર્તવું અને સહુની સાથે મીઠી જીભે તથા હસતે વદને બોલવું કે વાતચિત કરવી, એમાં જ શોભા રહેલી છે. વિનય વેરીને વશ કરે છે એ કહેવત સત્ય છે. વિનય અને વિવેકથી ચાલવું અને મીઠી જીભે સત્ય બોલવું, એ જ વશીકરણવિદ્યાનો મહામંત્ર છે. એ મંત્રનું સેવન કર્યાથી તારા પ્રત્યે સર્વની ચાહના અને લાગણી વધશે. તારા ઉત્તમ સદ્ગુણો વડે તું બન્ને કુળને દીપાવજે અને સર્વ પ્રકારે સદાય સુખી અને અખંડ સૌભાગ્યવતી રહી સદ્ગુણી પુત્રોની માતા થાજે, એવી મારા અંતઃકરણથી તને આશિષ આપું છું.

ॐ શાન્તિ ! શાન્તિ !!

૪ સ્ત્રીઓનાં આભૂષણ.

૧ હિત--બોધ વચનો

૧ મૂળ (સત્ય શોધન.)

૧ નીતિનુ મૂળ ધર્મ
૨ ધર્મનુ મૂળ દયા
૩ દયાનુ મૂળ ક્ષમા
૪ ક્ષમાનુ મૂળ વિવેક
૫ વિવેકનુ મૂળ વિનય
૬ વિનયનુ મૂળ મર્યાદા

૨ ધર્મ વિષે.

૧ નીતિ પાળે તે ધર્મ
૨ સત્ય આચરે તે ધર્મ
૩ શિયળ પાળે તે ધર્મ
૪ સુકૃત્ય કરે તે ધર્મ
૫ પતિવ્રત પાળે તે ધર્મ
૬ વિનય સાચવે તે ધર્મ
૭ અનુકંપા લાવે તે ધર્મ
૮ પ્રભુપ્રાર્થના કરે તે ધર્મ

૩ વિવેક વિષે

૧ વિવેકથી વર્તવુ
૨ વિવેકથી ચાલવુ
૩ વિવેકથી કામ કરવુ
૪ વિવેકથી બોલવુ
૫ વિવેકથી બોલાવવુ
૬ વિવેકથી સારી પંક્તિ મળે

૪ વિનય વિષે.

૧ દેવનો વિનય કરવો
૨ ગુરૂનો વિનય કરવો
૩ ધર્મનો વિનય કરવો
૪ પુસ્તકનો વિનય કરવો

* મૂળ લેખક વાડીલાલ મોતીલાલ શાહ.

૫ માબાપનો વિનય કરવો
૬ સાસુસસરાનો વિનય કરવો
૭ ગુણી જનનો વિનય કરવો

૫ દયા વિષે

૧ આત્માની દયા ચિંતવે તે દયા
૨ પરઉપકાર કરવો તે દયા
૩ સર્વ જીવને સરખા ગણવા તે દયા
૪ દુ:ખી ઉપર અનુકંપા લાવવી તે દયા
૫ નાનેરાની સરભરા કરવી તે દયા
૬ આત્માને કર્મથી બચાવવો તે દયા

૬ મર્યાદા વિષે

૧ મર્યાદાથી બોલવુ, ચાલવુ
૨ મર્યાદાથી ખાવુ, પીવુ
૩ મર્યાદાથી પહેરવુ, ઓઢવુ
૪ મર્યાદાથી કામકાજ કરવુ
૫ મર્યાદાથી સૂવુ, બેસવુ
૬ મર્યાદા મોટા નાનાની રાખવી

૭ સત્ય વિષે.

૧ સત્યથી વહેવાર ચાલે
૨ સત્યથી મોટાઈ વધે
૩ સત્યથી આબરૂ વધે
૪ સત્યમાજ લક્ષ્મી વસે છે
૫ દુનિયા સત્યને આધારે રહી છે
૬ સત્ય વગરનો પ્રાણિયો અને દાંત વગરનો હાથિયો
૭ સત્યથી વાણિજ્ય વેપાર વધે છે

૮ દાન વિષે

૧ દાન દેવાથી મુક્તિ મળે
૨ દાન દેવાથી લક્ષ્મી મળે
૩ દાન દેવાથી પૂર્ણ સુખ મળે
૪ દાન દેવાથી કીર્તિ વધે
૫ દાન દેવાથી પાપકર્મ ખપે
૬ એક હાથે દ્યો, બીજે હાથે લ્યો.

૯ વિનયાદિક ગુણોનુ ફળ–પરિણામ.

૧ વિનયથી વિદ્યા આવે છે
૨ વિદ્યાથી યોગ્યતા આવે છે
૩ યોગ્યતાથી ધન આવે છે
૪ ધનના સદુપયોગથી પુન્ય થાય છે
૫ પુન્યાનુબંધિ પુન્યથી મોક્ષનો માર્ગ પામનો સરળ થાય છે
૬ મોક્ષથી જન્મ(મરણ) નો અંત આવે છે

૧૦ પતિ સાથેનુ વર્તન.

૧ પતિના માનીતા થવુ
૨ પતિના ઓશિયાળા થવુ
૩ પતિ સાથે ચોરીથી ચાલવુ નહિ
૪ પતિના છંદે ચાલવુ નહિ
૫ પતિની પાસે જૂઠું બોલવુ નહિ
૬ પતિ ઉપર હેત રાખવુ
૭ પતિનુ સાર્યું કરવુ
૮ પતિથી કશુ ગુપ્ત રાખવુ નહિ,
૯ પતિના હુકમને તાબે થવુ
૧૦ પતિની ઈચ્છાને આજ્ઞા સમજવી
૧૧ પતિ પાળે તે ધર્મને માન આપવુ
૧૨ પતિના પૈસા બગાડ કરના કરાવના નહિ
૧૩ પતિને જમાડીને જમવુ
૧૪ પતિના સૂતા પહેલા સૂવુ નહિ
૧૫ પતિના ઉઠ્યા પહેલા ને વહેલા ઉઠવુ
૧૬ પતિને હરઘડી પ્રસન્ન રાખવા
૧૭ પતિને ઘટિત કાર્યોમા સહાયક થવુ

૧૧ વરની વ્યાખ્યા.

૧ વર કહેતા જેની સાથે લગ્ન થયુ હોય તે તેનો વર
૨ ધણી કહેતા શરીરનો માલિક
૩ સ્વામીનાથ કહેતા પ્રભુ જેટલા વ્હાલા નાથ.
૪ શિરછત્ર કહેતા માથાના છત્ર.

૫ માબાપનો વિનય કરવો
૬ સાસુસસરાનો વિનય કરવો
૭ ગુણી જનનો વિનય કરવો

૫ દયા વિષે

૧ આત્માની દયા ચિંતવે તે દયા
૨ પરઉપકાર કરવો તે દયા
૩ સર્વ જીવને સરખા ગણવા તે દયા
૪ દુખી ઉપર અનુકંપા લાવવી તે દયા
૫ નાનેગની સમ્ભાળ કરવી તે દયા
૬ આત્માને કર્મથી બચાવવો તે દયા

૬ મર્યાદા વિષે

૧ મર્યાદાથી બોલવુ, ચાલવુ
૨ મર્યાદાથી ખાવુ, પીવુ
૩ મર્યાદાથી પહેરવુ, ઓઢવુ
૪ મર્યાદાથી કામકાજ કરવુ
૫ મર્યાદાથી સૂવુ, બેસવુ
૬ મર્યાદા મોટા નાનાની રાખવી

૭ સત્ય વિષે

૧ સત્યની વહેનાર આવે
૨ સત્યથી મોગાઈ વધે
૩ સત્યથી આબરૂ વધે
૪ સત્યમાજ લક્ષ્મી વસે છે
૫ દુનિયા સત્યને આધારે ટકી છે
૬ સત્ય વગરનો પ્રાણિયો અને હાથ વગરનો નાણિયો
૭ સત્યથી વાણિજ્ય વેપાર વધે છે

૮ દાન વિષે.

૧ દાન દેનાથી મુક્તિ મળે
૨ દાન દેનાથી લક્ષ્મી મળે
૩ દાન દેનાથી પૂર્ણ સુખ મળે
૪ દાન દેનાથી કીર્ત્તિ વધે
૫ દાન દેનાથી પાપકર્મ ખપે
૬ એક હાથે દ્યો, બીજે હાથે લ્યો.

૯ વિનયાદિક ગુણોનુ ફળ-પરિણામ.

૧ વિનયથી વિદ્યા આવે છે
૨ વિદ્યાથી યોગ્યતા આવે છે
૩ યોગ્યતાથી ધન આવે છે
૪ ધનના સદુપયોગથી પુન્ય થાય છે
૫ પુન્યાનુબંધિ પુન્યથી મોક્ષનો માર્ગ પામવો સરળ થાય છે
૬ મોક્ષથી જન્મ(મરણ) નો અંત આવે છે

૧૦ પતિ સાથેનુ વર્તન.

૧ પતિના માનીતા થવુ
૨ પતિના ઓશિયાળા થવુ
૩ પતિ સાથે ચોરીથી ચાલવુ નહિ
૪ પતિના છંદે ચાલવુ નહિ
૫ પતિની પાસે જૂઠુ બોલવુ નહિ
૬ પતિ ઉપર હેત રાખવુ
૭ પતિનુ વાર્યું કરવુ
૮ પતિથી કશુ ગુપ્ત રાખવુ નહિ,
૯ પતિના કુટુમ્બને તાબે થવુ
૧૦ પતિની ઈચ્છાને આજ્ઞા સમજવી
૧૧ પતિ પાળે તે ધર્મને માન આપવુ
૧૨ પતિના પૈસા બરબાદ કરવા કલ્પના નહિ
૧૩ પતિને જમાડીને જમવુ
૧૪ પતિના સૂતા પહેલા સૂવુ નહિ
૧૫ પતિના ઉઠ્યા પહેલા ને વહેલા ઉઠવુ
૧૬ પતિને હર ઘડી પ્રસન્ન રાખવા
૧૭ પતિને ઘટિત કાર્યોમા સહાયક થવુ

૧૧ વરની વ્યાખ્યા.

૧ વર કહેતા જેની સાથે લગ્ન થયુ હોય તે તેનો વર
૨ ધણી કહેતા શરીરનો માલિક
૩ સ્વામીનાથ કહેતા પ્રભુ જેટલા વ્હાલા નાથ
૪ શિરછત્ર કહેતા માથાના છત્ર

૫ પ્રાણનાથ કહેતા પ્રાણના રક્ષક
૬ ભરથાર કહેતા ભરણપોષણ કરનાર
૭ પ્રાણેશ્વર કહેતા પ્રાણના માલિક
૮ પ્રિયતમ કહેતા સર્વથી વહાલા
૯ પતિ કહેતા પત (વિશ્વાસ) રાખવા યોગ્ય
૧૦ કંથ કહેતા કંઠના આભરણ

૧૨ સ્ત્રીઓના જૂદા જૂદા નામ

૧ ઘરમા સર્વેને વ્હાલી લાગે તે વહૂ
૨ પ્રિયતમ ઉપર પ્રીતિ રાખે તે પ્રેમદા
૩ ઘરનુ કામ કરે તે કામિની
૪ ધણીનુ માન વધારે તે માનિની.
૫ માનનુ ભાન રાખે તે ભામિની
૬ સમ દ્રષ્ટિ રાખે તે આવિ[illegible].
૭ માન મેળવે તે મહિલા

૧૩ સ્ત્રીઓની સુઘડતા

૧ ઘરની ચીજ સભાળી રાખે
૨ ઘરના વાસણ ચોકખા રાખે
૩ ઘરના કામકાજ નિયમસર કરે
૪ શરીર હમેશા સ્વચ્છ રાખે
૫ રાત્રે વહેલી સૂઈ રહે
૬ પ્રભાતે વહેલી ઉઠે
૭ હમેશા સ્વચ્છતાથી સુન્દર રસોઈ કરે
૮ ગોબરાઇથી દૂર રહે.
૯ બાળબચ્ચાની શરીરસ્વચ્છતા સાચવે
૧૦ ઘરને દેવમદિર જેવુ બનાવે

૧૪ નવરાશ વિષે

૧ નવરા બેસી રહેવુ નહિ
૨ સઘળા બિગાડનુ મૂળ તે નવરાશ જાણવુ
૩ નવરાશમા પુસ્તક વાચવુ
૪ નવરાશમા નવુ શીખવુ
૫ નવરાશમા કામકાજ કરવુ
૬ નવરાશમા શીખેલુ સભારવુ
૭ નવરાશમા ઉદ્યોગ કરવો

૧૫ સ્ત્રીના કિંમતી અલંકાર.

૧ સોનાથી શિખામણની બક્ષીસ કિંમતી
૨ ઘરેણાગાંઠાથી સદ્ગુણ કિંમતી
૩ ખાનાપીનાથી આવડત કિંમતી
૪ મોજશોખથી સુઘડતા કિંમતી
૫ વસ્ત્રથી શિયળ કિંમતી
૬ દોલતથી તંદુરસ્તી કિંમતી
૭ કંચનથી કીર્ત્તિ કિંમતી
૮ વિકારી વચનથી વિચારી વચન કિંમતી

૧૬ કઇ સ્ત્રી સુખી ?

૧ માબાપની આજ્ઞા પાળે તે સુખી
૨ સાસુસસરાનો સત્કાર કરે તે સુખી
૩ ગુણી જનનું બહુ માન કરે તે સુખી
૪ ગુરૂનો ઉપકાર ન વિસરે તે સુખી
૫ પતિને પ્રભુતુલ્ય ગણે તે સુખી
૬ ધર્માચરણમાં વર્ત્તે તે સુખી
૭ મિતાહાર કરે તે સુખી
૮ ઉપાધિ થોડી રાખે તે સુખી
૯ રાચરચીલું થોડું રાખે તે સુખી
૧૦ સંતોષ રાખે તે સુખી

૧૭ ખરી મહેનત વિષે.

૧ જ્ઞાન જોઇએ તો મહેનત કરો
૨ ખોરાક જોઇએ તો મહેનત કરો
૩ પૈસા જોઇએ તો મહેનત કરો
૪ સુખ જોઇએ તો મહેનત કરો
૫ આબરૂ જોઇએ તો મહેનત કરો
૬ તંદુરસ્તી જોઇએ તો મહેનત કરો

૧૮ કોણ કોનો નાશ કરે છે ?

૧ આળસ સુખનો નાશ કરે છે
૨ કુસંપ લક્ષ્મીનો નાશ કરે છે
૩ લડાઈ જાન [illegible] છે
૪ મિતાહાર રોગનો નાશ કરે છે
૫ સરળતા શત્રુનો નાશ કરે છે
૬ પુન્ય પાપનો નાશ કરે છે

૧૯ પતિવ્રતાના અલંકાર

૧ શિયળરૂપ સાડી પહેરે તે
૨ લજ્જારૂપ ચોળી પહેરે તે
૩ પતિનતરૂપ ચાંડલો કરે તે
૪ સૌભાગ્યકંકણરૂપ પતિભવા ધારણ કરે તે
૫ કીર્તિરૂપ કંઠનો પહેરે તે

૨૦ સાસરે વર્તણુક.

૧ સાસરામાં સર્વેને માનથી બોલાવવા
૨ સાસરામાં ઠપકો સહન કરવો
૩ સાસરામાં કટુ વચન સહન કરવા
૪ સાસરેથી રજા સિવાય બહાર જવું નહિ
૫ સાસરાના ઘરનો મોભો સાચવવો
૬ સાસરે સર્વેને નમીને ચાલવું
૭ સાસુસરાને માતપિતા સમાન જાણવા
૮ જેઠજેઠાણીને સાસુસસરા સમાન ગણવા
૯ દેરદેરાણીને ભાઈબેન સમાન જાણવા
૧૦ મોટી નણંદને બેન સમાન ગણવી
૧૧ નાની નણંદને દીકરી સમાન ગણવી
૧૨ નાના દિયરને પુત્ર સમાન ગણવો

૨૧ પતિવ્રતાએ કેમ ચાલવું ?

૧ લટકતી ચાલે ચાલવું નહિ
૨ ચમકતી ચાલે ચાલવું નહિ
૩ અક્કડ થઈને ચાલવું નહિ
૪ ઊંચી નજરે ચાલવું નહિ
૫ ત્રાંસી આંખે જોઈને ચાલવું નહિ
૬ ઉંટની પેઠે ઉતાવળું ચાલવું નહિ

૨૨ ગરિબાઇ વિષે

૧ ગરીબના સામુ જોઈ નર્તવુ.
૨ આપણે ગરીબ છીએ તેમ માનવુ
૩ ગરીબના વસ્ત્રો સામે જોવુ
૪ ગરિબાઈ આવશે તેનો વિચાર કરવો
૫ ગરીબના ઘર સામે નજર કરવી
૬ ગરીબના ઘરની ચીજો જોવી.
૭ ગરીબના ઘરેણા સામે જોવુ
૮ ગરીબની સર્વે ચીજ જોવી
૯ ગરિબાઇથી શરમાવુ નહિ
૧૦ ગરિબાઈ છતા શ્રીમતાઈનો ફાંકો રાખવો નહિ
૧૧ ગરિબાઈને લાયક હોય તેનેજ ગરિબાઈ મળે છે.

૨૩ સ્ત્રીએ કેવુ મન રાખવુ ?

૧ કોઇને જમતા દેખી મન ન કરવુ
૨ કોઈનુ લુગડુ જોઈ મન ન કરવુ
૩ કોઈનુ ઘરેણુ દેખી મન ન કરવુ
૪ કોઇની જણસ ભાળી મન ન કરવુ
૫ ટુંક મન રાખવુ નહિ
૬ મોટા મનવાળા થવુ
૭ સંતોષ રાખી મનને વાળવુ
૮ ઉદાર મન રાખવુ

૨૪ પતિવ્રતા સ્ત્રીની કુશળતા.

૧ પતિના કાર્ય વખતે મંત્રી માફક વર્ત્તે
૨ પતિની સેવા વખતે દાસી માફક વર્ત્તે
૩ પતિના ભોજન સમયે માતા માફક વર્ત્તે
૪ પતિના શયન સમયે રંભા માફક વર્ત્તે
૫ પતિના ધાર્મિક કાર્યોમા સાધ્વી માફક વર્ત્તે
૬ પતિની કુમતિ સમયે પૃથ્વી સમાન વર્ત્તે

૨૫ પતિવ્રતાનુ બોલવુ ચાલવુ

૧ અતિ દૂરથી બોલે નહિ
૨ અતિ હાસ્ય મશ્કરી કરે નહિ
૩ પર પુરુષ સાથે વાતો કરે નહિ
૪ પર પુરુષ સાથે વિનોદ કરે નહિ
૫ હલકી વાતમા પડે નહિ
૬ મર્યાદા પૂર્વક વર્તે
૭ પર પુરુષ સાથે એકાંતમા રહે નહિ
૮ પર પુરુષ સાથે એક આસને બેસે નહિ

૨૬ પતિવ્રતાને પતિનુ સ્મરણ

૧ એક પતિનુજ ધ્યાન કરવુ
૨ સર્વ સુખની આશા પતિ માજ સ્થાપની
૩ આખા જગતને પતિમયજ નીરખવુ મહાત્મસ્વરૂપ (વિષ્ણુમય સર્વજગત)
૪ પતિના સુખે સુખ માનવુ.
૫ પતિના દુખે દુખ માનવુ
૬ પતિને દેખી મનમા અતિ પ્રમોદ આણવો
૭ પતિનુ ત્રિકાળ સ્મરણ કરવુ
૮ પતિતુલ્ય સૃષ્ટિમા કોઈ નથી તેમ માનવુ
૯ પતિ વિના સૃષ્ટિ અંધકારમય જાણવી
૧૦ પતિને પોતાના તન, મન, ધન અર્પવા
૧૧ પતિની આજ્ઞા તે રાજાની આજ્ઞા સમી માનવી

૨૭ વસ્ત્રાભૂષણ

૧ લુગડા ચોકખા રાખવા
૨ લુગડુ શોભતુ પહેરવુ
૩ લુગડુ અતિ બારિક ન પહેરવુ
૪ લુગડુ સ્થિતિ પ્રમાણે પહેરવુ
૫ લુગડુ ફાટેલ પહેરવુ નહિ
૬ લુગડુ આછકલુ પહેરવુ નહિ
૭ ઘરેણુ શોભતુ પહેરવુ
૮ ઘરેણુ સંપત પ્રમાણે કરાવવુ

૨૮ ભાગ્યોદય વિષે.

૧ ભાગ્યોદયનું ખાનુંપીનું છે
૨ ભાગ્યોદયનું પહેરવું ઓઢવું છે
૩ ભાગ્યોદય પ્રમાણે મળે તેમાં સંતોષ માનવો
૪ ભાગ્ય આપણેજ રચેલું છે

૨૯ સ્ત્રીએ કેવા ન થવું ?

૧ સ્ત્રીએ લટકાળા ન થવું
૨ સ્ત્રીએ ચટકાળા ન થવું
૩ સ્ત્રીએ તોછડા ન થવું
૪ સ્ત્રીએ ઉદ્ધત ન થવું
૫ સ્ત્રીએ પ્રમાદી ન થવું
૬ સ્ત્રીએ ગુણચોર ન થવું

૩૦ સ્ત્રીએ કાર્યને અંગે કેમ બોલવું ?

૧ સત્કાર પૂર્વક બોલવું
૨ સાચું, હિતકારી અને નિંદા વગરનું વચન બોલવું
૩ સર્વને મીઠું લાગે તેમ બોલવું
૪ જરૂર જેટલું અને વિચારીને બોલવું
૫ મર્યાદા જાળવીને બોલવું
૬ ધીમે સાદે બોલવું
૭ બોલો છો કે બોળો છો, તે વિચારજો
૮ કનેશને બદલે ડરૂ છુ એમ બોલવું
૯ સમય વિચારીને બોલવું
૧૦ સત્ય હોય તે પણ પ્રિય શબ્દોમાં બોલવું
૧૧ જૂઠું બોલવા કરતા અબોલ રહેવું તે ઉત્તમ
૧૨ પ્રિય વચન પણ ધર્મયુક્તજ બોલવું

૩૧ કેવું બોલવું નહિ ?

૧ નહિ ડર એવું વડિલો પ્રત્યે બોલવું નહિ
૨ અનાથ છે એવો શબ્દ બોલવો નહિ
૩ જૂઠા શબ્દો બોલવા નહિ
૪ કડવું વેણ બોલવું નહિ
૫ કુથલી કે ચેણભરેલું વાક્ય બોલવું નહિ

૬ કોઇને દુઃખ ઉપજે એવું વાક્ય બોલવું નહિ

૭ તોછડાઇથી કોઇને બોલાવવું નહિ

૩૨ સ્ત્રીએ કામ કેવું કરવું ?

૧ કામકાજ રૂડી રીતે કરવું
૨ કામકાજ હોંશથી કરવું
૩ કામકાજ કાળજીથી કરવું
૪ કામકાજ સુઘડતાથી કરવું
૫ કામ કર્યું તેણે નામના કર્યું જાણવું

૩૩ સદ્‌ગુણી સ્ત્રી કોણ કહેવાય ?

૧ સુખમાં બ્હેકી જાય નહિ તે
૨ દુઃખમાં ગભરાય નહિ તે
૩ બીજાનું દુઃખ જોઇ રાજી થાય નહિ તે
૪ પુન્ય કરી ફુલાય નહિ તે
૫ પરઉપકાર કરી પરતાય નહિ તે
૬ પુન્ય કરી પસ્તાય નહિ તે
૭ અનીતિ કરી રાજી થાય નહિ તે
૮ ઇંદ્રિયોને લગતા સુખમાં મશગુલ રહે નહિ તે

૩૪ સુલક્ષણી સ્ત્રી કોને કહેવી ?

૧ કોઇને અપ્રીતિથી બોલાવતી નથી તે
૨ કોઇની સાથે વેર કરતી નથી તે
૩ કોઇને અપ્રીય લાગતી નથી તે
૪ કોઇનું અમંગળ ઇચ્છતી નથી તે
૫ કોઇનું બૂરૂ ઇચ્છતી નથી તે
૬ કોઇની સાથે અસત્ય ભાષણ કરતી નથી તે

૩૫ સ્ત્રી કેવી રીતે શોભે ?

૧ સ્ત્રી પતિવ્રતા શોભે
૨ સ્ત્રી શિયળવતી શોભે
૩ સ્ત્રી સાસરે શોભે
૪ સ્ત્રી પવિત્ર શોભે
૫ સ્ત્રી પતિ પાસે શોભે
૬ સ્ત્રી વગરેવડીએ શોભે

૩૬ સ્ત્રીનું કાર્ય.

૧ સ્ત્રીને ડહાપણ તે શણગાર
૨ સ્ત્રીને મર્યાદા તે હથીઆર
૩ સ્ત્રીનો મીઠો સ્વભાવ તે ભરથાર
૪ સુઘડ સ્વચ્છતા રાખવી
૫ શાણીએ ક્ષણે ક્ષણે ગમે ત્યાંથી વિદ્યા મેળવવી
૬ કામિનીએ કણે કણે વન સંચવું

૩૭ સ્ત્રીએ કેવા થવું ?

૧ સ્ત્રીએ મીઠા સ્વભાવવાળા થવું
૨ સ્ત્રીએ ઇર્ષ્યા વગરના થવું
૩ સ્ત્રીએ મીઠી વાણીવાળા થવું
૪ સ્ત્રીએ હોશિલા થવું
૫ સ્ત્રીએ ખંતિલા થવું
૬ સ્ત્રીએ ઉદ્યમવંત થવું
૭ સ્ત્રીએ શરમાળ થવું
૮ સ્ત્રીએ લજ્જાવંત થવું

૩૮ પતિવ્રતાનો ધર્મ કયો ?

૧ પતિના સુખે સુખ માનવું
૨ પતિના દુઃખે દુઃખ માનવું
૩ પતિને વશ રહેવું
૪ પતિની ભક્તિ કરવી
૫ પતિને રાજી રાખવા
૬ પતિના ઉપર પ્રીતિ રાખવી
૭ પતિના વચન માનવા
૮ પતિની સેવાચાકરી કરવી
૯ પતિના સામું બોલવું નહિ
૧૦ પતિને સાચા પ્રભુ માનવા
૧૧ પતિની પાસે મ[illegible]
૧૨ પતિના ઉપર વિશ્વાસ રાખવો
૧૩ પતિની બીક રાખવી
૧૪ પતિથી કોઈ વાત છાની રાખવી નહિ
૧૫ પતિથી છાના પૈસા રાખવા નહિ
૧૬ પતિના સર્વ હુકમને તાબે થવું
૧૭ પતિની પાસે પોતાની ભૂલ કબુલ કરવી

૧૮ પાતની ખામી બતાવી મોગાઇ કરવી નહિ
૧૯ પતિથી સમજુ હોવાનો ડોળ કરવો નહિ
૨૦ પતિથી ઉતરતી પક્તિના પોતાને માનવુ
૨૧ પતિની ખામી કોઈને કહેવી નહિ
૨૨ પતિ તથા પાડોશી સાથે ટંટા કરવો નહિ
૨૩ પોતાના રૂપના વખાણ કરવાં નહિ

૩૯ વાત કેવી કરવી નહિ ?

૧ કોઈની છાની વાત બીજાને કહેવી નહિ
૨ ઘરની વાત કોઇને કહેવી નહિ
૩ કોઈની આવીપાછી વાત કરવી નહિ
૪ રસ્તામા ચાલતા કોઈ પુરૂષ સાથે વાત કરવી નહિ
૫ રસ્તામા કોઈ પુરૂપ સાથે ઉભા રહી વાત કરવી નહિ
૬ પોતાના ડહાપણની વાત કરવી નહિ

૪૦ સ્વભાવ કેવો રાખવો ?

૧ નમ્ર સ્વભાવ રાખવો
૨ ઠરેલ સ્વભાવ રાખવો
૩ પ્રકૃતિ શાંત રાખવી
૪ મોટી નજર રાખવી
૫ ઊંચી નજર રાખવી
૬ માયાળુ સ્વભાવ રાખવો
૭ સર્વની સાથે મીઠાશ રાખવી
૮ ક્રોધ કે વેર મનમા ન રાખવુ
૯ સર્વની ઉપર માયા રાખવી
૧૦ ઈર્ષ્યાવાળો સ્વભાવ ન રાખવો
૧૧ સર્વની સાથે ભલાઈ રાખવી
૧૨ સર્વનુ વ્યાજબી કથન કરવુ
૧૩ સર્વને નમીને ચાલવુ
૧૪ મોગાનુ માન રાખવુ
૧૫ મોગાની શરમ રાખવી
૧૬ મમત રાખવુ નહિ

૪૧ સ્ત્રીએ કેવી ભાષા બોલવી નહિ ?

૧ સ્ત્રીએ કડવી ભાષા બોલવી નહિ
૨ બીજાને દુઃખકારી ભાષા બોલવી નહિ,
૩ હલકું વેણ બોલવુ નહિ
૪ તોછડાઈથી બોલવુ નહિ
૫ મનમા કડવાશ રાખી બોલવુ નહિ
૬ તોછડાઈથી બોલાવવુ નહિ
૭ માયાજાળુ બોલવુ નહિ

૪૨ શુ શુ વટાડયુ ઘટે ને વધાર્યું વધે ?

૧ આહાર વધાર્યો વધે ને ઘટાડયો ઘટે
૨ નિદ્રા વધારી વધે ને ઘટાડી ઘટે
૩ આળસ વધાર્યું વધે ને ઘટાડયુ ઘટે
૪ ઉદ્યોગ વધાર્યો વધે ને ઘટાડયો ઘટે
૫ કામ વધાર્યો વધે ને ઘટાડયો ઘટે
૬ ઇન્દ્રિયો વધાર્યો વધે ને ઘટાડયો ઘટે

૪૩ દુઃખ વિષે.

૧ અભિમાને દુઃખ ઉપજે તે દુઃખ
૨ અભિમાનથી જશ જાય તે દુઃખ
૩ દંપતીને અણબનાવ તે દુઃખ
૪ કુભાર્યાને પતિનુ દુઃખ
૫ સ્વચ્છંદી સ્ત્રીને સદા દુઃખ
૬ અભણ નારીને અજ્ઞાન એ પુરણ દુઃખ
૭ કુકર્મ કરનારીને સર્વદા દુઃખ

૪૪ પરપુરૂષ વિષે

૧ પરપુરૂષને પત્થર સમાન ગણવો
૨ પરપુરૂષની સામું જોવું નહિ
૩ પરપુરૂષના વખાણ કરવા નહિ
૪ પરપુરૂષને પોતાના પતિથી ઊંચ માનવો નહિ

૪૫ ભય વિષે.

૧ ભોગને રોગનો ભય
૨ કુળને કપુતનો ભય
૩ દ્રવ્યને ચોરનો ભય
૪ રૂપને લાજનો ભય
૫ કાયાને મોતનો ભય
૬ સતીને નીચ-પતિતનો ભય

૪૬ સ્ત્રીનો શત્રુ કોણ ?

૧ વ્યભિચારિણીને પતિ શત્રુ
૨ લોભણીને માગણ શત્રુ
૩ મુર્ખિણીને હિતવચન શત્રુ
૪ આળસુને કામ બતાવનારો શત્રુ

૪૭ નીચ કોણ ?

૧ શીખામણ ન સાભળે તે નીચ
૨ લાજશરમ ન રાખે તે નીચ
૩ નીચની સોબત કરે તે નીચ
૪ વન કાજે મન આપે તે નીચ
૫ નિર્ધન પતિ ઉપર અભાન રાખે તે નીચ
૬ પૈસાની સગી થાય તે નીચમા નીચ

૪૮ ખોટા કામને લાયક કઇ સ્ત્રી ?

૧ કુકર્મ પ્યારૂં લાગે તે કુભાર્યા
૨ સત્સંગ અપ્રિય લાગે તે શંખણી
૩ પરપુરૂષ પ્યારો લાગે તે પાપિણી
૪ કજિયો પ્યારો લાગે તે કર્કશા
૫ દામ પ્યારા લાગે તે દાસી
૬ ચોરી પ્યારી લાગે તે ચંડાલણી
૭ મોજમજા પ્યારી લાગે તે મૂર્ખિણી

૪૯ કેવી સ્ત્રી મૂર્ખિણી ?

૧ કારણ વિના ગુસ્સો કરનારી તે મુર્ખિણી

૨ અજાણ્યા ઉપર વિશ્વાસ કરનારી તે મૂર્ખિણી
૩ વગરબોલાવ્યે બોલનારી તે મૂર્ખિણી
૪ પારકી કુથલી કરનારી તે મૂર્ખિણી
૫ વાદવિવાદ કરનારી તે મૂર્ખિણી
૬ ન કરવાનુ કૃત્ય કરનારી તે મૂર્ખિણી
૭ હિતવચન ન સાભળનારી તે મૂર્ખિણી
૮ વખત વિનાનુ બોલનારી તે મૂર્ખિણી
૯ પારકી નિંદા કરનારી તે મૂર્ખિણી

૫૦ નાદાન સ્ત્રીથી દૂર રહેવુ.

૧ નાદાન સ્ત્રીથી દૂર રહેવુ
૨ નાદાન સ્ત્રીની સખી થવુ નહિ
૩ નાદાન સ્ત્રીની સગત કરવી નહિ
૪ નાદાન સ્ત્રીના સગથી લાજને જોખમ છે
૫ નાદાન સ્ત્રીના સગથી જીવને જોખમ છે

૫૧ સ્ત્રી કયારે બગડે ?

૧ અતિ લાડ કરે લાડી બગડે
૨ મોધી કરે માનિની બગડે
૩ કામ ન કરે તો કામિની બગડે
૪ ભાન ન રાખે તો ભામિની બગડે
૫ પત ન રાખે તો પદ્મિણી બગડે
૬ માયા-હેત ન રાખે તો મહિલા બગડે

૫૨ ચિંતા કરવા વિષે.

૧ ઉદ્વેગ રાખવો નહિ
૨ ચિંતા રાખવી નહિ
૩ અફસોસ કરવો નહિ
૪ દિલગીરી કરવી નહિ
૫ લોભ રાખવો નહિ
૬ ભય રાખવો નહિ
૭ ભૂતના ભયથી ભડકવું નહિ

૫૩ ચોરી વિષે

૧ ચોરી કરે તે પાપનું મૂળ છે
૨ ધણીની ચોરી તે હરામી છે
૩ પરાઈ વસ્તુ હાથમાં લેવી નહિ
૪ કોઈની ચોરી કરવી નહિ

૫૪ કપટ વિષે

૧ કપટ પાપનું મૂળ છે
૨ છળ-દગો કરવો નહિ
૩ વિશ્વાસઘાત કરવો નહિ
૪ કોઇને છેતરવું નહિ

૫૫ લોભ વિષે

૧ લોભ પાપનું મૂળ છે
૨ લોભે આબરૂ જાય છે
૩ લોભે પ્રીતિ જાય છે
૪ લોભે વહેવાર જાય છે
૫ લોભે લક્ષણ જાય છે
૬ લોભે મોભો જાય છે
૭ લોભે સંતોષ જાય છે
૮ લોભે ક્રોધ થાય છે
૯ લોભે અનર્થ થાય છે
૧૦ લોભે નીચ ગતિ થાય છે

૫૬ ક્રોધ વિષે

૧ ક્રોધ જાજ્વલ્યમાન ખડ્ગ છે
૨ ક્રોધ આત્માનો ઘાત કરનાર છે
૩ ક્રોધ ધનનું હરણ કરનાર છે
૪ ક્રોધ સ્નેહીનો વિરોધ કરનાર છે
૫ ક્રોધ પાપનું મૂળ છે
૬ ક્રોધ કરવો નહિ
૭ રીસ કરવી નહિ
૮ રીસ રાખવી નહિ
૯ કોઇ ઉપર તપવું નહિ

૫૭ શા થકી, શું પ્રાપ્ત થતું નથી ?

૧ પરમાત્માનું સ્મરણ કરનારીને પાપ પ્રાપ્ત થતું નથી
૨ મૌનવ્રત ધારણ કરનારીને કલેશ પ્રાપ્ત થતો નથી
૩ સત્ય બોલનારીને ભય પ્રાપ્ત થતો નથી
૪ ઉદ્યોગ કરનારીને દરિદ્રતા પ્રાપ્ત થતી નથી
૫ ઉદ્યોગ કરનારીને એદીપણું પ્રાપ્ત થતું નથી
૬ શીલસંરક્ષણથી અલક્ષ્મી-આપદા મટે છે

૫૮ સ્ત્રીને શિખામણ.

૧ રસ્તે ચાલતા કાંઈ ખાવું નહિ
૨ અધિક આહાર જમવો નહિ
૩ લાંબી વાટે એકલા જવું નહિ
૪ દેવદર્શને એકલા જવું નહિ
૫ રાત્રે ઉજાગરો કરવો નહિ
૬ પર પુરૂષના આસને બેસવું નહિ

૫૯ પાપ વિષે

૧ અનીતિ કરે તે પાપ
૨ અધર્મ કરે તે પાપ
૩ અસત્ય બોલે તે પાપ
૪ વ્યભિચાર કરે તે પાપ
૫ હિંસા કરે તે પાપ
૬ અણઆપ્યું લે તે પાપ

૬૦ માન વિષે.

૧ માન આપ્યે માન મળે
૨ સંપી ચાલ્યે માન મળે
૩ પ્રામાણિકપણે માન મળે
૪ નમ્ર સ્વભાવે માન મળે
૫ દેખ માચવ્યે માન મળે
૬ માન માગનારથી માન વેગળું

૬૧ સંતોષ વિષે

૧ સંતોષ રાખવો
૨ સંતોષી મહા સુખી
૩ સંતોષ જેવો બીજો [illegible]
૪ સંતોષ જેવો બીજો ધર્મ નથી
૫ સંતોષીને ઝાઝું સુખ
૬ સંતોષીને ઝાઝું માન

૬૨ હરણ કરવા વિષે

૧ ઘડપણ રૂપનુ હરણ કરે છે
૨ આશા ધૈર્યનુ હરણ કરે છે
૩ મૃત્યુ પ્રાણનુ હરણ કરે છે
૪ ક્રોધ લક્ષ્મીનુ હરણ કરે છે
૫ કામાવતા લજ્જાનુ હરણ કરે છે
૬ માન જ્ઞાનનુ હરણ કરે છે
૭ માયા સત્યનુ હરણ કરે છે
૮ લોભ યશનુ હરણ કરે છે

૬૩ વિદ્યા વિષે

૧ વિદ્યા કલ્પવૃક્ષ સમાન છે
૨ વિદ્યા સુખને આપનારી છે
૩ વિદ્યા ચન્દ્રસમાન મંદ કરનારી છે
૪ વિદ્યા પરમ દૈવતવાળી છે
૫ વિદ્યા ઇચ્છિત ફળવાળી છે
૬ વિદ્યા કુળનો મહિમા વધારનારી છે
૭ વિદ્યા માન અપાવવાવાળી છે
૮ વિદ્યા લક્ષ્મી વધારનારાળી છે
૯ વિદ્યા રક્ષા કરનારાળી છે
૧૦ વિદ્યા હેતમા જોડવાનાળી છે
૧૧ વિદ્યા આનંદ પમાડવાવાળી છે
૧૨ વિદ્યા કીર્ત્તિ ફેલાવનારાવાળી છે
૧૩ વિદ્યા મુસાફરને ભોમિયા સમાન છે
૧૪ વિદ્યાવાન્ રાજ્યમા (સર્વત્ર) પૂજાય છે
૧૫ વિદ્યાવાન્ આયુષ્યવાન્ છે
૧૬ વિદ્યા આંધળાને આંખ રૂપ છે
૧૭ વિદ્યા બહેરાને કાનરૂપ છે
૧૮ વિદ્યા મુંગાને વાચારૂપ છે
૧૯ વિદ્યા પાંગળાને જેષ્ટિકા (લાકડી) રૂપ છે
૨૦ વિદ્યા કામધેનુ ગાય સમાન છે

૬૪ પતિવ્રતાને પ્યારૂ શુ ?

૧ ન્યાયપ્યારી તે પતિવ્રતા
૨ પતિપ્યારા તે પતિવ્રતા
૩ કુટુબપ્યારૂ તે પતિવ્રતા
૪ વહેવારપ્યારો તે પતિવ્રતા
૫ સત્ય-શીલ પ્યારૂ તે પતિવ્રતા

૬૫ પતિવ્રતાનો ધર્મ.

૧ પડતીમા ગભરાય નહિ
૨ ચડતીમા ફૂલાય નહિ
૩ ફૂવડ કહેવરાવે નહિ
૪ ખાવા ટાણો ગણે નહિ
૫ ફેશન લુગડુ પહેરે નહિ
૬ ખરાબ ભાષણ કરે નહિ.
૭ નીચની સોબત કરે નહિ
૮ વગરકામે પારકે ઘેર જાય નહિ
૯ પારકી નિંદા કરે નહિ

૬૬ નકામો ખર્ચ.

૧ ફજુલ અથવા નકામો ખર્ચ કરવો નહિ
૨ નિરૂપયોગી ખર્ચ કરાવવો નહિ
૩ ખર્ચમા કોઈ સ્ત્રીનો વાદ કરવો નહિ
૪ ઉડાઉ થાય તેનુ છાપરૂ ઊડે
૫ સંપત્તિનો દુરૂપયોગ કરવો નહિ

૬૭ હુ શુ કરૂ ? તે વિષે.

૧ હુ ખોટુ કામ કદી પણ નહિ કરૂ
૨ હુ પ્રભુ જેથી અપ્રસન્ન થાય તેવુ નહિ કરૂ

६ हुं व्यावहारिक तथा घरकाममा वडिलोनी आज्ञा अवश्य पाळीश
७ हुं लाचार, निराधार अने निर्धनोने यथाशक्ति अन्न वस्त्रो-आपी पाळीश
८ हुं परपुरुषने पिता, पुत्र, बन्धु गणी मारी टेक पाळीश

१९ हुं शुं करीश ? ते विषे

१ हुं परमेश्वरनी भक्ति हमेशा खरा भावथी करीश
२ हुं मारा पतिनी आज्ञा मान्य करीश
३ हुं विद्याभ्यास करी सद्गुणोने अंगीकार करीश
४ हुं सुज्ञ अने नीतिमान् सखीओनो संग करीश
५ हुं घरनुं काम होशथी, चालाकीथी अने स्वच्छताथी करीश
६ हुं मारी ब्हेनोने बोध-उपदेश आपी सन्मार्गे चलाववा प्रयत्न करीश

(२) स्त्री हित वचनो.

१ दीकरीए माबापनी आज्ञा प्रमाणे वर्त्तवु
२ माबापना उपकार आपणा उपर एटला बधा छे के तेनो बदलो वाळी शकातो नथी
३ नाना के मोटा भाईब्हेनो होय तेनी साथे हेतथी वर्त्तवु
४ भाईभांडुओने परस्पर मीठा वचनोथी बोलवना
५ मोया, पीट्या अथवा रांड वगेरे अयोग्य शब्दो बोलवानी बीलकुल टेव पाडवी नहि
६ खराब शब्दो बोलवाथी शोभा घटे छे, मूर्ख कहेवाइए छीए अने पाप लागे छ

૭ છોડીઓએ છોકરાઓની સાથે રમવુ નહિ
૮ શરીર તથા વસ્ત્રો સ્વચ્છ રાખવા
૯ દરરોજ દેવદર્શને જવુ તથા સાધ્વીજી હોય તો તેમને વાદવા જવુ
૧૦ નાના ભાઈબ્હેનોને માટે લઈને દહેરે ઉપાશ્રયે જવાની ટેવ રાખવી
૧૧ પરણ્યા પછી પતિની આજ્ઞાને અનુસરીને ચાલવુ
૧૨ અહંકાર, કામ, ક્રોધ તથા ઇર્ષ્યા આદિ દુર્ગુણોનો ત્યાગ કરવો
૧૩ મનને ધીરજવાળુ રાખી સ્વામીસેવામા તત્પર રહેવુ
૧૪ અયોગ્ય ગીત જોવુ, બેસવુ, ઊઠવુ કે ચાલવુ નહિ તેમજ દુષ્ટ ભાષણ કયારે પણ કરવુ નહિ
૧૫ પર પુરૂષને ભાઇ, બાપ સમાન ગણવા
૧૬ પતિને જમાડીને જમવુ અને તેમના સુતા પહેલા કદી સૂવુ નહિ
૧૭ સ્વામી બહારથી ઘેર આવે ત્યારે હસતે મોઢે, મધુર વચનથી તેમનો સત્કાર કરવો
૧૮ ઘરની વસ્તુઓ સ્વચ્છ રાખવી
૧૯ રસોઈ સુદર બનાવી વખતસર પતિને (સૌને) ભોજન કરાવવુ.
૨૦ ઇન્દ્રિયોને વશ રાખવી
૨૧ સ્વામીનુ કદી પણ અપમાન કરવુ નહિ
૨૨ નીચ સ્ત્રીઓની સગત કરવી નહિ તેમજ તેમની સાથે ભાષણ પણ કરવુ નહિ
૨૩ ઘરકામમા ઉદ્યોગી રહેવુ
૨૪ ઘરેણા કપડા વગેરે સાચવીને રાખવા
૨૫ કોઈની હાસી કરવી નહિ

૬૭ ચોગે, નેગીએ પુરૂષના સગમા જવુ નહિ
૬૮ જેઠ, સમગે, માગુ વગેરે ચોટેરાની સાથે ઠઠાબાજી કરવી નહિ
૬૯ પર પુરુષ સાથે એકાતમા રહેવુ નહિ
૭૦ પર પુરૂષથી દૃષ્ટિ મેળવી રાગથી જોવુ નહિ
૭૧ પર પુરૂપ સાથે સાકેતિક ભાષાથી બોલવુ નહિ
૭૨ જોગી, ભરડા, ભિક્ષાચરની સાથે ભાષણ કરવુ નહિ
૭૩ કોઇ દેખે તેમ લઘુનીતિ અને વડીનીતિ (ઝાડો પેશાબ) કરવી નહિ
૭૪ પર પુરૂષ દેખતા આળસ મરડવી નહિ
૭૫ તેમજ શરીરના અવયવો ઉઘાડા રાખી બતાવવા નહિ
૭૬ અત્યત મીઠા પદાર્થો ખાવા ઉપર પ્રીતિ રાખવી નહિ
૭૭ ભોજન અલ્પ કરવુ
૭૮ મોટા સ્વરથી હસવુ નહિ
૭૯ અજાણ્યે ઘેર જવુ નહિ
૮૦ પીઅેર ઝાઝુ રહેવુ નહિ
૮૧ ઘરની વાત કોઇને કહેવી નહિ
૮૨ સાસરાના ઘરનુ દ્રવ્ય છુપી રીતે પિયરિયાને આપવુ નહિ
૮૩ ધીરા તથા મીઠા સ્વરથી બોલવુ
૮૪ પોતાના સ્વામીનુ અપમાન થાય ત્યા જવુ નહિ

---

૪ સર્વ સાધારણ હિતવચનો.

૧ સુદેવ, સુગુરૂ, સુધર્મ, સાધર્મીજન, ગુણીજન, વડિલ-જન તથા જ્ઞાનીનો વિનય બરાબર કરવો વિનય ધર્મનુ મૂળ છે

૨ મર્યાદાથી બોલવુ, ચાલવુ, ખાવુ, પીવુ, પહેરવુ, ઓઢવુ, કામકાજ કરવુ તથા સુવુ-બેસવુ, મર્યાદાનીજ સઘળુ શોભે છે

૩ સુખમા છકી જવુ નહી, દુખમા ગભરાવુ નહી, સામાનુ દુખ જોઇ રાજી થવુ નહી, પુન્ય કરી ફૂલાવુ નહી, ઉપકાર કરી પસ્તાવુ નહી અને અનીતિ કરી હરખાવુ નહી પણ શરમાવુ

૪ ઈર્ષ્યા કે અદેખાઇ કરવી નહી પણ ગુણમા બીજાની સ્પર્ધા કરવી

૫ કોઈની છાની વાત પ્રગટ કરવી નહી તેમજ આઘી-પાછી કરવી નહી કોઇને મર્મના બાણ મારવા નહી

૬ બનતા સુધી કોઇને કડવુ વચન કહેવુ નહી, પ્રિય અને હિત વચન કહેવુ લોકપ્રિય થવાનો એજ ઉત્તમ માર્ગ છે

૭ મનમા ઝેરવેર રાખવુ નહી, હોય તે કાઢી નાખવુ ને પ્રેમ-અમૃત વર્ષાવવુ, જેથી શત્રુ પણ મિત્ર થવા પામે

૮ દયા, સત્ય, પ્રામાણિકતા ને શીલસંતોષનો અભ્યાસ રાખવો

૫ સ્ત્રીહિતકર કાવ્યો

૧ શ્રી હિતશિક્ષા છત્રીશી

(પંડિત શ્રી વીરવિજયજી કૃત)

સાંભળજો સજ્જન નર નારી, હિત-શિખામણ સારીજી,
રીસ કરે દેતા શિખામણ, ભાગ્યદશા પરવારી-સુણજો સજ્જનોરે
લોક-વિરૂદ્ધ નિવાર, સુ૦ જગત વડો વ્યવહાર સુણ૦ ૧
મુરખ બાળક જાચક વ્યસની, કારૂ ને વળી નારૂજી,
જો સમારે સદા સુખ વંછો તો ચોરની સંગત વારૂ સુણ૦ ૨
વેશ્યા સાથે વણજ ન કરીએ, નીચશું નેહ ન કરીએજી,
ખાપણ આવે ઘર વન જાવે, જીવિતને પરિહરીએ સુણ૦ ૩
કામ વિના પર ઘર નવિ જઈએ, આગે ગાળ ન દીજેજી,
બળીઆ સાથે બાથ ન ભરીએ, કુટુંબ-કલહ નવિ કીજે સુણ૦ ૪
દુશ્મનશું પરનારી સાથે, તજીએ વાત એકાંતેજી
માત બહેનશું મારગ જાતા, વાત ન કરીએ રાતે સુણ૦ ૫
રાજા રમણી ઘરનો સોની, વિશ્વાસે નવિ રહીએજી,
માતપિતા ગુરૂવિણ બીજાને, ગુહ્યની વાત ન કહીએ સુણ૦ ૬
અણજાણ્યાશું ગામ ન જઈએ, ઝાડ તળે નવિ વસીએજી,
હાથી ઘોડા ગાડી જાતા, દુર્જનથી દૂર ખસીએ સુણ૦ ૭
રમત કરતા રીસ ન કરીએ, ભયમારગ નવિ જઈએજી
બે જણ વાત કરે જિહાં છાની, તિહાં ઊભા નવિ રહીએ સુણ૦

દુકાન વિણ વાત ન કરીએ, ઇચ્છા વિણ નવિ જમીએજી,
તત વિગ્રાનો મદ પરિહરીએ, નમતા સાથે નમીએ સુણ૦ ૯
મુરખ જોગી રાજા પંડિત, હાંસી કરી નવિ હુમીએજી,
હાથી વાઘ સર્પ નર વઢતા, દેખીને દૂર ખસીએ સુણ૦ ૧૦
કૂવા કાંઠે હાસી ન કરીએ, કેફ કરી નવિ ભમીએજી,
વેરો ન કરીએ ઘર વેચીને, જુગટડે નવિ રમીએ સુણ૦ ૧૧
ભણતા ગણતા આળસ તજીએ, લખતા વાત ન કરીએજી,
પર હસ્તે પરદેશ દુકાને, આપણું નામ ન ધરીએ સુણ૦ ૧૨
નામું માંડો આળસ છંડી, દેનાદાર ન થઇએજી,
કોર્ટ ભયાનક થાનક કરજી, દેશાનર જઇ રહીએ સુણ૦ ૧૩
નવતેલને વેશમલિનના, પગશું પગ ઘસી ધોવેજી,
નાપિત ઘર જઈ શિર મુંડાવે, પાણીમાં મુખ જોવે સુણ૦ ૧૪

શબ્દાર્થ

અંજન-મસ્કરી	વણજ-વ્યવહાર, વેપાર કરવો.
પરનારી-દૂર ગઈ, જતી રહી	ખાપણ-ખોડ, કલંક, લાંછન
નિવાર-રોકવું, વારવું, અટકાવવું	પરહરવું-તજવું, છોડવું
દરનાર-ગામેગામ ફરતી લુહારની આની એક હલકી જાત ગાડલીઆ વાળા લોક	આળે-અટપલું, નિનાકારણે
	મૂઢ-ગાની
	છંડી-છોડી દઇ, તજી દઈ
વઢો-ઇચ્છો, ચાહો	રજી-છોડી દઈ તજી દઇ
ચાડ-ચાડી, છોડકી, તજવી	નાપિત-ચાયજો, વાળંદ, હજામ.
મદ-ગર્વ, અભિમાન	નગે-કારજ, ખર્ચ

નાનણ દાતણ સુંદર ન કરે, બેઠો તરણા તોડજી,
ભૂએ ચિનામણ નાગો સૂવે, તેને લક્ષ્મી છોડ સુણ૦ ૧૫
માતાચરણે શીષ નમાવો, બાપને કરો પ્રણામોજી,
દેવગુરૂને વિધિએ વાદી, કરો ગમારના કામો સુણ૦ ૧૬
બે હાથે માથું નવિ ખણીએ, કાન નવ ખોતરીએજી,
ઉભા કરે હાથ ન દીજે, સામે પૂંઠ નવિ તનીએ સુણ૦ ૧૭
ચાહુ તમાકુ દૂરે તજીએ, અણગળ જળ નવિ પીજેજી,
કુળવતી સતીને શિખામણ, હવે નર ભેગી દીજે સુણ૦ ૧૮
સસરો સાસુ જેઠ જેઠાણી, નણદી વિનય મ ચૂકોજી,
શાણપણે ગેરી સચરતા, ચતુરા ચાલ મ ચૂકો—
સુણજો સજ્જનો રે ૧૯
નીચ સાહેલી સંગ ન કીજે, પર મંદિર નવિ ભમીએજી,
રાત્રિ પડે ઘર બહાર ન જઇએ, સહુને જમાડી જમીએ સુ૦ ૨૦
ધોબણ માલણ ને કુંભારણ, યોગણ સંગ ન કરીએજી,
સહજે કોઇક આળ ચ્હડાવે, એવડું શાને કરીએ ? સુણ૦ ૨૧
નિજ ભરથાર ગયે દેશાવર, તન શણગાર ન વરીએજી
જમના નાતિ વચ્ચે નવિ જઇએ, દુર્જન દેખી ડરીએ સુણ૦ ૨૨
પર શેરી ગરબો ગાવાને મેળે ખેલે ન જઇએજી,
નાવણ ધોવણ નદી-કિનારે, જાતાં નિર્લજ થઇએ સુણ૦ ૨૩
ઉપડતે પગે ચાલ ચાલીજે હુન્નર સહુ શીખીજેજી,
સ્નાન સુવસ્ત્રે રસોઇ કરીને, દાન સુપાત્રે દીજે સુણ૦ ૨૪
રોકયતણા લવું બાળક દેખી, મ વરો ખેદ હેયામાંજી,
તેહની સુખ શીતળ આશિષે, પુનતણા ફળ પામો સુણ૦ ૨૫
બાર વરસ બાળ- સુરપડિમા, એ બે સરિખા કહીએજી,
ભક્તિ કરે સુખ લીલા પામે, ખેદ કરે દુઃખ લહીએ સુણ૦ ૨૬

નર નારી બેહુને શિખામણ, મુખ લનરી નવિ હસીએજી,
જ્ઞાતિ સગાના ઘર છંડીને, એકલડા નવિ વસીએ સુણ૦ ૨૭
વમન કરીને ચિંતાજાળે, નબળે આસન બેસીજી,
વિદિશે દક્ષિણ દિશે અવારે બોલ્યુ પશુએ પેસી સુણ૦ ૨૮
અણજાણ્યે રૂતુવતી-પાત્રે, પેટ અજીરણ-વેળાજી
આકાશે ભોજન નવિ કરીએ, બે જણ બેસી ભેળા સુણ૦ ૨૯
અતિશય ઊનું ખારૂં ખાટું, શાક ઘણું નવિ ખાવુંજી,
મૌનપણે ઓહીંગણ વરજી, જમના પહેલા નહાવું સુણ૦ ૩૦
ધાન રખાણી વખોડી ન ખાવું, તડકે બેસી ન જમવુંજી,
આદ્દા પામે રાત તજીને, નરણા પાણી ન પીવું સુણ૦ ૩૧
કંદમૂળ અભક્ષ ને બોળો, વાસી વિદળ તે વર્જોજી,
જૂઠ તજો પર નિંદા હિંસા, જો વળી નરભવ મરજો સુણ૦ ૩૨
વ્રત પચખાણ વળી ગુરૂહાથે, તીરથયાત્રા કરીએજી,
પુણ્યઉદય જો મોટા પ્રગટે, તો સંઘવીપદ ધરીએ સુણ૦ ૩૩
મારગમા મન મોકળુ રાખી, બહુવિધ સંઘ જમાડોજી,
સુરલોકે સુખ સઘળા પામો, તો મળશે એવો દહાડો સુણ૦ ૩૪
તીરથ તારણ શિવસુખકારણ, સિદ્ધાચળ ગિરનારેજી,
પ્રભુભક્તિ ગુણશ્રેણી ભવજળ, તરીએ એક અવતારે સુણ૦ ૩૫
લૌકિક લોકોત્તર હિતશિક્ષા-છત્રીશી એ બોલીજી,
પંડિત શ્રી શુભવીર વિજય મુખ-વાણી મોહનવેલીજી સુણ૦ ૩૬

શબ્દાર્થ

સંચરતા-ચાલતા, હીંડતા
મેળે—મેળામાં
સુરપડિમા-દેવની પ્રતિમા મૂર્ત્તિ.
લીલા-આનંદકે મુખની રચનાઓ
ઘટનાઓ-ચમત્કારી બનાવો

૭ રાત્રિ–ભોજન નિવારવા વિષે

(રાગ–એ મહિને નવ જાએ પિયુ પરદેશમા)

રજની-ભોજન સજની ત્યારે નવ કરો
રાતે જમતા જતુ પડશે પાત્રમા,
તેથી લાગે જમનારાને પાપજો,
પાપ થતા નવ સચવાયે જીવની દયા,
જિનવાણીનો તેથી થાય ઉથાપજો રજની ૧

કીડી આવે મુખમા મતિ લોપાય છે,
જૂ આવેથી રોગ જળોદર થાયજો,
વમન કરાવે માખી મુખમા પેસતા
કરોળિયાથી કોઢ શરીરે થાયજો રજની ૨

કાટો પીડા કરે ગળામા અતિ વળી,
વીછી તાળુ વીધે પીડાકારજો,
સ્વરનો ભગ કરે છે વાળ મુખે પડ્યે
પીડા તેની થાય પ્રગટ પ્રમાણજો રજની ૩

એલે—તમામમા, જમતામા
વમન—ઉલટી બમની
મોનપણ—મુગો મોઢે
વખોડવુ—દોષ કાઢવા
સુરનો–દેવનો-

ઋતુવતી—ઓપટીવાળી
વશ ઘા—મસાણમા ખાતા પડેલા,
ભૂખ્યા પેટે
અભક્ષ્ય–નહિ ખાવા લાયક ખપે
નહિ તેવી
શિવસુખ—મોક્ષસુખ

હમ અને કેશવની કથા ગનાય છે,
રાત્રિભોજન પર છે તે દૃષ્ટાંત જો,
શ્રવણ કરીને મન પર ધરજો પ્રીતથી,
એ વ્રતધી જન પામે પુણ્ય મહત જો રજની ૪

---

૩ હિતશિક્ષા વિષે

ગઝલ

અમે આ દેહ નારી છે, અમારા કથને માટે,
વળી માયા વરાગી છે, અમારા કથને માટે ૧
પિયર પળમા તજી દઈને, સુભાગી સાસરે આવ્યા,
રમત સર્વે વિસરી છે, અમારા કથને માટે ૨
પિતાથી લાડ કરતા'તા, પજવતા માતને ભાગે,
હવે બુદ્ધિ સુધારી છે, અમારા કથને માટે ૩
કહ્યુ ના કો નુ કરતા, અતિ ઉન્મત્ત થઈ ફરતા,
હવે તો લાજ ધારી છે, અમારા કથને માટે ૪
જૂનાની પ્રીત તોડીને, નવાથી સ્નેહ જોડીને,
ધરતની ગાઠ વાળી છે, અમારા કથને માટે ૫
ટુકારા સાસુના ખાતા, નણદના બોલ સાખ્યા છે,
ક્ષમાની ટાન ધારી છે, અમારા કથને માટે ૬
પરાધીન પિંજરે રહીને, હગે કદી કષ્ટ કઈ વેઠ્યુ,
ઉદાસી ટેવ ટાળી છે, અમારા કથને માટે ૭

શબ્દાર્થ.

ઉન્મત્ત—તોફાની
કથ—સ્વામી, પતિ, ધણી
ક્ષમા—દરગુજર કરવુ,
માફ કરવુ, જતુ કરવુ
અડગ—ડગે નહિ તે

પતિની સેવ છે સાચી, રહી નિજ નાથમા રાજી,
અનીતિ તો અમારી છે, અમારા કથને માટે ૮
નગે શણગાર શુભ આ, ઠમકતી ચાલ ચાલીને,
શરીર-શોભા વધારી છે, અમારા કથને માટે ૯
કહે તે કથ કરનારા, પતિને દેવ ગણનારા
અડગ એ ટેક વારી છે, અમારા કથને માટે ૧૦
પતિના સુખમા સુખિયા, પિયુના દુખમા દુખિયા,
સરસ રીત એ સ્વીકારી છે, અમારા કથને માટે ૧૧
પતિનું આસુ પડશે ત્યા, અમારૂ લોહી આપીશુ,
પતિવ્રત માળ પહેરી છે, અમારા કથને માટે. ૧૨

---

૪ પતિવ્રત વિષે.

ગઝલ

અમારૂ સ્વર્ગનું બારૂ, પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂ,
અમોને મોક્ષ દેનારૂ, પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂ ૧
સુબુદ્ધિ નાથ વસનારૂ, કુબુદ્ધિ દૂર કરનારૂ,
પિયુને પ્રેમ પાનારૂ, પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂ ૨
ભલે ભૂખે મરી જઇએ, કદી નાગા જો થઇએ,
દુખો દેખી ન ડરનારૂ, પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂ ૩
અમોને કેદમા નાખો, કદાપી બેડીઓ નાખો;
છતા ના ટેક તજનારૂ, પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂ ૪
ભલેને ભય ઘણો આપો, કદી તલવારથી કાપો,
નહિ તનભાર ડગનારૂ, પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂ

ચણ દુઃખ આગરે સહીશું, કદી ના કોઇને કહીશું,
અમારા શ્રેયને માટે, પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં ૬
પતિ જો હોય પતનાળો, કુટિલ યા અંધ હો કાણો
તથાપિ ચિત્ત ચ્હાનારૂં, પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં ૭
ભને ભોગી અભોગી હો, અગર ધનહીન યોગી હો,
ધણી ભગવત સમ ધારૂં, પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં ૮
અભણ કે હોય અજ્ઞાની, શકે ના પ્રેમને જાણી,
છતા શિરછત્ર છે મારૂં, પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં ૯
અમારો દેવ છે સ્વામી, અમારી ભક્તિ ત્યાં જામી,
હૃદય ભરથાર સ્વનારૂં, પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં ૧૦
ભર્યાં ભંડાર નાણાંની, સુવર્ણો કે ઘરેણાંની,
કદી ના ચિત્ત ચળનારૂં, પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં ૧૧
નહિ લલચાઇએ લોભે, નહિ મન માનશે મોહે,
ખરેખર એ બહુ ખારૂં, પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં ૧૨
રવિ પશ્ચિમ ઉદય થાયે, સિંહણસુત તૃણ જો ખાયે,
તથાપિ હામ ના હારૂં, પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં ૧૩
દ્રુપદતનયા અને તારા, સુકન્યા ને સતી સીતા,
પતિવ્રત તેહ સમ પાળું, પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં ૧૪
કહે શંકર સદા જીવ્યું, બને જેને સતી નારી,
તરે પોતે અને નિજ નાથ-ને સંસાર દે તારી ૧૫

શબ્દાર્થ

શ્રેય—ભલું	કુટિલ—વક્ર અવળચંડો
પિયુ—પતી, ધણી	રવિ—સૂર્ય
પત—ગળત કોઢ નામનો રોગ	સિંહણસુત—સિંહ
તૃણ—ઘાસ	તનયા—દિકરી

૫ સ્ત્રી હિત શિક્ષા–ગહુલી.

(ઓદવજી સદેશો કહેજો શ્યામને–એ રાગ)

સુખદાયક હિતશિક્ષા સાચી સાભળો,
વરજો મનમા હેત ધરી નર નારજો,
પ્રભુભક્તિ શ્રદ્ધાથી સુખડા પામશો,
હરતા ફરતા ગણજો મન નવકારજો　　　સુખ૦ ૧

નિન્દા ચાડી ચુગલી કરવી વારજો,
દ્વેષ કરો નહિ શત્રુપર તલભારજો,
આળ ન દેવુ પરના ઉપર વૈરથી,
પેટ ભરીને કરજો નહીં આહાર જો　　　સુખ૦ ૨

નિજ શક્તિ–અનુસારે લક્ષ્મી ધર્મમા,
વાપરવી, લહી માનવ–ભવ–અવતારજો,
હળી મળી સપીને ઘરમા ચાલવુ,
ઘરમા કરવો નહિ ખટપટથી ખારજો　　　સુખ૦ ૩

દીન દુખી અન્ધા પર કરુણા કીજીએ
પર ઉપકારે પાપકર્મનો નાશ જો
મનમા પણ ભૂરૂ નહિ પરનુ ચિંતવો,
સારામા સારુ છે વર વિશ્વાસ જો　　　સુખ૦ ૪

સુખની વેળા ભાગ્યથકી જો સપજે,
ત્યારે મનમા કરવો નહિ અહકાર જો,
દુખની વેળા દિલગીરીને ત્યાગીએ,
એમ અવસ્થા રહે નહી સમાર જો　　　સુખ૦ ૫

જુગારીની સગત કીજે નહીં કદી,
કુમિત્રોની સોબત દુખ દાતારજો,

કડવી પણ હિતશિક્ષા મનમાં ધારવી,
પરનારી વેશ્યાનો તજગો પ્યારજો સુખ૦ ૬
માતપિતાની ભક્તિ કરીએ ભાવથી,
સંકટ પડતા કરવી પરને સ્હાયજો,
નાત જાતના સામા પડીએ નહિ કદી,
નિત્ય સવારે લાગો ગુરૂને પાયજો સુખ૦ ૭
વચન વિચારી બોલો સહુ મીઠાશથી,
મોટા જનનું માચવવું બહુ માનજો,
ગભીર મનના થાગો સુખડા સંપજે,
સદ્ગુરૂ-ગુણનું કરવું જગમાં જ્ઞાન જો સુખ૦ ૮
સમયમ્રચન્તા મમના રાખી ચાલીએ,
ધર્મશાસ્ત્રનો ધરજો મન આચાર જો,
બુદ્ધિસાગર સદ્ગુરૂ-સંગત કીજીએ,
પામો તેથી ભવસાગરનો પાર જો સુખ૦ ૯

પતિવ્રતા સ્ત્રી વિષે-ગહુલી.

(ઓધવજી સદેશો કહેજો શ્યામને-એ રાગ)

પતિવ્રતા પ્રેમદાના ધર્મો સાભળો,
પ્રભાતકાલે વ્હેલી ઊઠે નાર જો,
મહામંત્ર પરમેષ્ઠીનો મનમાં ગણે,
દિનકૃત્યોનો ક્રમથી કરે વિચારજો પતિવ્ર૦ ૧
પ્રતિદિવસ લઘુતાથી વિનયે વર્તતી,
પ્રેમે પડતી સાસુ સસરા પાય જો,
ઘરનાં કાર્યો કરે યતનાથી દેખીને,
વૃદ્ધ બાળને ખવરાવીને ખાયજો

રૂ કલ્યાણ મુનિ મહારાજ, નિત્ય મેં ધ્યાવીથી સરશે કાજ,
હે દુર્લભ મળે શિવરાજ   બ્હેની ૮

૮ ધર્મભાવના–ગહુલી

(રાગ ધોળ)

બ્હેની સચગતા સસારમારે,
બ્હેની સદ્‌ગુરૂ ધર્મ સંજોગ, વધાવો ગહુંલીરે
બ્હેની સદ્‌હણા જિનશાસનનીરે,
બ્હેની પુરણ પુણ્યસંજોગ   વ૦ ગ૦ ૧
બ્હેની સમ-સતોષ સાડી બની રે,
બ્હેની નવ બ્રહ્મ નવ રંગ ધાર,   વ૦ ગ૦
બ્હેની જપ તપ ચોખા ઉજ્જવતા રે,
બ્હેની સત્ય વ્રત વિનય શુધાર   વ૦ ગ૦ ૨
બ્હેની સમક્તિ સોવન થાળમારે,
બ્હેની કનક કચોળે ચગ,   વ૦ ગ૦
બ્હેની સવર કરો શુભ સાથિયોરે,
બ્હેની આજ્ઞા-તિલક અભગ   વ૦ ગ૦ ૩
બ્હેની સમિતિ ગુપ્તિ શ્રીફળ ધરો રે,
બ્હેની અનુભવ કુકુમ ઘોળ,   વ૦ ગ૦
બ્હેની નવ તત્ત્વ હૈયે ધરોરે,
બ્હેની ચરચો ચદન રંગ રોળ,   વ૦ ગ૦ ૪
બ્હેની ભવજળ જેહમા ભેદિયે રે,
બ્હેની વિવેક વધાવો આજ,   વ૦ ગ૦
બ્હેની વીર કહે જિનશાસને રે,
બ્હેની રહેતા મંગળમાળ   વ૦ ગ૦ ૫

૯ પતિવ્રતા સ્ત્રી વિષે હિતશિક્ષા

(આનંદ મંદિરો કહેજો શ્યામને—એ રાગ)

સાચી શિક્ષા સમજુ સ્ત્રીને સાનમાં,
કદી ન કરવો પ્રાણપતિ પર ક્રોધજો,
સાસુસસરાની હિતશિક્ષા માનવી,
પુત્ર પુત્રીને કરવો સારો બોધજો — સાચી૦ ૧
પતિઆજ્ઞાએ કારજ સહુ ઘરનું કરે,
નિંદા લવરી કરે નહિ તનભાર જો,
પર પુરૂષની સાથે પ્રીતિ નહી કરે,
પતિદુઃખે દુઃખી શીલવતી નાર જો — સાચી૦ ૨
પુત્ર પુત્રીઓ પ્રેમે પ્રમદા પાળતી,
લડે નહી તે ઘરમાં કોઇની સાથજો,
નિત્ય નિયમથી ધર્મકર્મ કરતી રહે,
સમરે પ્રેમે ત્રણ ભુવનના નાથજો — સાચી૦ ૩
લજ્જા રાખી બોલે સૌની આગળે,
લક્ષ્મી જેવી તેવું ભોજન ખાયજો,
લોકવિરૂદ્ધ વર્તે નહી કુળવટ સાચવી,
કુલટા સ્ત્રીની સાથે કથાય ન જાય જો — સાચી૦ ૪
સમતા રાખે સહુ કારજ કરતાં થકાં,
શિક્ષા દેતાં કદી નહી અકળાયજો,
ગંભીરતા રાખી વર્તે સંસારમાં,
એવી સ્ત્રીના સદ્ગુણ સર્વે ગાયજો — સાચી૦ ૫
દેવ ગુરૂ ને ધર્મે ભક્તિ જેહની,
સંકટ આવે પતિને કરતી સહાયજો,
બુદ્ધિસાગર શિયળ પાળે પ્રેમથી,
શિયળવતી નારી [illegible] ધ્યાયજો

૧૦ પુત્રીને માતાની શિખામણ

(આનજી સંદેશો કહેજો શ્યામને—એ રાગ)

શિક્ષા બાળીકાને માતા આપતી,
મગત મારી બાળિકાની રાખજે,
કરો વિનય મોટાનો હરખી હેતથી,
દુર્ગુણોને મનથી કાઢી નાખજે   શિ૦ ૧
ભણાવી વિદ્યા ચીવટ રાખી વ્હાલથી,
કદી ન શીખો ગાળ દેવાની ટેવજે,
વ્હેલા ઊઠી અભ્યાસે મન વાળવું,
માતપિતાની કરવી પ્રેમે સેવજે   શિક્ષા૦ ૨
માત કહે તે કાર્યો કરતી પ્રેમથી,
માતપિતાને કરતી નિત્ય પ્રણામજે,
નવરી આવડતી નહિ પરના આંગણે,
દેવગુરુને સમજના શુદ્ધ પ્રણામ જો   શિક્ષા૦ ૩
રોવું રીસાવું નહીં હઠથી દીકરી,
જૂઠું ચોરી ચુગલી કરજે ત્યાગજે
વિદ્યાની ખામીથી મૂર્ખી સહુ કહે,
કરજે સાચો ધર્મમાર્ગમાં રાગજે   શિક્ષા૦ ૪
નિત્ય નિયમથી સહુ કૃત્યો કરવાથકી,
હળવે હળવે કાર્યો સર્વે થાયજે
બુદ્ધિસાગર શિક્ષા માની માનતા,
દીકરી ગુણિયલ કુટુંબમાંહિ ગણાયજે   શિક્ષા૦ ૫